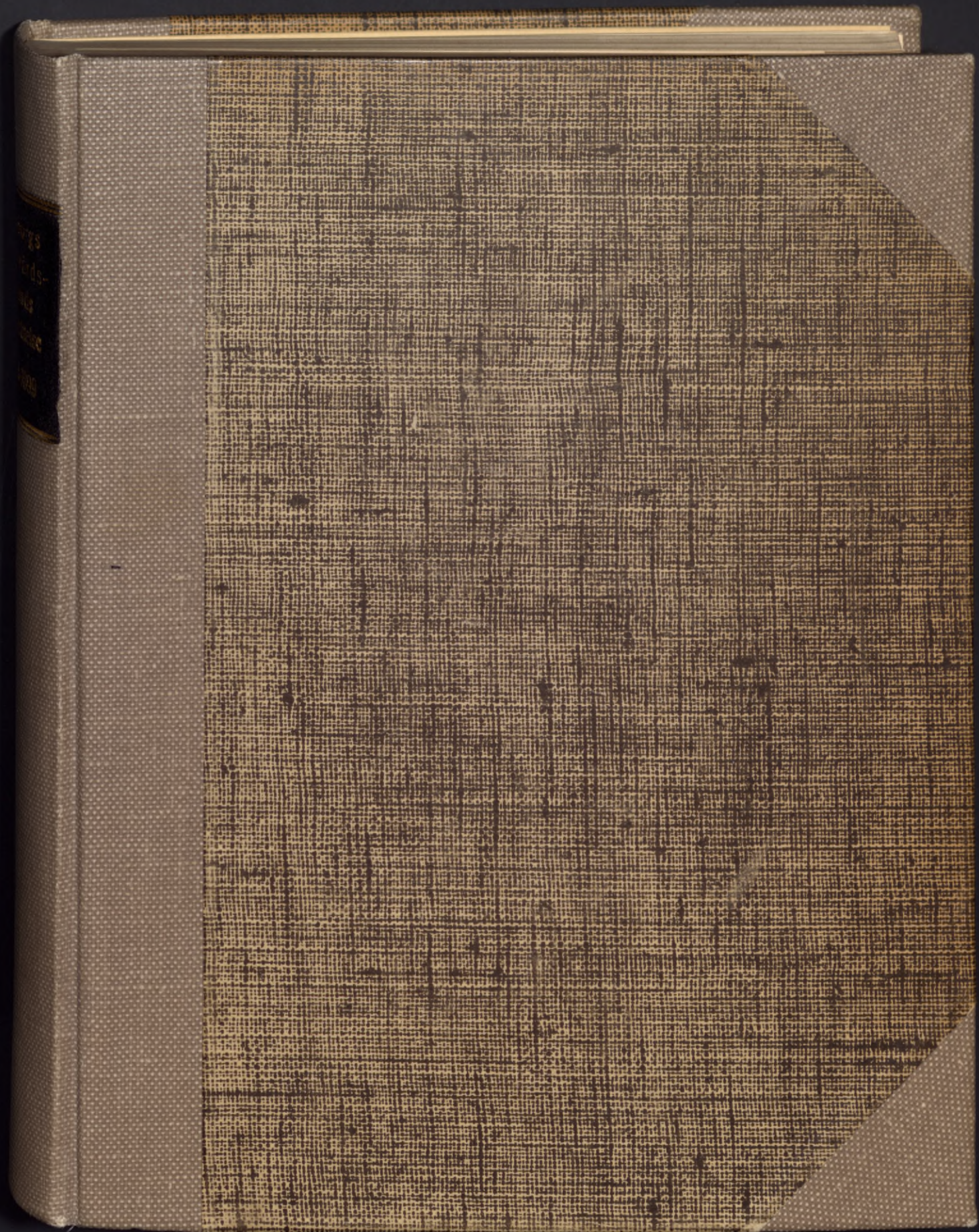

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

MEDICINSKA
HÖRSKOLANS BIBLIOTEK
GÖTEBORG

Acta

Göteborg:
Hälsövänta-
nämnden

Biomedicinska biblioteket

PERIODIKA

GÖTEBORGS
HELSOVÅRDSNÄMND
ÅRSBERÄTTELSE

FÖR

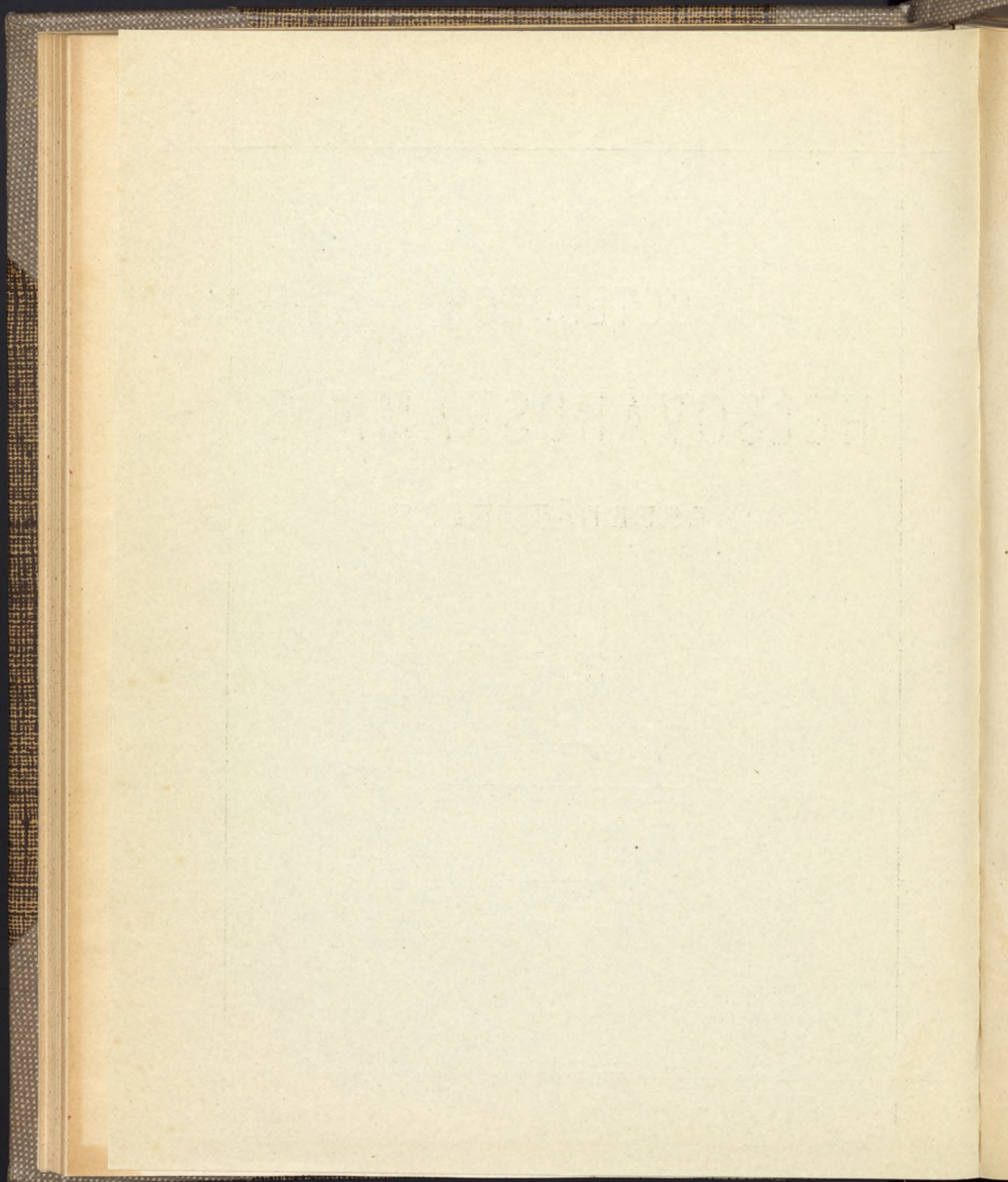
1897.

UTARBETAD AF

HENRIC BENCKERT,

FÖRSTE STADSLÄKARE.

GÖTEBORGS
HELSOVÅRDSNÄMND

ÅRSBERÄTTELSE

FÖR

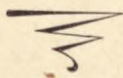
1897.

CARL LAMBERG,

UTARBETAD AF

HENRIC BENCKERT,

FÖRSTE STADSLÄKARE.

GÖTEBORG.

GÖTEBORGS HANDELSSTIDNINGS AKTIEBOLAGS TRYCKERI.
1898.

GÖTEBORGS

HELSSOVÅRDSNÄMNDENS

ÅRSBERÄTTELSE

FÖR

1897

UTÅRSTAD 21

HENRIC BENCKERT,

FÖRSTE STÄMMEDE

M

GÖTEBORG

GÖTEBORGS HÄLSOVÅRDSNÄMNDENS FÖRSTÄMMEDE
1898

Innehåll

Till Stadsfullmäktige i Göteborg.

Såsom sin årsberättelse för 1897 får Helsovårdsnämnden åberopa det af Förste Stadsläkaren Herr Doktor *H. Benckert* utarbetade samt af Nämnden godkända förslag till sådan berättelse, som, jemte tillhörande bilagor, härmed till Eder öfverlemnas.

Göteborg den 2 Mars 1898.

På Helsovårdsnämndens vägnar:

CARL LAMBERG.

H. Sundstedt.

Till Stadsfullmäktige i Göteborg.

Såsom sin årsberättelse för 1897 till Högvarldshandeln åberopa
det af Förste Stadsbarnen Herr Doktor H. Bäckens utredning samt
af Nämnden godkända förslag till sådan berättelse, som jag icke tillhörande
därför nämnd till för öfverlämnas.

Göteborg den 2 Mars 1898.

På Högvarldshandeln vägnar:

CARL LAMBERG.

H. Sandström.

Innehåll.

I. Helsovårdsnämnden och derunder hörande personal och inrättningar	sid. 1
II. Helsovården	» 4
a) Stadsgrundens renhållning	» 4
b) Vattenledning	» 5
c) Bostäder och byggnader, där många människor samlas	» 11
d) Fabriksdrift och näringar	» 11
e) Vissa åtgärder till förekommande af smittosamma sjukdomars spridning	» 12
f) Matvarukontrollen	» 15
Stadsveterinärens årsberättelse	» 15
g) Kemiska analyser	» 25
Stadskemistens årsberättelse	» 25
III. Sjukvården	» 49
IV. Befolkningen och dödligheten	» 61
V. Väderlek, gångbara sjukdomar och dödsorsaker	» 62

Innehåll

I. Hälsovårdsnämnden och berörda personer och förtäringar	sid. 1
II. Hälsovården	4
a) Stadsrådets verksamhet	4
b) Fattomsedlingar	5
c) Bostäder och byggnader, där många människor samlas	11
d) Fabriksdrift och näringsdrift	11
e) Vissa åtgärder till förebyggande af smittsamma sjukdomars spridning	13
f) Matvaruskontrollen	15
Stadsvetenskapens ämbetsställe	15
g) Kemiska analyser	25
Stadskemistens ämbetsställe	25
III. Sjukvården	30
IV. Befolkningen och dödligheten	41
V. Vården, gängbara sjukdomar och dödsorsaker	53

Förteckning å tabeller.

- Tab. 1. Summarisk redogörelse för sundhetspolisens arbete under år 1897.
- » 2. Renhållningsanordningarne i Göteborg, samt stall, fähus och svinstia.
 - » 3. Rum och kök i Göteborg vid slutet af år 1897.
 - » 4. Antal minderåriga i arbete vid 1897 års slut.
 - » 5. Summarisk öfversikt öfver å köttbesigningsbyrån undersökta födoämnen.
 - » 6. Uppgift å födoämnen, som å köttbesigningsbyrån varit frivilligt aflemnade till undersökning.
 - » 7. Uppgift å af Göteborgs helsopolis anhållna födoämnen.
 - » 8. Uppgift å af helsopolisen undersökta fall nötkreaturskött samt får- och kalkroppar.
 - » 9. Uppgift å undersökt fläsk.
 - » 10. Uppgift på bagerierna vid slutet af år 1897.
 - » 11. Uppgift på lokaler för försäljning af mjölk och grädde vid slutet af år 1897.
 - » 12. Af stadsfältskären behandlade personer.
 - » 13. Öfversigt af födda i Göteborg år 1897, med fördelning på månader.
 - » 14. Öfversigt af födda i Göteborg år 1897, med fördelning på församlingar.
 - » 15. Befolkningens rörlighet i hvarje stadens församling år 1897.
 - » 16. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoskrifna i Göteborg åren 1893—1897.
 - » 17. Dödligheten i Göteborg år 1897 inom olika stadsdelar bland mantalskrifna befolkningen.
 - » 18. Dödligheten på 1000 innevånare af den mantalsskrifna befolkningen under åren 1893—1897.
 - » 19. Öfversigt af meteorologiska observationerna i Göteborg år 1897.
 - » 20. Sammandrag öfver sjukligheten i Göteborg under år 1897, enligt uppgift från 9 distriktsläkare.
 - » 21. Gängse sjukdomar i Göteborg år 1897 fördelade på månader, enligt uppgift från 9 distriktsläkare.

- Tab. 22. Sammandrag öfver de epidemiska sjukdomarna i Göteborg 1897.
- » 23. Öfversigt af smittosamma sjukdomar i Göteborg åren 1888—1897.
 - » 24. Dödsorsakerna i Göteborg år 1897 bland här kyrkoskrifna, med fördelning efter åldersklasser och kön.
 - » 25. Dödsorsakerna i Göteborg år 1897 bland här kyrkoskrifna, fördelade efter sina hufvudgrupper på månader och kvartal.
 - » 26. Dödsorsakerna i Göteborg år 1897 bland här kyrkoskrifna, fördelade på stadsdelar.
 - » 27. Dödsorsakerna bland här kyrkoskrifna, som år 1897 aflidit utom staden.
 - » 28. Dödsorsakerna i Göteborg år 1897 bland främlingar.
 - » 29. Dödsfall på 1000 innevånare i nedanstående sjukdomar, årligen 1893—1897, samt medeltal för denna och föregående 5-årsperiod.
 - » 30. Jemförande öfversigt af antalet dödsfall i folksjukdomarna samt några andra sjukdomar i Göteborg åren 1888—1897.

I. Helsovårdsnämnden och derunder hörande personal och inrättningar.

Gotheborgs Helsovårdsnämnd har under året utgjorts af följande medlemmar:

Carl Lamberg, Regementsläkare, ordförande.

A. O. Elliot, Polismästare, v. ordförande.

Oscar Rhodin, Stadsnotarie.

Henric Benckert, Förste Stadsläkare.

John Sjöberg, Grosshandlare, Kassaförvaltare.

Ernst Krüger, Arkitekt.

Gust. Ekman, Ingeniör.

Suppleanter:

A. G. P. Segerrot, Stadsnotarie.

Algot Carlander, v. Häradshöfding.

Emil Nilsson, Grosshandlare,

Hans Hedlund, Arkitekt.

Ludvig Wolff, Medicine Doktor.

Till ledamot i Nämnden under 1897—1898 valdes af stadsfullmäktige Ingeniör Gust. Ekman i stället för Ingeniör J. Gust. Richert, som afflyttat från staden.

Nämndens ordinarie sammanträden hafva egt rum första helgfria onsdag i hvarje månad. Antalet paragrafer i Nämndens protokoll utgjorde 191. Diarium upptager 101 inkomna skrivelser. Enligt brefboken äro 22 skrivelser afgifna. Såsom sekreterare har tjenstgjort Stadsnotarien *H. Sundstedt*.

Sedan den 3-åriga tjenstetiden tilländagått för Doktor *O. Tirén* omvaldes han efter ansökan till distriktsläkare i 5:te distriktet från 1:ste Januari 1898. I stället för Doktor S. E. Kjellgren, som uppnått 63 års ålder, transporterades Doktor *M. Bergengren* till läkare i 3:dje distriktet; till läkare i 6:te distriktet efter Doktor Bergengren nyvaldes Doktor *J. Ahlfors*, begge för en tid af 3 år från och med 1:ste Januari 1898.

För **Köttbesignings-** och **Trikinbyråns** verksamhet redogöres i stadsveterinärens nedan införda årsberättelse. Byråns inkomster hafva med kronor 4,933: 26 öfverstigit dess utgifter.

Epidemiska sjukhuset.

Då på grund af senaste årens erfarenhet det ansetts af behofvet påkalladt att å sjukhuset anställdes en biträdande läkare med skyldighet för honom bland annat att vara å sjukhuset boende, beslöt Nämnden (6 Oktober) att ingå till stadsfullmäktige med anhållan om ett årligt anslag från och med 1:ste Januari 1898 af 1,500 kronor att för sagde ändamål användas. Framställningen vann stadsfullmäktiges bifall.

För läkarne å Epidemiska sjukhuset har Helsovårdsnämnden antagit följande *instruktioner*:

»Instruktion för ordinarie läkaren vid epidemiska sjukhuset:

- § 1. Läkaren, som förordnas af Helsovårdsnämnden för en tid af tre år i sänder, och med rättighet och skyldighet för honom att under denna tid tre månader efter uppsägning afgå från tjensten, må icke åtaga sig befattning, som medför tjenstgöringsskyldighet å annan ort.
Innehafvare af tjensten kan, efter ansökning, ånyo omväljias.
- § 2. Tjenstledighet för högst tre veckor sökes hos Helsovårdsnämndens ordförande och för längre tid hos Helsovårdsnämnden.
Ansökan om tjenstledighet skall vara åtföljd af kompetent vikaries skriftliga förbindelse att under den tid, tjenstledighet kan vara beviljad, hans tjänst bestrida utan kostnad för stadskassan.
- § 3. Sjukhusläkaren åligger:
 - a) att ansvara för sjukvården samt anordna ändamålsenlig behandling;
 - b) att *dels* hvarje förmiddag å bestämd tid, som för allmänheten tillkännagifves, besöka de sjuke, *dels* äfven, då svårare sjukdomsfall förekomma, göra eftermiddagsbesök — samt att derjemte, äfven dessemellan, då de sjukas behof eller andra omständigheter sådant kräfva, besöka sjukhuset;
 - c) att föra sjuk- och operationsjournaler efter fastställda formulär samt uppsätta kortfattade obduktionsberättelser;
 - d) att kontrollera åtgången af förbrukningspersedlar samt attestera räkningar;
 - e) att öfvervaka, att den för de sjuka bestämda maten är af god och tjenlig beskaffenhet;
 - f) att tillse att såväl betjeningen som de å sjukhuset intagne sjuke och observanter iakttaga ett stilla och anständigt uppförande inom sjukhuset;
 - g) att hvarje år inom Januari månads utgång till Helsovårdsnämnden afgifva årsberättelse enligt fastställt formulär öfver sjukvården under det nästförlutna året, tillika innefattande de vetenskapliga iakttagelser och rön, som kunna vara af intresse att meddela;
 - h) att ställa sig till efterrättelse de ytterligare föreskrifter, som Helsovårdsnämnden sjelf eller genom förste stadsläkaren kan komma att meddela.

Instruktion för biträdande läkaren vid epidemiska sjukhuset i Göteborg.

§ 1.

Biträdande läkaren antages för två år af Helsevårdsnämnden och kan ånyo omväljas för högst ett år. För att antagas till biträdande läkare fordras att hafva aflagt medicine licentiatexamen eller att vara medicine kandidat och hafva fullgjort den för licentiatexamens afläggande föreskrifna kliniska tjenstgöring.

§ 2.

Biträdande läkaren, som skall bo å sjukhuset, åligger hufvudsakligen:
att biträda vederbörande ordinarie sjukhusläkare med journalföring, utskrifning af medicamentsreqvitioner, rapporter m. m.;
att biträda vid sjukvården samt efter sjukhusläkarens pröfning och under hans inseende vårda särskilda sjuka eller mindre afdelningar, som kunna honom anförtras;
att i tillämpliga delar ställa sig till efterrättelse den för sjukhusläkaren gällande instruktionen; samt
att i öfrigt noga iakttaga ej blott denna instruktion och gällande författningar, utan äfven de föreskrifter, som Helsevårdsnämnden genom förste stadsläkaren eller ock sjukhusläkaren i vederbörlig ordning meddelar.»

Helsevårdsnämndens *utgifter* under 1897 hafva uppgått till:

för Distriktsläkareinstitutionen.....	kronor	22,988: 18
» Byrån	»	4,690: 24
» Trikinbyrån	»	20,693: 54
» Sundhetspolisen.....	»	11,600: —
» Epidemisjukhuset	»	45,530: 10
» Preventiva åtgärder	»	4,471: 32
» Sjukhusets inventarier	»	1,463: 06
» Diverse	»	9,919: 29
» Fastigheten.....	»	1,902: 89
» Assuranser.....	»	291: 88
	Summa kronor	123,550: 50

II. Helsovården.

a) Stadsgrundens renhållning:

Stadens renhållningsstyrelse ombesörjde vid årets slut renhållningen inom 2,625 egendomar.

Styrelsens verksamhet omfattade vid slutet af de senaste fem åren följande antal egendomar (= kontrakt):

1893	2,528
1894	2,523
1895	2,556
1896	2,585
1897	2,625

Enligt för 1898 uppgjord beräkning skall styrelsen ombesörja renhållningen inom ytterligare 50 egendomar med egarnes afgifter uppgående till 153,000 kronor; det ur stadskassan erforderliga bidraget har beräknats till 46,000 kronor, hvaraf 21,000 kronor äro beräknade för gaturenhållningen och 25,000 kronor för renhållningen i öfrigt.

Renhållningsanordningarna inom olika stadsdelar framgår af Tab. 2, som visar, att renhållningsstyrelsen ombesörjde renhållningen inom 2,743 egendomar samt bönder inom 727; inom 185 egendomar komposterades gödseln för landtbrukets behof.

Inom 2,954 egendomar uppsamlades latrinerna uti kistor, hvaraf 2,917 voro flyttbara samt placerade på cementplan; inom 486 egendomar uppsamlades latrinerna uti spänner samt inom 10 i gropar, hvaraf 9 inom Majornas 1:ste Rote. Såsom tillblandningsämne användes kalk inom 1,028 samt torfnull inom 2,331 egendomar. Urinkurar funnos på 2,253 gårdsplan och underjordiskt aflopp från 3080 utaf 3,450 inom staden belägna egendomar. Uppsamlingen af sopor och afskräden skedde inom 3,100 egendomar i täta baljor, placerade på cementplan; från 2,346 af dessa sopplan funnos underjordiska aflopp. Dessutom uppsamlades soporna inom 270 egendomar uti icke flyttbara kärl, inom 13 i latrinkistor och inom 17 i vagnar.

Utaf 339 begagnade stall hade 265 underjordiska aflopp; antalet kostall var 76. Svinstiorna voro till antalet 63, alla belägna i stadens utkanter, samt försedda med täta golf och antingen behållare eller underjordiskt aflopp.

Renhållningsanordningarna hafva af helsopolisen öfvervakats genom 21,067 besök i gårdarne; 16 husegare hafva anmälts i poliskammaren för bristande renhållning inom sina egendomar.

Kyrkogårdar.

Såsom i föregående årsberättelse anfördes, påbörjades i November 1896

den beslutade afschaktningen af kolerakyrkogården å Kommendantsängen under iakttagande af de försigtighetsåtgärder, som finnas angifna i Nämndens årsberättelse för 1895.

Arbetet, som fortgick hela vintern, afslutades till den 1 April.

Hela den afschaktade arealen utgjorde 3,438 kvadratmeter och den bortschaktade och borttransporterade jordmassan 7,796 kubikmeter; medelschaktningdjupet var således 2,27 meter. Antalet upptagna och borttransporterade likkistor var inom den norra inhägnade platsen 1,082 och inom den södra, med skjul bebyggda platsen 338 eller tillsammans 1,420 stycken.

Liken voro i allmänhet fullständigt förmultnade; ingenstädes påträffades likvax.

Muddring i stadens inre hamn och kanaler har under året skett till nedanstående kvantiteter:

i Fattighuskanalen.....	2,376	kub.-meter
» Gullbergsån	240	» »
» Vallgrafskanalen	126	» »
» Stora hamnkanalen	108	» »
vid Vädersågen	576	» »
» Kusten	27	» »
	<u>Summa</u>	3,453 kub.-meter

Kloakledningarne hafva under året utvidgats med:

Rörledningar	3,229	meter
Gatubrunnar	86	st.

Vid årets slut funnos af staden utförda:

Allmänna ledningar	95,520	meter
Sidoledningar	47,456	»

Summa 142,976 meter

b) **Vattenledningar.**

Vattenledningarnes utvidgning framgår af följande meddelande från Afdelningsschefen, Löjtnant F. Glosemeijer.

Antalet servisledningar var vid årets början 2,994

Under året tillkommo 71 st., hvaremot 10 st. äldre

upptogos; tillökningen utgör således 61

Summa 3,055

Vid Delsjön utgjorde årets nederbörd 763 mm. (i staden 827 mm.) motsvarande en vattenmängd af 6,97 millioner kubikmeter, då sjöns nederbördsområde antages till 914 har. Vid årets slut var Delsjöns vattenstånd 22 centimeter lägre än vid dess början, således hade under året användts

0,36 millioner m³ af det i sjön magasinerade vattnet eller summa 7,33 millioner m³. Deraf konsumerades i staden 4,45 mill. m³ eller 61 %, resten 2,88 mill. m³ eller 39 % förlorades genom afdunstning. Inget vatten har under året behöft aftappas ur sjön.

Årets medeltemperatur utgjorde i staden + 7,3^o C., vid Delsjön + 6,9^o. Förbrukningen af Delsjövatten har under året utgjort 4,45 mill. m³, således i medeltal 12,220 m³ i dygnet eller 141 liter i sekunden. Maximiförbrukningen inträffade den 3 Juni och utgjorde 14,429 m³ eller 167 sekundliter; minimiförbrukningen den 25 December, 8,121 m³ eller 94 sekundliter. Filterhastigheten har i medeltal varit 4,42 meter per dygn (då man antagit ett filter afstängdt för rensning) men har undantagsvis uppgått till 5,33 meter.

Vid Alelyckan har vattnet i likhet med föregående år dagligen undersökts i bakteriologiskt afseende — med undantag af sön- och helgdagar samt några kortare perioder, då bakteriologen varit permitterad —. Från den 23 Februari t. o. m. den 13 Mars voro båda filtrerna afstängda, på grund af att bakteriehalten hos det filtrerade vattnet var ovanligt hög. Filtratet tappades under denna tid till afloppet.

Antalet bakteriekolonier per kubikcentimeter vatten har befunnits utgöra:

i det ofiltrerade vattnet: med. = 703; max. = 7,371

» » filtrerade » med. = 53; max. = 1,247

I 24 fall (bland 412) har bakteriehalten i vattenledningsvattnet befunnits öfverstiga 100.

Jemföras dessa siffror med de föregående årens, så finner man att såväl antalet fall, då bakteriehalten öfverstigit 100, som antalet bakterier i det filtrerade vattnet är ifrån år ständigt ökats, ett förhållande som troligen har sin grund deri, att mäktigheten hos filterbäddarnes sandlager genom rensningarne minskats, utan att motsvarande påfyllning egt rum; men till detta år har ett ökad anslag erhållits för filtrernas drift och underhåll, och är det då meningen, att i de tvenne täckta filtrerna vid Alelyckan öka sandbäddens mäktighet, hvarigenom väl antalet bakteriekolonier i det filtrerade vattnet kommer att nedgå till det ovanligt gynsamma, som existerade de första åren af filtrens verksamhet.

De föregående åren har vattnet för hvarje månad blifvit kemiskt undersökt af stadskemisten Doktor Alén, men då dessa undersökningar, utan att visa nämnvärda variationer, ständigt gifvit mycket gynsamma resultat, så hafva de indragits från och med 1897 års början.

Det ena filtret har varit afstängdt 101 dagar, det andra 76, men begge samtidigt endast dels under 19 dagar på grund af — som ofvan nämts —

den höga bakteriehalten och dels från och med den 30 November till årets slut, till följd af att intagsrännan från elfven då måste hållas afstängd, för att kunna verkställa insättning af det nya maskineriet; anledningen till öfriga afstängningar hafva varit rensningarne.

Under de 51 dagar då båda filtrerna samtidigt voro afstängda uppfordrades Delsjövatten till högreservoaren summa 30,000 m³ eller cirka 600 m³ per dag. Efter hvarje rensning har det filtrerade vattnet fått afrinna, tills bakteriehalten nedgått under 100. Filterhastigheten har i medeltal utgjort endast 0,7₂ meter per dygn, men har vid flere tillfällen uppgått till den bestämda maximihastigheten af 2,4 meter per dygn.

Pumpverket har uppfordrat:

till högreservoaren i Landala	0,21 mill. m ³ elfvatten
» lågreservoaren i Masthugget	0,23 » » »

Summa 0,44 mill. m³ elfvatten,

alltså i medeltal under hela året 1,205 m³ per dygn eller 14 sekundliter. Största uppfordringsmängden utgjorde den 17 Juni 4,335 m³ eller 50 sekundliter. Vid största tillåtna filterhastighet (2,4 meter per dygn) kan ett filter endast lemna 30 sekundliter, och under ej mindre än 37 dygn har den från elfven uppfordrade vattenmängden öfverstigit 30 sekundliter, vid hvilka tillfällen således den nuvarande Alelyckeanläggningen varit otillräcklig att fylla stadens vattenbehof.

Strömriktningen och strömstyrkan i elfven hafva dagligen observerats med tillhjälp af visareinstrument, och har den förra alltid varit tydligt utåtgående och den senare ej vid ett enda tillfälle varit ens nära lika med noll.

Den totala förbrukningen under året har utgjort:

Delsjövatten	4,46 mill. m ³ eller	91 %
Elfvatten	0,44 » » »	9 %

Summa 4,90 mill. m³ eller 100 %,

således medelförbrukningen per dag:

Delsjövatten	12,220 m ³
Elfvatten	1,205 »

Summa 13,425 m³

eller per sekund:

Delsjövatten.....	141 liter
Elfvatten.....	14 »

Summa 155 liter.

Om antalet konsumenter beräknas till 123,000, så utgör medelförbrukningen per konsument och dygn:

för allmänna ändamål.....	7 liter
» industriella ändamål... 26 »	
» hushållsbehof.....	76 »

Summa 109 liter

eller betydligt öfver medelförbrukningen under de sista 20 åren, då den endast uppgått till 103 liter per individ och dygn.

Största förbrukningen observerades den 15 Juli, hvarvid:

från Delsjön lemnades	13,910 m ³ eller 161 s.l.
» Alelyckan »	4,091 » » 47 »

Summa 18,001 m³ eller 208 s.l.,

således 34 % öfver medelförbrukningen.

Minsta förbrukningen inträffade den 25 December, då från Delsjön lemnades 8,121 m³ eller 94 s.l., således 60 % af medelförbrukningen.

Elfvattnet har äfven under år 1898 uppfodrats dels till lågreservoaren i Masthuggsbergen, dels till högreservoaren i Landala samt till Qvibergs kasernetablissemment och några få konsumenter norr om Säfveån.

Utvidgningsarbetena vid Alelyckan och Lerjeholm togo sin början redan första dagarne i April med borringar för rörbrunnarne samt utschaktning af de betydande grusmassorna i naturfiltrerna. Sedan dess hafva arbetena oafbrutet pågått men hunno dock ej afslutas under året. Ännu återstår nästan halfva antalet rörbrunnar med sina samlings- och afloppsledningar samt en del fyllnings- och planeringsarbeten. Anledningarne att arbetena ej gått så raskt, som man från början tänkt sig, äro flerehanda, dels den märkbara brist på arbetsfolk, som under snart sagt hela året gjort sig gällande i Göteborg, dels högst betydligt försenad rörliverans samt slutligen en mängd svårigheter, som uppstodo vid sänknungen af gjutjersbrunnarne. Svårigheter, som ej voro lätta att förutse, då man här var inne på ett ännu opröfvadt område och stod utan praktisk erfarenhet. Stöta ej några oförutsedda hinder till, så skall väl till hög-sommaren i år dessa arbeten dock vara afslutade. Då ofvannämnda utvidgningsarbeten blifvit fullt färdiga, har jag för afsigt lemna beskrifning med detaljerade kostnadsuppgifter i en särskild arbetsberättelse.

Årets driftkostnader hafva utgjort i rundt tal 82,500 kr. eller liksom året förut 1,7 öre per m³ förbrukadt vatten. Vattenverkets totala anläggningskostnad har ökats med cirka 201,000 kronor och den årliga ränte- och amorteringskostnaden med cirka 8,500 kronor, eller från 202,500 kronor till 211,000 kronor, motsvarande 4,3 öre per m³ vatten.

Inkomsterna hafva varit: för allmänna ändamål 60,000 kronor eller 1,2 öre per m³ och för industriella och diverse förbrukning *) 220,000 kronor, eller 4,5 öre per m³.

Häraf erhålles följande sammanställning:

Utgifter:

Driftkostnad	82,500 kr. eller 1,7 öre per m ³ vatten.
Räntekostnad	211,000 » » 4,3 » » » »
Summa 293,500 kr. eller 6,0 öre per m ³ vatten.	

Inkomster:

För allmänna ändamål	60,000 kr. eller 1,2 öre per m ³ vatten.
» industriella »	220,000 » » 4,5 » » » »
Summa 280,000 kr. eller 5,7 öre per m ³ vatten.	

Bristen blef således 13,500 kronor eller 0,3 öre per m³ vatten.

Rörledningar m. m.	Vid årets början	Utförda under året	Vid årets slut
Af 610 mm. diameter	—	**) 778	778
» 508 » »	7,907	**) 853	8,760
» 457 » »	5,463	**) 196	5,659
» 356 » »	10,544	**) 75	10,619
» 305 » »	3,946	—	3,946
» 254 » »	1,905	—	1,905
» 203 » »	12,189	1,149	13,338
» 152 » »	10,361	**) -195	10,166
» 102 » »	64,749	590	65,339
» 76 » »	3,952	184	4,136
» 51 » »	1,162	93	1,255
Summa meter	122,178	3,723	125,901
eller 125,9 kilometer			
hvaraf Kallebäcksledningen 9,0 »			
Afstängningsluckor å 610 mm. rör... st.	—	**) 1	1
» » 508 » » ... »	9	**) 5	14
» » 457 » » ... »	13	**) 4	17
» » 356 » » ... »	25	**) 1	26
» » 305 » » ... »	17	**) 1	18
» » 254 » » ... »	12	—	12
» » 203 » » ... »	53	2	55
» » 152 » » ... »	46	1	47
» » 102 » » ... »	302	21	323
» » 76 » » ... »	4	10	14
» » 51 » » ... »	11	3	14

*) Hvari ingår hyror för vattenstation och vattenmätare.

**) Ledningar och luckor för vattenverkets utvidgning vid Alelyckan och Lerjeholm.

***) Upptagna och ersatta af större rör.

Ventiler, sjelfstängande	st.	20	—	20
Brandposter	»	767	11	778
Servisledningar med afstängningskra- nar.....	»	2,994	61	3,055
Allmänna vattenposter (deraf 15 å Kalle- bäcksledningen) under året ingen till- kommen, 1 st. borttagen		75	— 1	74
Vattenposter för gatuspolning		—	15	15

Anm. Utom ofvanstående brandposter finnas inom enskilda tomter och af dess egare bekostade 78 st. med 28 meter ledningsrör af 152 mm. diameter, 7,377 meter af 102 mm. diameter och 133 meter af 76 mm. diameter samt 1 st. 51 mm. brandpost med 4 meter ledningsrör af 51 mm. diameter.

Reparationerna hafva utgjorts af 20 st. rörbräckors lagande — deraf 9 st. s. k. »fräthål» — 19 blyskarfvars tätande, 64 brandposters och 52 afstängningsluckors ompackande samt en hel del smärre arbeten å servisledningar, hvilka dessutom till ett antal af 26 st. blifvit omlagda.

Vattenverkens kostnader vid 1897 års slut kunna anses utgöra följande:

Filtrer, samlingsbrunn och dambyggnad vid Delsjön	245,941: 26
Bonings- och uthus vid Delsjön	7,034: 46
Källan, hägnader, bonings- och uthus vid Kallebäck	10,954: 97
Reservoaren vid Kallebäck.....	17,905: 51
Intagsränna och tilloppskulvert vid Alelyckan	46,929: 63
Pumpverket vid Alelyckan.....	272,869: 21
Filtrer och samlingsbrunn vid Alelyckan	227,047: 86
Boningshus, vatten- och afloppsledningar, planteringar och hägnader samt anordningar för sandtvättning vid Alelyckan	68,740: 06
Rörnätet	1,716,613: 22
Servisledningar	103,743: 82
Allmänna vattenkastare	16,985: 40
Lågreservoaren i Landala	102,198: 33
D:o i Masthuggsbergen	68,478: 17
Högreservoaren i Landala	48,690: 56
Vattenstationsbyggnaden	53,665: 56
Diverse arbeten och utgifter samt provisionella byggnader vid första an- läggningen	167,224: 02
Expropriationskostnader (jemte årlig afgift af 1,794: 57 intill år 1911) ...	354,834: 72
Kapitalrabatt, räntor under arbetstiden med afdrag af vattenledningens inkomster under år 1871, samt öfriga omkostnader för lånet till Del- sjöledningen	332,234: 27
Undersökningar på Lerjeholm	16,315: 65
Förråd af inventarier	63,483: 82
D:o » materialier	73,749: 23
Utvidgningsarbeten vid Alelyckan	171,154: 85

Kronor 4,186,794: 58

c) **Bostäder och byggnader, der många människor samlas.**

Byggnadsverksamheten har under året varit betydlig. Tillkomna 57 nybyggnader, deraf 19 sten-, 36 s. k. Landshöfdingehus samt 2:ne villor, med tillsammans 1,882 rum och 943 kök, fördelade på följande församlingar:

Domkyrko	761 rum	209 kök.
Christine.....	61 »	2 »
Haga	189 »	55 »
Masthuggs	573 »	421 »
Carl Johans	89 »	80 »
Gamlestads.....	209 »	176 »
	1,882 rum	943 kök.

Fördelade på stadsdelar:

Staden inom Vallgrafven.....	106 rum	30 kök.
13:de, 14:de och 15:de rotarne	706 »	171 »
11:te roten (Masthugget)	176 »	58 »
Haga (Nya, Östra och Vestra) ..	140 »	35 »
Annedal, Landala	59 »	30 »
Majornas 1:ste till och med 6:te rotar	486 »	443 »
Redbergslid, Olskroken	182 »	158 »
Gamlestaden	27 »	18 »
	1,882 rum	943 kök.

Angående bostadsförhållandena lemna Tab. 3 närmare upplysning.

Osunda bostäder hafva flera gånger gifvit anledning till klagomål; i 85 bostadslägenheter hafva bristfälligheterna efter anmaning af helsopolisen afhjelpats utan att nämnden behöft ingripa; 4 husegare hafva varit i nämnden inkallade.

Emigranthotellen hafva varit föremål för noggrann uppmärksamhet från helsopolisens sida.

Fabriksbyggnader, kyrkor och församlingslokaler hafva icke föranlett särskilda åtgärder från nämndens sida.

d) **Fabriksdrift och näringar.**

Tillsynen öfver *minderåriga*, som hafva sysselsättning inom fabrik och handverk, har utförts såsom förut. Antalet inom fabriker arbetande minderåriga har under året icke obetydligt minskats; antalet i handverk sysselsatta är ungefär detsamma. Det närmare förhållandet framgår af Tab. 4.

Lumpupplag och lokaler för uppköpande af lump, ben och affallsämnen hafva, såsom af Tab. 1 närmare framgår, varit föremål för sundhetspolisens uppmärksamhet, men icke orsakat åtgärder från nämndens sida. Antalet lokaler utgör 18.

Sillsalterierna och upplagen för sill hafva varit underkastade noggrann tillsyn; några anmärkningar af vigt hafva icke förekommit.

Lokalerna för *upplag af salt kött, torkad fisk och ost* samt öltappningslokalerna hafva likaledes, som förut, noga öfvervakats.

Å-inspektören (Major O. Schreiber) har öfver inspektionen af fabriker och inrättningar m. m. till förekommande af vattnets förorening i Mölndalsån, Gullbergsån och Fattighuskanalen under år 1897 icke haft något att meddela.

e) **Vissa åtgärder till förekommande af smittosamma sjukdomars spridning.**

Den *bakteriologiska undersökningsstation*, som 1895 anordnades på nämndens byrå, har sedan dess fortgått och jemväl varit öppen hela sistlidne år; dess verksamhet har äfven fortgått på samma sätt som i sista årens redogörelser omnämnts. Erfarenheten har ock varit densamma som under föregående år.

Antalet undersökningar utgjorde 562.

Utaf 146 prof, som inkommo med klinisk diagnos difteri (?) befunnos 53 vara bacillär difteri och 92 halsfluss (= 63,7 %), samt utaf 20 prof, med diagnos difteri, befunnos 12 vara bacillär difteri och 8 halsfluss (= 40 %). Med klinisk diagnos halsfluss (?) inkomna 100 prof befunnos 87 vara halsfluss och 13 difteri (= 13 %) samt utaf 90 prof med diagnos halsfluss voro 81 halsfluss och 9 difteri (= 10 %). Utaf 153 prof från personer med bakteriologiskt konstaterad difteri befunnos vid första undersökningen efter tillfrisknandet 26 bacillfria; 127 eller 83 % voro smittoförande. Öfriga 53 prof gjordes för att utröna om personer (syskon eller sköterskor), som varit i beröring med sjuka, voro smittoförande eller ej.

På nämndens byrå tillhandahölls under hela året koaguleradt blodserum för direkt ympning af misstänkt svalgsekret samt derjemte äfven difteriantitoxin från Doktor Selanders bakteriologiska laboratorium i Stockholm.

Angående de af nämnden aflönade vaccinatörernas verksamhet hänvisas till nedanstående:

1:sta Vaccinationsdistriktet. (Doktor J. Ahlfors.)

A. Nyvaccinerade 361, hvaraf 81 anträffades i folkskolorna.

	Med framgång	Summa
I Domkyrkoförsamlingen	137	137
» Haga »	47	47
» Kristine terr. »	49	49
» Gamlestads »	108	108
» Kristine tyska »	5	5
» Masthuggs »	5	5
» Garnisons »	2	2
» Andra församlingar.....	8	8
Summa	361	361
B. Revaccinerade (deribland 16 skolbarn)		22
Summa		383

2:dra Vaccinationsdistriktet. (Doktor O. Livijn.)

	Godt resultat	Utan resultat	Obekant resultat	Summa
a) Nyvaccinationer:				
inom Masthuggsförsamlingen.....	119	—	—	119
» Carl Johans församling.....	133	—	—	133
tillhörande andra församlingar ...	6	—	—	6
Summa	258	—	—	258
b) Revaccination	11	2	3	16
Summa	269	2	3	274

Inom distriktets folkskolor hafva 50 barn befunnits ovaccinerade eller utan synbara tecken förut vaccinerade. Till revaccination hafva inga skolbarn anmält sig.

Förhållandet mellan antalet födda och antalet anmälda vaccinerade under senaste 5-årsperioden framgår af nedanstående sammanställning:

	Antal födda	Vaccinerade
1893	3,403	3,128
1894	3,145	3,371
1895	3,317	1,200
1896	3,333	1,381
1897	3,234	1,246

Desinfektionsanstalten å Epidemiska sjukhuset har varit temligen mycket anlitad. Af helsopolisen utfördes 1,100 *desinfektioner* i smittade hem, omfattande ungefär 1,200 rum.

Prostitutionens öfvervakande tillhör allmänna polisen.

Andre stadsläkaren L. Sellbergs rapport meddelar följande:

Vid början af år 1897 utgjorde:

a) antalet af å polisens lista inskrifna i staden sig uppehållande prostituerade qvinnor..... 98

Under loppet af år 1897:

återkommo, förr inskrifna... 59
blefvo af poliskammaren ålagda allmän besigtning 49

Summa prostituerade 206

Vid början af år 1897 utgjorde:

b) antalet qvinnor, hvilka underkastat sig sundhetsbesigtning enligt 2 artik. § 5 af för besigtningbyrån gällande stadga 2

Under loppet af år 1897:

hafva underkastat sig sundhetsbesiktning enligt ofvanskrifna stadga ... 5

hafva dessutom vid gifven anledning blifvit besigtigade, men hvilkas regelmessiga besigtning förklarats bero af deras framtida uppförande 53 af hvilka 18 remitterats till Holtermanska sjukhuset för venerisk smitta.

Summa besigtigade, men ej inskrifna qvinnor 60

Hela antalet af under året besigtigade qvinnor ha utgjort 266

Vid slutet af år 1897 voro:

a) af de prostituerade kvinnorna:

af poliskammaren befriade från besigtningsskyldighet 12
 afvikna från staden 81
 häktade eller dömda till tvångsarbete 13
 aflidna 4
 intagna å Waterloohemmet 3
 kvarvarande 93

b) af dem, hvilka underkastat sig besigtningsskyldighet enligt art. 2

af § 5 af stadgarna för besigtningssbyrå:

ålagda allmän besigtning 3
 befriade 2
 kvarvarande 2

Antalet verkställda besigtningar har uppgått till 8,186

(mot 8,253 år 1896).

Antalet till Holtermanska sjukhuset remitterade qvinnor har uppgått till... 70

(mot 89 år 1896).

af hvilka 50 remitterats en gång och 20 två eller flera gånger, så att an-

talet remisser utgjort 101

(mot 153 år 1896).

Sjukdomstablå.

1897	Dröppel	Bulnad å köns- delarne (Barthol. Bubo)	Sår af obestämd natur	Sjanker	Syfilis	Summa
Januari.....	—	—	3	5	3	11
Februari.....	—	—	—	3	1	4
Mars.....	—	—	—	7	1	8
April.....	3	2	1	7	—	13
Maj.....	1	—	3	3	—	7
Juni.....	—	3	1	6	2	12
Juli.....	1	—	3	1	3	8
Augusti.....	1	—	1	6	—	8
September.....	1	2	—	2	1	6
Oktober.....	2	2	—	1	3	8
November.....	1	—	2	3	5	11
December.....	1	—	—	5	1	7
Summa	11	9	12	51	20	103

f) **Matvarukontrollen.**

Angående matvarukontrollen, såväl beträffande varor som lokaler, der sådana saluhållas, hänvisas till

Stadsveterinärens årsberättelse.

Under år 1897 ha tillsyningsmännen i och för kontrollen öfver matvaruhandeln verkställt 41,650 besök och besigtningar, hvaraf å torg 2,959 (789 å Kungstorget, 178 å Grönsakstorget, 959 å Fisktorget, 102 å Olskrokstorget, 519 å Masthuggstorget, 246 å Stigbergstorget och 169 å Kusttorget), vid Kustens fiskbrygga 97, Saluhallar 2,567, i slagterier 765, i charkuteriverkstäder och korffabriker 4,318, i salubodar för födoämnen 15,832, i upplagsmagasiner 5,285, i bagerier 1,934, i spisningslokaler 1,341, å ångfartyg och segelbåtar, hvarå födoämnen hitfraktas, 3,002, samt å jernvägarnes godsmagasiner 3,550 (å Statsbanans 922, å Bergslagens 821, å Vestkustbanans 1,049 och å Boråsbanans 758).

Anmärkas må, att såväl här ofvan som i tabell 8 äro benämningarne Statsbanan och Vestkustbanan liksom i föregående årsberättelser fortfarande bibehållna, ehuru numera Vestkustbanan äfven är Statens, men har detta skett af den orsaken, att man härigenom får en tydligare öfversigt öfver tillförseln af kött med de olika banorna och antal inspektioner, som tillsyningsmännen verkställt å de olika banornas godsmagasiner. Vid hvarje godstågs ankomst å alla de olika banorna är numera alltid en tillsyningsman närvarande, som, så snart taget inkommit till godsmagasinet, genast verkställer undersökning å alla med detsamma ankommande köttvaror. Påträffas då köttvara af misstänkt beskaffenhet, åläggas varuinnehafvaren att forsla densamma till köttbesigtningbyrån för närmare undersökning.

Förutom de härofvan nämnda besöken och besigtningarne å ställen, der matvaror saluhållits, undergått beredning eller varit till förvaring upplagda och hvilka besök afsett icke allenast kontroll öfver, att matvarorna varit af oklanderlig beskaffenhet, utan äfven att lokalerna, hvori de saluhållits, förvarats eller tillverkats, varit i snyggt och eljest tillfredsställande skick, ha äfven tillsyningsmännen under året förrättat en del andra arbeten, som med matvarukontrollen stått i sammanhang. Så t. ex, ha de under året 95 gånger öfvervakat nedgräfningen å Sanna af större djurkroppar, som å byrån blifvit kasserade. Innan desamma der nermyllats, ha varorna alltid först af tillsyningsmännen begjutits med fotogen och öfvertäckts med ett lager af kalk. Smärre djurkroppar, å byrån frånskilda sjukliga djurdelar, anhållna sjuka och skända partier kött- och fläskvaror samt inelfvor ha deremot af tillsyningsmännen oskadliggjorts å byrån, derifrån de af Nattmannen ett par gånger i veckan afhämtats för nedgräfning å Sanna.

Dessutom ha tillsyningsmännen under året å torg och i salubodar inköpt 436 prof af mjölk, grädde, smör, smult, bröd, honung, sill, svagdricka, m. m.,

hvilka till stadskemisten öfverlemnats för undersökning. Angående antal prof af olika slag och resultaten af undersökningarne hänvisas till stadskemistens årsberättelse, hvori en närmare redogörelse deröfver finnes lemnad.

Större ordning och snygghet i afseende å handeln med och transport af kött och fläsk har från och med den 1 sistlidne Juli här kommit till stånd, enär den af Konungens Befallningshafvande den 30 Dec. 1896 fastställda ändringen af den senare delen af § 3 i matvaruförordningen för Göteborg då började att tillämpas. För att vederbörande skulle få tid sätta sig in i de förändrade förhållandena och för att kunna hinna vidtaga nödiga anordningar med fordon, häckar, bord m. m., utdelades af tillsyningsmännen redan i April månad, så snart kännedom vunnits, att länsstyrelsens utslag vunnit laga kraft, tryckta exemplar af förordningen till samtliga kött- och fläskmånglare, hemslagtare och charkuterihandlande med erinran derom, att densamma komme att från och med den 1 Juli tillämpas.

I allmänhet har man villigt efterkommit den nya förordningens föreskrifter, ehuru dock en och annan tredskande funnits, som måst till åtal anmälas för forseelser mot nämnda föreskrifter.

Som årets sommar i allmänhet lemnat en klen skörd af såväl hö och hafre som halm, ha under höstmånaderna ett icke obetydligt antal nötkreatur och hästar på grund af bristande fodertillgång måst nedslagtas, hvadan tillförseln af kött efter dessa djur under dessa månader varit ganska riklig. Deremot ha af svin ett mindre antal uppfödts, enär tillgången på hafre varit betydligt mindre än under flera föregående år.

Af nötkreaturskött ha under året här saluhållits 22,734 fall mot 20,481 fall året derförut eller 2,253 flera fall år 1897 än under år 1896. Likaså ha här under året saluhållits 1,144 fram- och 1,185 bakparter af häst eller 264 flera fram- och 202 flera bakparter än under år 1896. De 41 flera bakparter, som utgjort skilnaden mellan saluhållna bak- och framparter, ha nog här också försålts, ehuru i form af köttfärs, korf eller rökadt salt hästkött.

Tillförseln af kalkkroppar har i jemförelse med föregående års varit ungefär lika, i det att under år 1897 saluhöllos här 30,108 dylika mot 29,888 under år 1896. Dock har under året tillförseln af fårkroppar understigit föregående års med 1,328. Hela tillförseln af fårkroppar har under året uppgått till 30,840.

Tillförseln har under de olika dagarne varit mycket olika, och har den fortfarande varit störst å Lördagarne samt dernäst på Onsdagarne. För att tydliggöra tillförseln meddelas här nedan en öfversigt öfver densammas storlek under årets olika dagar.

	Storboskap.	Kalkkroppar.	Fårkroppar.
Måndagar	313	227	115
Tisdagar	2,853	4,595	3,429

	Storboskap.	Kalkroppar.	Färkroppar.
Onsdagar	4,680	4,760	5,615
Torsdagar	602	885	766
Fredagar	3,565	8,282	5,808
Lördagar	10,721	11,359	15,107
Summa	22,734	30,108	30,840

De här ofvan anförda siffrorna grunda sig på beräkningar af tillförseln, som tillsyningsmännen vid sina inspektioner dagligen gjort och hvilka de i veckorapporter meddelat mig. Dessa siffror äro nog i förhållande till den verkliga tillförseln väl låga, enär, alldenstund undersökningen af dessa köttslag ej är obligatorisk, alltid en mindre del deraf måste undkomma helsopolisens undersökning. Siffrorna för tillförseln af nötköttet äro nog temligen nära öfverensstämmande med verkliga tillförseln deraf, men ha nog af kalf- och färkroppar under året här konsumerats ett större antal, än hvad ofvanstående siffror angifva, ty dels ha af mjölkbud till hushållen och spisningslokalerna direkt lemnats dylika smärre kroppar, hvilka också ganska vanligt inköpas hela och dels ha också åtskilliga torgförts samt försålts å tider, då ingen tillsyningsman å torgen haft tjenstgöring.

Af fläsk ha å byrån under året varit inlemnade 28,187 hela svinkroppar 1,306 halfva och 19,508 mindre stycken, hvaraf 1,858 varit af amerikanskt ursprung och 22 från annan utländsk ort. Vid jmförelse med år 1896 finner man, att tillförseln af hela svinkroppar under år 1897 understigit föregående års med 1,503 stycken. Deremot ha de halfva svinkropparnes antal öfverstigit föregående års med 139. De mindre styckenas antal ha med 4,542 understigit antalet under år 1896 till undersökning inlemnade.

Af nötkreaturskött, kalf- och färkroppar, som här under året saluhållits, ha i stadens slagthus slagtats 640 storboskap, 503 gödkalfvar och 26 får. Antalet storboskap, som der under året slagtats, har varit jmförelsevis högt, hvilket berott derpå, att från och med den 1 Oktober några landtslagtare der förhyrt slagtceller i och för slagning härstädes. Förutom det i stadens slagthus slagtrade köttet ha inom stadens område ett par hundrade kokreatur slagtats af 2:ne i Majornas 1:ste rote boende slagtare, som der hafva sina slagterier och några hundrade gödkalfvar af en i Redbergslid boende kalfslagtare. Allt öfrigt kött, som här saluhållits, har slagtats af hemslagtare å landsbygden inom en omkrets af några mil härifrån och införts till staden. Att detta är en oegentlighet, ligger i öppen dag, ity att kött och fläsk vid transport å landsvägar, jernvägar och ångbåtar rätt ofta derunder tager skada och blifver nersmutsadt. I afseende å transport af kött och fläsk å vissa jernvägar må särskildt nämnas, att densamma understundom försiggår under mycket ogynsamma förhållanden. Förutom det att i samma vagn, der kött och fläsk hitforslas, ofta inlastas varor,

som dels från sig sprida elak lukt eller damm i vagnen, äro vagnarne i allmänhet mycket illa rengjorda, så att sådana kött- och fläskvaror, som ej äro särskildt väl emballerade, rätt ofta hitkomma i så nedsmutsadt tillstånd, att varumotagaren icke allenast med svårighet kan afskrapa smutsen, utan äfven i bland måste fränskära delar, hvarti smutsen så inträngt, att den ej på annat sätt kan aflägnas. Vid regnig väderlek ha hemslagtarne svårighet att under transporten af köttvarorna å åkdon skydda dem mot väta, hvadan åtminstone delar deraf bli våta och i följd deraf lösa samt färgförändrade. Vid frost hitkomma ofta köttvarorna i så fruset tillstånd, att man knappt kan skära deri och under den varmare årstiden icke så sällan i påbörjad förskämning, i synnerhet i yttligare delar deraf. Då slagtingen dessutom sker utan all uppsigt och oftast i lokaler, som ej ens kunna benämnas slagterier och med redskap, som sannolikt högst sällan rengöras, kan lätt tänkas, att i många, ja t. o. m. alltför många fall köttet, innan det hitkommer, undergår en allt annat än ändamålsenlig behandling. Någon kontroll öfver dessa i landsorten belägna slagterier kan ej heller åstadkommas, ty dels äro de så många och dels äro de flesta belägna omkring ett par mil från staden eller derutöfver samt spridda här och hvar i t. o. m. andra län. Dock besökas alltid hvarje vecka af tillsyningsmännen 2:ne å landsbygden belägna hästslagterier, det ena i Lundby och det andra i Frölunda socken, enär i dessa hästar dagligen slagtas för afsalu härstädes och slagterihandteringen å dessa ställen äfven är förenad med fabrikation af korfvaror. De inom Partille kommun belägna slagterierna, i hvilka ett icke obetydligt antal storboskap årligen nedslagtas, ha af sundhetsinspektoren och en af tillsyningsmännen under året besökts och befunnos desamma vara i jmförelsevis godt skick, ehuru renligheten i flera af dem lemnade mycket öfrigt att önska. För att få slagtare att vid slagtingen iakttaga renlighet och snygghet, måste ständig tillsyn egnas dem, hvilket dock ej kan ske annat än i ett offentligt slagthus.

I tabellerna 6 o. 7 äro uppgifter meddelade å antal och beskaffenhet af felaktiga matvaror, som under året varit föremål för undersökning å byrån och ha desamma antal inalles uppgått till 2,345, hvaraf varorna i 1,407 fall varit frivilligt aflemnade till undersökning och i 938 fall (194 gånger å torg, 635 gånger i slagterier, 11 gånger i upplagsmagasiner, 19 gånger i korffabriker, 4 gånger i handelslokaler, 29 gånger å jernvägsstationer och 46 gånger å fartyg) anhållna af helsopolisen.

I 2,199 fall (1,305 frivilligt inlemnade och 894 af helsopolisen anhållne) ha varorna utgjorts af för sjukdom nedslagtade djur eller sådana, hos hvilka efter slagtingen sjukliga förändringar blifvit iakttagna eller ock af sjukliga djurdelar, i 135 fall (92 frivilligt aflemnade och 43 af helsopolisen anhållne) af i förruttelse stadda födoämnen och i 11 fall (10 frivilligt aflemnade och 1 af helsopolisen anhållne) af sjelfdöda djur.

I 1,205 fall (1,123 frivilligt aflemnade och 82 af helsopolisen anhållne) ha varorna, som utgjorts af hela djurkroppar, ansetts till människoföda användbara och fått försäljas, dock först sedan alla sjukliga delar blifvit å byrån frånskurna.

I 1,140 fall (284 frivilligt aflemnade och 856 af helsopolisen anhållne) ha varorna blifvit totalt kasserade, och ha desamma utgjorts af:

53 hela fall och 18 partier nötkreaturskött, 6 får-, 35 kalf- och 52 svin-kroppar, 23 spädgrisar, 1 höna, 2 partier kalf- och 2 partier fårkött, 25 partier fläsk, 1 större parti köttfärs, 72 svinistrar, 1 större parti (68 kilo) korf och 849 inelfvor.

Förutom ofvannämnda totalt kasserade födoämnen ha äfven af största antalet med sjukliga förändringar behäftade eller för sjukdom nedslagtade djur-kroppar, som förklarats användbara, partiella kassationer egt rum, hvaraf i icke så få fall ganska betydliga delar kasserats. Så t. ex. ha vid benbrott all brottet omgifvande blodinfiltreerad muskulatur frånskilts, i vissa fall af tuberkulos hos svin ha hufvudena kasserats, hvilket under året skett i 29 fall, vid lokal tuber-kulos hos storboskap ha åtskilliga delar frånskurits och kasserats o. s. v. Alla dessa frånskurna och kasserade delar äro icke bland de i tabellerna 6 och 7 omnämnda partierna upptagna.

Öfver antal och beskaffenhet af de hela, i ett eller annat hänseende felaktiga djurkroppar, som å byrån under året varit föremål för undersökning, lemnas i nedanstående tabell en öfversigt.

Djurslag	Antalet hela djur-kroppar	Frivilligt inlem-nade till undersökning		Af helsopolisen anhållna		S u m m a	
		Användbar	Till mensisko-föda ofjenlig	Användbar	Till mensisko-föda ofjenlig	Användbar	Till mensisko-föda ofjenlig
Storboskap.....	339	212	41	74	12	286	53
Kalf.....	48	6	6	7	29	13	35
Får.....	9	2	2	1	4	3	6
{Svin (vuxna).....	805	753	52	—	—	753	52
{Spädgris.....	154	131	23	—	—	131	23
Häst.....	19	19	—	—	—	19	—
Summa	1,374	1,123	124	82	45	1,205	169

Af storboskap ha 14 kasserats för tuberkulos, hvaraf i 2:ne fall bensystemet äfven var angripet, 9 för vattusot, 2 för höggradig benmjukhet, 1 för höggradig

hæmoglobinuri, 6 för höggradig trumsjuka, 1 för lifmoderinflammation, 4 för bukhinneinflammation, 3 för pyæmi samt 12 för andra sjukdomar, dervid muskulaturen varit i högre grad förändrad eller köttet haft en elak lukt vare sig af under djurets sjukdom använda medikamenter eller annan orsak. Ett fall nötkött har varit stadt i förskämning.

Af svinkroppar ha 17 kasserats för tuberkulos, hvaraf i 15 fall bensystemet äfven var angripet af sjukdomen, 2 för trikiner, 1 för uræmi, 1 för lungbrand och brösthinneinflammation, 4 för septikæmi och pyæmi, 1 för höggradig gulsot, 3 för vattusot och 10 för andra sjukdomar, hvarvid fläskan varit missfärgade eller illaluktande samt haft ett osmakligt utseende. 5 svinkroppar ha varit stadda i höggradig förskämning och 8 härstammat från sjelfdöda djur. De flesta af dessa sednare, som dött under jernvägstransport hit, ha blifvit anmälda till oskadliggörande hos helsopolisen af härvarande Engelska svinslagteri.

Af de trikinösa svinkropparne var en hitsänd från Vartofta och den andra från Stenstorp. Förutom i ofvannämnda svinkroppar ha trikiner under året äfven påträffats i 9 amerikanska fläksidor.

Af spädgrisar ha 9 kasserats för vattusot, 2 för höggradig gulsot samt 6 för andra sjukdomar. 4 ha kasserats för förskämning och 2 enär de härstammat från sjelfdöda djur.

Af kalkkroppar ha 18 kasserats för septikæmi, 1 för pyæmi och 10 för andra sjukdomar. Förutom dessa ha 1 ofödd och 5 i förruttnelse stadda kalkkroppar blifvit kasserade.

Af fårkroppar ha 4 kasserats för vattusot och 2 för förskämning.

Samtliga i tabellerna upptagna hästar ha nedslagtats för benbrott och har köttet efter dessa, sedan brottet omgifvande sjukliga delar blifvit frånskurna, fått försäljas.

Af partier kött och fläsk ha inalles 47 under året blifvit beslagtagna och oskadliggjorda, och ha desamma utgjorts af 18 partier nötkött, 25 partier fläsk, 2 partier kalf- och 2 partier fårkött.

Samtliga partierna nötkött med undantag af en frampart kokött, som var sjukligt förändrad, ha varit stadda i förskämning. 15 af partierna, deribland 3 hela framparter kokött, utgjordes af färskt kött, de öfriga af salt dylikt, deribland ett parti om $1\frac{1}{2}$ tunna.

Af fläskpartierna ha 14 kasserats för sjukliga förändringar, deribland 9 amerikanska fläksidor för trikiner och 4 salta svinhufvuden för tuberkulos. 11 af partierna voro stadda i förskämning och ha desamma utgjorts af 3 amerikanska fläksidor, 1 större och 4 mindre partier salt svenskt fläsk samt 3 partier färskt dylikt.

Partierna kalf- och fårkött ha varit stadda i förskämning och har ett af fårköttspartierna utgjorts af 2 saltade bringor.

Af inelfvor ha under året 849 (61 frivilligt inlemnade och 788 af helsopolisen anhållne) blifvit beslagtagna och oskadliggjorda. Med undantag af 13 (1 nötkreaturs-, 1 får-, 2 svin- och 9 kalflefrar), som varit stadda i förskämning, ha alla öfriga kasserats på grund af sjukliga förändringar såsom tuberkulos, varbildning, inflammation, parasiter m. m.

Samtliga inelfvorna ha utgjorts af 1 svintunga, innehållande trikiner, 1 nötkreaturshjerta, 1 svin- och 5 kojufver, 9 svinnjurar, 41 par nötkreaturs- och 507 svinlungor, 92 nötkreaturs- 9 kalf-, 54 får- och 129 svinlefrar. Frivilligt inlemnade ha deraf varit 1 svintunga, 1 svinnjure, 1 svin- och 1 kojufver, 3 nötlungor, 13 nöt- och 41 svinlefrar. Å torg ha af helsopolisen anhållits 7 nötlungor, 6 svin-, 52 får-, 8 kalf- och 61 nötlefrar samt 2 kojufver, i slagterier 1 nötkreaturshjerta, 27 nöt- och 501 svinlungor, 1 får-, 12 nöt- och 80 svinlefrar, 3 svinnjurar och 1 kojufver, i korffabriker 4 par nöt- och 6 svinlungor, 1 kojufver, 5 svinnjurar och 2 svinlefrar, å jernvägsstationernas godsmagasiner 2 nötlefrar, å fartyg 1 kalf- och 4 nötlefrar samt i handelslokal 1 kojufver.

Hos i nedanstående tabell upptagne föremål ha tuberkulösa förändringar under året påträffats.

	Frivilligt inlemnade till undersökning	Af helsopolisen anhållne					S u m m a
		å torg	i slagteri	i korffabrik	å jernvägsstation	å fartyg	
Storboskap	69	8	3	—	8	5	93
Svinkroppar	379	—	—	—	—	—	379
Nötkreaturs { lungor	2	3	23	4	—	—	32
{ lefrar	1	—	3	—	—	—	4
Svinkreaturs { lungor	—	—	234	3	—	—	237
{ lefrar	41	4	75	1	—	—	121
Summa	492	15	338	8	8	5	866

Af samtliga här under året saluhållna fall nötkött ha tuberkulösa förändringar i 0,40 % påträffats hos bröst- och bukhinnorna eller endera deraf. Under år 1896 påträffades dylika förändringar i 0,58 % af de saluhållna köttfallen.

I svinkroppar ha tuberkulösa förändringar påträffats hos 0,91 %, ehuru i största antalet fall i endast de submaxillära lymfkörtlarne. De flesta af de till undersökning inlemnade tuberkulösa svinkropparne eller 143 ha utgjorts af mejerisvin, som varit hitsända till härvarande Engelska svinslagteri för slagting, 108 ha inlemnats af hemslagtare, 67 af kommissionärer, 10 af korftillverkare och 51 af hemmansegare, torpare eller privatpersoner.

Att döma af antalet tuberkulösa svinkroppar, som detta och föregående år inlemnats af traktens hemslagtare, synes som om desamma i allmänhet börjat att iakttaga större försigtighet vid utfodringen af sina svin, ity att af dem under året inlemnats endast 108 svinkroppar, hos hvilka tuberkulösa förändringar påträffats, mot 189 under år 1896. Som för en stor del af dem under årens lopp dels svinkroppar behäftade med generaliserad tuberkulos och dels svinhufvuden, som varit i högre grad af sjukdomen angripna, kasserats och de numera i allmänhet kommit till insigt derom, att smittan kan bibringas svinen af tuberkulösa nötkreaturs inelfvor, ha åtskilliga i synnerhet de, för hvilka kassationer af hela svinkroppar på grund af tuberkulos egt rum, iakttagit större försigtighet vid utfodringen af svinen samt t. o. m. undvikit att förelägga dem nötkreaturslungor, hvari ju så ofta tuberkulösa förändringar påträffas. I de af bönder och privatpersoner inlemnade tuberkulösa svinkropparne, för hvilka enligt gjorda förfrågningar slagtafall aldrig användts vid utfodringen, ha nästan alltid smärre härdar påträffats i endast de submaxillära lymfkörtlarne. Huru dessa svin bibringats smittan, torde väl vara svårt att säga, men är väl sannolikt, att svinen i flera af fallen i sig upptagit smittämnet genom att ha slickat i sig upphostningar efter lungsigtiga personer, som ansat dem eller att svinen ute å marken öfverkommit dylika.

Att ett större antal svinkroppar, än hvad som antecknats, varit af tuberkulos angripna, torde nog vara helt säkert, ty hemslagtare frånskära numera ganska allmänt vid slagtningen de för diagnos af tuberkulos hos svin så viktiga submaxillära lymfkörtlarne dels för att dölja sjukdomen för besigtningssmannen och dels af nyfikenhet för att efterse, om tuberkulösa härdar deri förefinnas.

Med anledning af ett från svenske och norske generalkonsuln i Antwerpen till Kongl. Maj:ts och Rikets kommerskollegium inkommet meddelande derom, att från Amerika till Europa infördes helsofarligt hästkött under den falska benämningen »salted beef» och att, sedan såväl i Tyskland som i Belgien åtgärder vidtagits till förhindrande af, att sådant kött infördes i dessa länder, försök gjorts att afsätta köttet i Sverige, har Kongl. Generaltullstyrelsen jemlikt bemyndigande i nådigt bref den 5 Mars 1897 i cirkulär af den 29 Mars till vederbörande tullförvaltningar förstänndigt dessa att, då införsel till riket eger rum af vara, hänförlig till tulltaxerubriken: »kött, andra slag, ej specificerade», derom ofördröjligen underrätta vederbörande helsovårds- eller kommunalnämnd för den åtgärd, som på densamma må enligt helsovårdsstadgan ankomma. Derigenom har på sätt och vis en obligatorisk besigtning af kött från utlandet blifvit påbjuden och har jag på dylik anmälan 23 gånger under året i härvarande tullpackhus verkställt dylika besigtningar. De importerade köttvarorna ha från och med den 1 April tillsammans utgjorts af 173 fat amerikanskt salt nötkött, 1 parti färskt nötkreaturskött från Danmark, 1 färsk renstek från Norge, 1 parti färska

rådjurstekar från Danmark, 1 tunna salt nöt- och fårkött från Danmark, 11 fat salt hästkött från Danmark, 2 partier rökt renkött från Norge och $1\frac{1}{2}$ tunna salt fårkött från Norge.

Af det undersökta köttet befanns 2 fat amerikanskt salt nötkött stadt i förskämning, som i följd deraf beslagtogs och oskadliggjordes. 2 fat dylikt kött befanns vara så nersmutsadt, enär man till saltningen användt smutsigt salt, att varumottagaren ej ansåg sig kunna utlösa varan från tullen, utan återsände densamma till Lübeck, hvarifrån den hitsändts. Likaså fann sig en mottagare af ett parti rökt renkött från Trondhem föranlåten att återsända partiet, enär det bestod af så gamla och torra bitar, att varan måste såsom handelsvara betraktas vara oanvändbar.

Charkuterihandlandenas antal utgjorde vid årets slut 43, hvaraf 40 hade sina verkstäder inom staden och 3 straxt utanför densamma. En af dessa sednare är belägen i Lundby socken å Hisingen och de 2:ne andra å Gårda i Örgryte socken. Som derstädes tillverkade varor äfven försäljas i här i staden förhyrda försäljningslokaler, har helsopolisen låtit sig angeläget vara att äfven öfver dessa lokaler och deras tillverkningar utöfva tillsyn. Likaså har äfven af Göteborgs helsopolis under året utöfvats tillsyn öfver tillverkningarne i ett par korffabriker, den ena belägen i Lundby och den andra i Frölunda socken, der korf af endast hästkött tillverkas.

Samtliga charkuteriverkstäderna befunnos vid årets slut i jemförelsevis godt skick, ehuru om en stor del af dem numera kan sägas, att de i förhållandena till tillverkningarne äro väl små. Äfvenså äro en del af dem belägna i kallarelägenheter, hvilket naturligtvis vållar en del olägenheter, såsom att otillräckligt ljus derigenom finnes i lokalerna samt att luftvexlingen ej kan blifva så fullständig, som önskligt vore, i en dylik lokal.

En hel del reparationer såsom oljemålning af väggar och dörrar, lagning af cementgolfven m. m. ha under året vidtagits i flera af dem och ha lokalernas innehafvare i allmänhet villigt efterkommit tillsyningsmännens anmaningar derom. Som svårigheter möta att verkställa reparationer i dylika lokaler annat än under sommarmånaderna, ha också vanligtvis uppskof dermed lemnats, tills den varmare årstiden inträdt.

I saluhallen å Kungstorget ha under året för bättre ventilation af källaren derunder 2:ne elektriska fläktar der blifvit applicerade, hvarigenom luftvexlingen blifvit betydligt förbättrad.

Nedanstående tabell lemnar en öfversigt öfver matvaruaffärernas antal och beskaffenhet i de olika hallarne och matvarubazarerna vid årets slut.

Handelsvarans art	Saluhallen å Kungstorget	Mashugs- bazaren	Bazar Alliance	Götehallen	Viktoriahallen	Centralhallen	S u m m a
Kött af storboskap, kalf och får	34	1	12	1	1	2	51
» » häst	—	—	2	1	—	—	3
Fläsk.....	25	2	12	3	1	—	43
Korf och charkuterivaror	9	1	10	1	—	—	21
Smör och ost	24	4	16	4	2	2	52
Bröd	9	—	4	2	—	—	15
Villebråd	4	—	—	1	—	—	5
Frukt.....	2	1	1	1	1	1	7
Mjöl, gryn m. m.	—	—	1	—	—	—	1
Karameller m. m.	2	—	—	—	—	—	2
Salt fisk och sill	1	1	1	1	1	1	6
Summa	110	10	59	15	6	6	206

Förutom de i tabellen upptagna 118 kött-, fläsk- och charkuteriaffärerna funnos vid årets slut å skilda ställen i staden ytterligare 49 butiker, hvori dylika varor försålles. I de flesta af dem eller 43 försålles enbart charkuterivaror och i de öfriga kött eller fläsk. Samtliga dessa liksom hallbutikerna voro i snyggt skick.

Saltadt fläsk och rökta korfvaror försäljas dessutom af en stor del specerihandlande härstädes och har äfven öfver samtliga sådana butiker, der matvaror af ett eller annat slag saluhållits, en noggrann tillsyn af helsopolisen utöfvats dels deröfver, att lokalerna varit snygga och sunda och dels deröfver, att inga illaluktande handelsvaror såsom fotogen m. m. i sådana lokaler förvarats, enär desamma ju så lätt kunna bibringa födoämnenas bismak.

I tabellerna 10 och 11 äro uppgifter lemnade å bageriernas och mjölkförsäljningslokalernas antal och beskaffenhet vid årets slut. Deraf synes, att de förras antal då uppgick till 186 och de sednare till 435. Vid jemförelse med förhållandena under år 1896 synes, att bageriernas antal under 1897 minskats med 4 och mjölkförsäljningslokalernas med 3.

Af bagerierna voro 126 belägna ofvan jord och 60 i källarevåningar. I 82 af dem bakades endast husbröd, i 78 endast tébröd och i 26 bägge sorterna. I 94 fall var bostaden med bagerilokalen sammanhängande och i 92 fall belägen utom densamma. 169 af bagerierna ha antecknats såsom snygga och 17 såsom hafvande varit af medelmåttig snygghet. I afseende å dessa sednare må anmärkas, att innehafvarne af tillsyningsmännen förstädigats att försätta dem i

snyggt skick. I inalles 69 af bagerierna ha under året reparationer, större eller mindre, på anmaning af helsopolisen blifvit verkställda. Samtliga bagerierna hade vid årets slut en arbetarepersonal af 713 stycken, deraf större delen qvinnor.

Af försäljningslokalerna för mjölk och grädde voro vid årets slut 288 belägna ofvan jord och 147 i källarevåningar. I 273 fall var bostaden sammanhängande med mjölkförsäljningslokalen och i 162 fall belägen utom densamma. Såsom snygga ha 424 af dem blifvit antecknade och 11 såsom hafvande varit af medelmåttig snygghet. Liksom i afseende å bagerierna tarfvas äfven ständigt tillsyn öfver mjölkförsäljningslokalerna, att de hållas i snyggt skick. I 122 af dem ha under årets lopp reparationer, hvaraf hufvudsakligast oljemålning af väggar m. m., blifvit verkställda.

I 434 af lokalerna försåldes grädde, i 429 skummjölk och i 261 oskummad mjölk. Handeln med mjölk och grädde har i allra största antalet fall varit förenad med annan handel såsom med bröd, smör, ägg, karameller, öl m. m.

g) Kemiska analyser.

Stadskemistens årsberättelse för år 1897.

Under året hava följande 3,779 föremål inlämnats till laboratoriet för undersökning:

	Antal prov		Antal prov
1. Närings- och njutnings-medel.			
Rågbröd	125	Komjök skummad	111
Hvetebröd	1	» » kondenserad	1
Kornbröd	1	Tjärmjök	2
Ärtbröd	1	Kvinnomjök	2
Sill	1	Grädde	88
Ost	2	Lageröl	23
Ärtskidor, konserverade	1	Pilsneröl	1
Smör	106	Lagerdricka	2
Margarin	1	Pilsnerdricka	1
Ister	28	Svensköl (sötöl)	8
Flott	1	Svagdricka	37
»Albene»	1	Vin	19
Olivolja	9	Punsch	7
Honing	2	Bränvin	1
Sirap	3	Sakkarin	1
Glykos	1	Saffran	3
Socketlösning	2	Senap	13
Komjök, oskummad	601	Kaffe	14
» » kondenserad	1	Kaffesurrogat	3

	Antal prov		Antal prov
Te	7	Amoniumsulfat.....	1
Chokladcigarrer	6	Kalciumsulfat	1
Äpplen	1	»Cerebos»-salt	1
Päron.....	1	»Preservitas».....	1
		Aseptin, enkel.....	1
		» dubbel	1
		Sillake	1
		»Polysulfin»	1
		Glas	2
		Glasyr.....	1
		Tvättmedel	2
		Betningsmedel.....	1
		Kromhaltig lösning.....	1
		Mönja	2
		Cinnober	3
		Tändstickor	1
		Ättika och ättiksprit	6
		Ättiksyra	9
		Kalciumacetat	1
		Ättiketer	2
		Sprit	5
		Träsprit.....	3
		Kromogen	1
		Stärkelse	1
		Dekstrin	2
		Präsjäst	28
		Tvål	1
		Såpa	1
		Såppulver	1
		Oljsyra (olein)	1
		Trämassa	687
		Papp	1
		Papper	12
		Tjärpapp	5
		Asfalttjära.....	8
		Krontjära	1
		Tjära, preparerad.....	1
		Tjärfärg.....	4
		Karbolineum.....	3
		Skeppsbottenfärg.....	2
		Kimrök	3
		Bensvärta	1
		Kulör	5
		Sumakextrakt	1
2. Vatten.			
Dricksvatten	39		
Läskvatten, kolsyrade	16		
Ångpannevatten	3		
Vatten för bryggeri.....	1		
3. Kemikalier och kemiskt-tekniska produkter.			
Järn och stål	48		
Zink	1		
Bly	2		
Tenn	3		
Förtening	4		
Förnickling	1		
Mässing.....	1		
Brons.....	1		
Babbits metall.....	1		
Ferrokrom.....	5		
Järnplåt, förtennad.....	4		
» galvaniserad»	1		
Järntråd, »	1		
Avfall, metallhaltiga	2		
Saltsyra.....	3		
Svavelsyra	2		
Salpetersyra	2		
Natriumhydrat (fast)	3		
Natronlut	6		
Amoniak	1		
Pottaska.....	3		
Kaliumsulfat.....	1		
Kaliumbikromat	2		
Ferrocyanokalium	1		
Soda	1		
Natriumsulfat	2		
Natriumhydrosulfat.....	1		
Natriumfosfat	1		
Boraks	1		
Salmiak	5		

	Antal prov		Antal prov
Färgkrita	1	Sikkativ	1
Indigo	4	Lack	2
Indigoextrakt	3	Glaskitt	1
Smörfärg	6		
Ostfärg	2	5. Malmer o. d.	
Ostlöpe	2	Järnmalm	2
Bomull, kemiskt renad	1	Krommalm	1
Filtrermassa	1	Koppar- bly- malm	1
Lim	1	Svavelkis	9
Anilinolja	1	Kisbränder	1
Lysol	1	Brunsten	1
		Stenkol	5
4. Fettämnen, oljor, fernissor o. d.		Blyerts	1
Talg	10	Fältspat	2
Trantalg	1	Kvarts	1
Vaselin	1	Alabaster	1
Paraffin	1	Marmor	2
Bomolja	29	Kalk, bränd	1
Sulfurolja	1	Smärgel	1
Rovolja	17	Kiselgur	1
Jordnötolja	5	Pimpsten	2
Ricinolja	3	Sandsten	1
»Condensed raps-oil»	1	Sand	3
Linolja, rå	13	Bärgart	2
» kokad	5		
»Ravison»-olja	1	6. Foder- och gödnings-ämnen, jordarter o. d.	
Silloolja	1	Rapskaka	3
Sältran	1	Linfrökaka	2
Hvaltran	1	Sesamkaka	1
Maskinolja (vanligtvis en blandning av fet olja och mineralolja)	15	Majskaka	2
Cylinderolja	23	Foderkaka, andra slag	1
Spindelolja	1	Mäsk, torkad	9
Mineralolja för smörjning, ljus	5	Gröpe	1
» » » mörk	3	Hvetekli	6
Vaselinolja	1	Riskli	1
Gasberedningsolja	2	Havresådor	1
Fotogen	26	Jordnötskalmjöl	1
Gasolja	5	Superfosfat	14
Olja för isolering	1	Chilisalpeter	4
Terpentinolja	1	Tomasfosfat	5
Olja, andra obekanta slag	7	Benmjöl	10
Balsam	1	Sillguano	1
Fernissa	2	»Patentgödsel»	1

	Antal prov		Antal prov
Torvmullspudrett.....	1	Pomada.....	1
Torvaska	1	Rättpilller	1
Åkerlera	1	Klarningsmedel för vin	1
Tegellera	3	Malt	1
Lermärgel	7	Polerpulver	1
Torvjord	2	Kraftskurpulver	1
Torvströ	5	Brynsten	3
Torvmull	5	Pannstensmedel	1
Jordfärg.....	1	Kassaskåps-packning	1
		Avsättning i torkapparat	1
		Bottensats efter oljeraffinering.....	1
7. Divärse.		Kapell (av benaska)	1
Bomull	2	»Cementinkilt».....	1
Hampa	1	Fläksvål	1
Nöthår	2	Trycksvärta	1
Tjärdrev	2	Målarfärg	2
Garn och tråd (trådämnets ursprung)	41	Färger av obekant slag.....	11
Garn (färg m. m.)	23	Urin	32
Vävnad (trådämnets ursprung)	54	Vätska av obekant slag.....	4
» (färg m. m.)	4	Quebrachoträ.....	1
Arsenikprov (vävnader, garner, tapeter, färger, kemikalier o. a. prov, som undersökts endast på arsenik)	998	Golvplatta	1
»Somatose»	2	Tagel	1
Medel mot albuminuri	1	Murbruk	2
Härmedel	2	Gevär.....	1
Hudmedel	1	Fyrvärkeripjäser	4
»Bart-befestiger»	1	Pitts »ozon».....	3
Tandpasta.....	1	Hästmage	1
		Summa prov	3779

En del av dessa prov hava av mig för undersökning anskaffats.

Det stora flertalet analyser utgöras av:

arsenikprov	26,4 %	} = 63,4 %
trämasseanalyser	18,2 %	
och mjölkanalyser: oskummad komjölk.....	15,9 %	
skummad »	2,9 % 18,8 %	

Därnäst komma analyser av:

rågbröd.....	3,3 %
smör	2,8 %
grädder	2,3 %
wävnader (trådämnets ursprung).....	1,4 %
järn och stål	1,3 %
garn och tråd (trådämnets ursprung).....	1,1 %
dricksvatten.....	1,0 %
svagdricka	1,0 % o. s. v.

För Göteborgs stads hälsovårdsnämnds räkning hava följande föremål under året undersökts:

	Antal prov		Antal prov
Bröd	128	Senap.....	10
Sill	1	Kaffe	13
Smör	92	Te	5
Ister	26	Chokladcigarrer	5
Flott	1	Konserveringsmedel	3
Honing	1	Sillake	1
Oskummad mjölk	27	Tapeter	2
Skummad mjölk.....	58	Härfärgningsmedel	1
Gräddor	70	Rättpillur	1
Vin.....	3		
Saffran	2	Summa prov	450

Om några bland analysföremålen, speciellt dem, som undersökts för hälsovårdsnämndens räkning, skall jag meddela en del närmare uppgifter.

De 128 brödproven hava alla undersökts för hälsovårdsnämndens räkning. Alla hava inköpts av sundhetspolisen i butiker härstädes. De hava utgjorts av hårdt bröd i form av kakor, hufvudsakligen rågbröd, bakadt av dels sammalet, dels toppsiktadt och dels finsiktadt rågmjöl. I många av proven ingår även enligt uppgift något hvetemjöl. Ett prov uppgives innehålla råg och korn. Två prov skola innehålla endast hvete, ett endast korn och ett endast ärter. Undersökningsdetaljerna framgå av följande tabell:

Nummer	Brödet köpt av	Brödets benämning	Brödet enligt uppgift bakadt av	Pris per kaka		D:o, då 20 köpas på en gång	Försäljningspris per k	D:o, beräknadt per k av priset å 5 kakor ¹	Differens mellan försäljningspris och beräknadt pris ²	Kakans vikt			Kakans diameter ⁴	Kakans yta ⁵	Kakans vikt per dm ²⁶	Vatten	
				D:o, då 5 köpas på en gång	öre					öre	Medeltal ³	Högst					Lägst
				öre	öre					g	g	g					mm
1	Wilma Florell, Vallgatan 16	Knäckebröd	sammalet rågmjöl	6	5,6	5,5	—	62,2	—	90	93	88	300	689	13,1	7,7	
2	Björk & Westein, Magasinsg. 3	Rågsikt	siktadt rågmjöl & hvetemjöl	6	6	6	40	34,7	- 5,3	173	179	166	290	640	27,0	14,4	
3	, ,	Mellansort	sammalet rågmjöl	5	5	5	35	32,3	- 2,7	155	163	151	290	642	24,1	13,7	

¹ Kakans medelvikt (i g): kakpris (i öre) = 1000 : x.

² — framför talet = förlust på att köpa brödet efter vikt; + framför talet = vinst på att köpa brödet efter vikt.

³ i allmänhet av 5 kakor, som av sundhetspolisen inköptes.

⁴ Kakans uppgivna diameter bör vara riktig på ungefär 5 mm när. Den kan ej exakt uppgivas, då kakorna i allmänhet äro mer eller mindre skeva.

⁵ Kakans yta beräknad enligt formeln πr^2 med avdrag för kakhålet.

⁶ Kakyta (i cm²): kakans medelvikt (i g) = 100 : x.

Nummer	Brödet köpt av	Brödets benämning	Brödet enligt uppgift bakadt av	Pris per kaka			Försäljningspris per k	D:o, beräknadt per k av priset å 5 kakor Differens mellan för- säljningspris och beräknadt pris	Kakas vikt			Kakas diameter	Kakas yta	Kakas vikt per dm ²	Vatten		
				D:o, då 5 köpas på en gång	D:o, då 20 köpas på en gång	D:o, då 5 köpas på en gång			Medeltal	Högst	Lägst						
				öre	öre	öre			g	g	g					mm	cm ²
4	Björk & Westein, Magasinsg. 3	Groft	{ sammalet rågmjöl	6	5	5	25	20,4	-4,6	212	233	198	260	506	41,9	15,6	31
5	Adolf Ryberg, Kyrkogatan 2	Spisbröd		»	6	6	6	—	58,3	—	103	106	100	290	643	16,0	13,0
6	»	»	»	5	5	5	—	33,3	—	150	155	144	295	670	22,4	13,0	32
7	C. J. Jacobsson, Kungsg. 13	{ Tunnt knäckebröd	»	5	5	5	35	36,0	+1,0	139	147	135	290	634	21,9	14,3	33
8	»			Spisbröd	»	5	4,2	4,25	30	23,7	-6,3	177	184	165	280	587	30,1
9	Alex. Flygares efterträdare, Kasärntorget 3	»	»	5	5	5	45	40,0	-5,0	125	141	108	295	663	18,9	12,5	34
10	»	Spisbröd	»	5	5	5	35	37,0	+2,0	133	142	128	290	640	20,3	14,2	34
11	»	{ Skepps- eller Hertz-bröd	»	5	5	5	30	30,1	+0,1	166	171	156	265	530	31,3	14,3	35
12	C. W. Olsson, Kasärntorget 6	{ Tunnt spisbröd	»	5	5	5	—	30,1	—	166	171	160	290	634	26,2	12,0	36
13	»	{ Tjockt spisbröd		»	6	6	6	—	28,8	—	208	218	199	305	704	29,5	13,3
14	Thunell & Edlund, Korsgatan 6	{ Delikatess- spisknäcke- bröd ¹	—	—	6,25 ²	—	50 ³	—	—	129	132	125	310	734	17,6	10,0	37
15	Augusta B. Mellqvist, Drott- ninggatan 35	Tunnt spisbröd	»	5	5	5	40	36,2	-3,8	138	142	136	300	689	20,0	12,0	38
16	»	Tjockt spisbröd	»	6	6	6	30	27,1	-2,9	221	234	211	260	513	43,1	14,8	39
17	E. A. Hultén, Drottningg. 30	Spisbröd	»	5	4	4	—	26,1	—	153	168	138	275	573	26,7	13,0	40
18	»	Knäckebröd	»	5	4	4	—	34,2	—	117	122	107	275	572	20,5	15,0	40
19	Augusta Hellqvist, Östra Hamngatan 50 A	Kuvertbröd	»	5	5	5	—	52,0	—	95	97	90	305	715	13,3	12,0	41
20	»	Knäckebröd	»	5	5	5	—	44,2	—	113	117	109	295	668	16,9	13,2	41
21	Sofia Arvidsson, Västergatan 39	»	»	5	5	4	—	41,3	—	121	130	108	305	711	17,0	—	42
22	»	»	»	5	5	4	—	40,0	—	122	125	120	295	664	18,4	—	42
23	»	»	»	5	5	4	—	32,1	—	156	177	140	295	664	23,5	—	43
24	Emilia Hansson, Rygatan 19	Groft spisbröd	»	5	5	4	—	34,0	—	147	154	139	285	622	23,0	—	43
25	»	Härsikt	{ siktadt råg- mjöl & hvete- mjöl	5	5	4	—	39,4	—	127	132	119	265	533	23,3	—	44
26	Sofia Persson, Haga Kyrkog. 39	{ Tunnt, groft spisbröd	{ sammalet rågmjöl	5	5	4	—	40,7	—	123	125	120	280	597	20,6	—	45
27	»	{ Groft, tjockt spisbröd		»	5	5	4	—	36,5	—	137	141	132	280	596	23,0	—
28	Augusta Arfvidsson, Snickare- gatan 21	Mellansort	»	5	5	3,75	—	28,2	—	177	190	170	315	756	23,4	—	47
29	»	Tjockt bröd	»	5	5	3,75	—	31,4	—	159	165	153	255	490	32,4	—	47
30	Carin Larsson, Snickaregatan 8	{ Groft hårt bröd	{ sammalet rågmjöl & hvetemjöl	5	5	3,75	—	29,0	—	169	174	165	280	599	28,2	—	48

¹ Från Öhmanska bageriet Julius Westerdahl, Bondegatan 21, Stockholm. Synes vara rikt på kli, är mycket mörkt.

² = priset per kaka, då 8 köpas på en gång.

³ Brödet säljes paketvis = 1 k, i detta fall 8 kakor, vägande 1032 g, hvadan försäljningspriset således skulle bli 48,4 öre, då övervikten är 32 g.

Nummer	Brödet köpt av	Brödets benämning	Brödet enligt uppgift bakadt av	Pris per kaka				Försäljningspris per k	Dco, beräknadt per k av priset å 5 kakor	Differens mellan för- säljningspris och beräknadt pris	Kakas vikt			Kakas diameter	Kakas yta	Kakas vikt per dm ²	Vatten
				Dco, då 5 köpas på en gång	Dco, då 20 köpas på en gång	öre	öre				Medeltal	Högst	Lägst				
				öre	öre	öre	öre	öre	öre	g	g	g	mm	cm ²	g	‰	
31	Carin Larsson, Snickaregatan 8	Hårsikt	{ siktadt rågmjöl & hvetemjöl	5	5	3,75	—	39,4	—	127	130	125	240	438	29,0	—	
32	Gustaf Hindrikson, Snickaregatan 7	Groft spisbröd	{ sammalet rågmjöl & hvetemjöl	5	5	4	—	33,6	—	149	151	145	285	625	23,8	—	
33	»	Fint spisbröd	{ siktadt rågmjöl & hvetemjöl	5	5	4	—	37,0	—	133	137	131	255	497	26,8	—	
34	Sofia Lyon, Snickaregatan 5	»	{ »	5	5	4	—	88,8	—	129	130	127	260	519	24,0	—	
35	»	Groft spisbröd	{ sammalet rågmjöl & hvetemjöl	5	5	4	—	31,6	—	158	161	157	275	578	27,3	—	
36	Maria Johansson, Snickareg. 1	{ Groft knäckebröd	{ sammalet rågmjöl	5	4,17 ¹	4	—	36,0	—	116	125	110	300	691	16,8	—	
37	O. F. Nilsson, Övre Husarg. 20	{ Delikatess spisknäckebröd ²	{ rågmjöl	—	6,07	—	50	—	—	138	139	137	305	712	19,4	—	
38	Matilda Hansson, Albogatan 10	Groft spisbröd	{ sammalet rågmjöl	5	5	5	—	32,7	—	153	159	149	315	760	20,1	—	
39	»	Fint spisbröd	{ siktadt rågmjöl & hvetemjöl	5	5	5	—	36,0	—	139	142	136	250	473	29,3	—	
40	Hanna Lindhé, Änggatan 13	Knäckebröd	{ sammalet rågmjöl	5	5	5	—	33,0	—	148	150	146	265 ³	536	27,6	—	
41	M. Gustafsson, Carl Johansgatan 22	{ Tunnt knäckebröd	{ »	5	5	5	—	50,0	—	100	105	93	310	728	13,7	—	
42	»	{ Tjockt knäckebröd	{ »	5	5	5	—	35,2	—	142	146	132	310	730	19,5	—	
43	C. Johansson, Majornas 2:dra rote 75	Groft spisbröd	{ »	5	5	5	—	27,0	—	185	190	179	295	662	27,0	—	
44	»	{ Toppiktadt spisbröd	{ toppiktadt rågmjöl	5	5	5	—	31,6	—	158	165	154	275	576	27,4	—	
45	Julia Olsson, Majornas 5:te rote 40	{ Groft spisbröd	{ sammalet rågmjöl & hvetemjöl	5	4,17 ¹	4,17 ⁴	—	30,7	—	136	141	133	260	510	26,7	—	
46	Emma Johansson, Majornas 6:te rote 23 B	»	{ »	5	4,17 ¹	4,17 ⁴	—	30,0	—	139	146	134	285	613	22,7	—	
47	»	{ Hårt fint spisbröd	{ siktadt rågmjöl & hvetemjöl	5	4,17 ¹	4,17 ⁴	—	34,2	—	122	126	117	255	490	24,0	—	
48	Charlott Liljeröth, Majornas 6:te rote 31	{ Toppadt rågröd	{ toppiktadt rågmjöl	5	4,17 ¹	4,17 ⁴	—	26,1	—	160	171	151	300	679 ⁵	23,6 ⁵	—	

¹ Beräknadt av priset på 6 kakor, som kosta 25 öre. Då 5 kakor köpas, erhålles 1 kaka »på köpet».

² Skall säkerligen vara samma bröd som N:o 14; det hade samma utseende, var från samma bageri och såldes i paket om 1 k. Paketet innehöll i detta fall 7½ kaka, hvarav kakpriset beräknats till 6,07 öre. Paketets innehåll vägde 1056 g; således 56 g övertikt. ³ En kaka, som var större än de övriga fyra, hade en diameter av 300 mm.

⁴ Beräknadt av priset å 24 kakor, som kosta en krona. Då 20 kakor köpas, erhålles 4 kakor »på köpet».

⁵ Detta var ytan hos 3 av kakorna; de tre övriga kakorna hade en mindre diameter och mindre yta, nämligen cirka 574 cm²; och dessa kakors vikt per dm² beräknades till 27,9 g.

Nummer	Brödet köpt av	Brödets benämning	Brödet enligt uppgift bakadt av	Pris per kaka			Försäljningspris per k	Do, beräknadt per k av priset å 5 kakor	Differens mellan för- säljningspris och beräknadt pris	Kakas vikt-			Kakas diameter	Kakas yta	Kakas vikt per dm ²	Vatten
				Do, då 5 köpas på en gång	Do, då 20 köpas på en gång	öre				Medeltal	Högst	Lägst				
				öre	öre	öre				g	g	g				
49	Emma Pettersson, Majornas 6:te rote 11	Toppadt rågbröd	toppsiktadt rågmjöl	5	5	5	—	33,1	—	151	156	148	270	557	27,1	—
50	J. O. Olsson, Majornas 5:te rote 128	Tunnt knäckebröd	sammalet rågmjöl & hvetemjöl	5	4,17 ¹	4 ²	—	30,4	—	137	140	135	260	511	26,8	—
51	»	Spisbröd	»	5	4,17 ¹	4 ²	—	26,1	—	160	182	147	265	531	30,1	—
52	Ch. Hendericksson, Majornas 5:te rote 96	Groft spisbröd	»	— ³	5,6	5,5	—	32,4	—	173	176	166	275	576	30,0	—
53	Anna Borg, Majornas 6:te rote 123 C	»	»	5	5	5	—	25,9	—	193	201	188	285	616	31,3	—
54	Emma Nordlund, Vegagat. 1 B	Toppmjöls- bröd	toppsiktadt rågmjöl	5	4,17 ¹	4,17 ⁴	—	22,7	—	184	196	176	290	639	28,8	—
55	»	Fint knäckebröd	siktadt råg- mjöl & hvete- mjöl	5	4,17 ¹	4,17 ⁴	—	30,0	—	139	144	137	260	517	26,9	—
56	Christina Jansson, Vegagat. 5	Tunnt knäckebröd	sammalet rågmjöl	5	4,17 ¹	4,17 ⁴	—	36,6	—	114	122	106	310	708	16,1	—
57	»	Tjockt knäckebröd	»	5	4,17 ¹	4,17 ⁴	—	27,4	—	152	158	145	310	708	21,5	—
58	C. V. Helander & Co, Kors- gatan 11	Falu knäckebröd ⁵	---	—	6,6	—	60 ⁵	—	—	102	107	94	330	844	12,1	—
59	Augusta Westerberg, Vallga- tan 21	Örebro de- likatess- spisbröd ⁶	---	—	7,69 ⁶	—	50 ⁶	—	—	150	156	137	305	720	20,8	—
60	Christina Larsson, Änäsvägen 12 B	Groft spisbröd	sammalet rågmjöl & hvetemjöl	5	5	5	—	30,7	—	163	168	159	265	533	30,6	—
61	»	Tunnt hårdt fint bröd	siktadt råg- mjöl & hvete- mjöl	5	5	5	—	36,0	—	139	143	130	235	425	32,7	—
62	Emelia Sunnervall, Änäsvä- gen 13 K	Tunnt spisbröd	sammalet rågmjöl & hvetemjöl	5	5	5	—	32,1	—	156	158	154	305	715	21,8	—

¹ Se not 1 å sid. 31.

² Beräknadt av priset å 25 kakor, som kosta 1 krona. Då 20 kakor köpas, erhållas 5 kakor »på köpet».

³ Mindre antal än 5 kakor säljes icke.

⁴ Se not 4 å sid. 31.

⁵ Alla kakorna av detta bröd, som säljes endast paketvis, voro mer eller mindre söndriga. Paketet, som innehöll ungefär 10 kakor, hvarav kakpriset beräknats till 6 öre, var märkt »Falu knäckebröd. Naggadt från Greta Göthes Bageri, Falun.» Paketets innehåll vägde 1 k.

⁶ Från W. Lundstedts bageri och spisbrödsfabrik, Örebro. Detta bröd säljes endast paketvis (= 1 kilo). I detta fall innehöll paketet 6½ kaka, hvarav kakpriset beräknats till 7,69 öre. Paketets innehåll vägde 991 g; således 9 g undervikt. Syntes vara rikt på kli likasom N:is 14 och 37, som det liknade, ehuru det var mindre mörkt.

Nummer	Brödet köpt av	Brödets benämning	Brödet enligt uppgift bakadt av	Pris per kaka			Försäljningspris per k	D:o, beräknadt per k av priset & 5 kakor	Differens mellan försäljningspris och beräknadt pris	Kakas vikt			Kakas diameter	Kakas yta	Kakas vikt per dm ²	Vatten
				D:o, då 5 köpas på en gång	D:o, då 20 köpas på en gång	öre				g	g	g				
63	Johanna Andersson, Ånäsvägen 13 I	Tunnt hårdt fint bröd	siktadt rågmjöl & hvetemjöl	5	5	5	—	36,0	—	139	146	130	270	554	25,1	—
64	"	Tunnt groft spisbröd	sammalet rågmjöl & hvetemjöl	5	5	5	—	32,9	—	152	162	147	290	645	23,6	—
65	Anna Andersson, Ånäsvägen 13 II	Hårt half-fint bröd	siktadt rågmjöl & hvetemjöl	5	5	5	—	28,1	—	178	191	165	260	509	35,0	—
66	Oleana Andersson, Ånäsvägen 11 CC	Tunnt hårdt rågröd	sammalet rågmjöl	5	5	5	—	32,5	—	154	157	152	280	594	25,9	—
67	"	Toppadt rågröd	toppsiktadt rågmjöl	5	5	5	—	31,4	—	159	160	156	270	551	28,9	—
68	Maria Thorin, Ånäsvägen, 2:dra kvarteret, 18:de roten 8	Tunnt groft rågröd	sammalet rågmjöl	5	5	5	—	35,5	—	141	143	140	295	665	21,2	—
69	"	Hårsiktadt	sammalet rågmjöl & hvetemjöl	5	5	5	—	37,9	—	132	134	130	290	642	20,6	—
70	"	Fint spisbröd.	siktadt rågmjöl & hvetemjöl	6	5,0	5,0	—	46,2	—	121	124	118	285	619	19,5	—
71	Johan Lindqvist, Redbärgs-platsen 17 A	Tunnt hårsikt	siktadt rågmjöl	5	4,17 ¹	4,17 ²	—	29,8	—	140	145	133	265	529	26,5	—
72	"	Tunnt hårdt knäckebröd	sammalet rågmjöl	5	4,17 ¹	4,17 ²	—	36,1	—	160	167	155	300	683	23,4	—
73	"	Groft spisbröd	"	5	4,17 ¹	4,17 ²	—	28,0	—	149	161	143	275	570	26,1	—
74	Bröderna Larsson, Olskroksg. 6	Hårt fint bröd	siktadt rågmjöl	5	4,17 ¹	4	—	29,0	—	144	147	141	280	597	24,0	—
75	"	Groft hårdt rågröd	sammalet rågmjöl	5	4,17 ¹	4	—	28,8	—	145	148	140	285	621	23,3	—
76	A. C. Svensson, Kronhusg. 29	Knäckebröd	"	6	6 ³	6	—	55,0	—	109	112	107	295	666	16,4	—
77	"	Tunnare knäckebröd	"	6	6 ³	6	—	61,9	—	97	98	96	310	736	13,2	—
78	A. L. Pettersson, Postgatan 47	Tjoekt spisbröd	sammalet rågmjöl & hvetemjöl	5	4,17 ¹	4	—	27,4	—	152	175	137	265	529	28,7	—
79	"	Tunnt knäckebröd	"	5	4,17 ¹	4	—	29,0	—	144	157	133	295	665	21,7	—
80	P. Wendén, Centralhallen	Tunnbröd	Ärtmjöl	7	7 ³	—	—	61,9	—	113	123	105	590	2733	4,1	15,7

¹ Se not 1 å sid. 31.

² Se not 4 å sid. 31.

³ Beräknadt av priset på 4 kakor.

Nummer	Brödet köpt av	Brödets benämning	Brödet enligt uppgift bakadt av	Pris per kaka				Försäljningspris per k	D:o, beräknadt per k av priset å 5 kakor Differens mellan för- säljningspris och beräknadt pris	Kakas vikt			Kakas diameter	Kakas yta	Kakas vikt per dm ²	Vatten
				D:o, då 5 köpas på en gång	D:o, då 20 köpas på en gång	öre	öre			Medeltal	Högst	Lägst				
				öre	öre	öre	öre	öre	öre	g	g	g	mm	cm ²	g	%
81	P. Wendén, Centralhallen	Tunnbröd	Kornmjöl	7	7 ¹	—	—	64,8	—	108	118	103	550	2375	4,5	15,4
82	»	»	Kornmjöl & rågmjöl	7	7 ¹	—	—	76,1	—	92	101	84	440	1520	6,1	15,9
83	M. B. Andersson, Husarg. 34	Knäckebröd	sammalet rågmjöl & hvetemjöl	5	4	4	—	39,3	—	127	131	122	285	617	20,9	—
84	»	Spisbröd	»	5	4	4	—	37,3	—	134	140	129	255	488	27,5	—
85	»	Härsiktbröd	siktadt råg- mjöl & hvete- mjöl	5	4	4	—	33,8	—	148	158	143	265	531	27,9	—
86	Hj. Larsson, Husargatan 27 ²	Tunnt knäckebröd	sammalet rågmjöl	5	4	4	—	35,5	—	141	145	137	290	636	22,3	—
87	»	Tjockt knäckebröd	»	5	4	4	—	36,0	—	139	151	132	265	532	26,1	—
88	»	Härsiktbröd	siktadt råg- mjöl	5	4	4	—	37,9	—	132	136	125	260	513	25,7	—
89	Justin Gädde, Skolgatan 33	Sikt-knäcke- bröd	siktadt råg- mjöl & hvete- mjöl	5	5	5	—	33,8	—	148	151	144	280	600	26,7	—
90	»	Sammalet groft bröd	sammalet rågmjöl	5	5	5	—	29,1	—	172	188	164	295	659	26,1	—
91	Vilhelmina Magnusson, Östra Skansgatan 20	Spisbröd	»	5	5	5	—	28,0	—	175	178	170	290	643	27,2	—
92	Augusta Börjesson, Haga Ny- gata 22	Groft knäckebröd	»	5	5	5	—	30,5	—	164	170	153	275	576	28,5	—
93	Christina Rundqvist, Haga Östergata 30	Hårt rågbröd	»	5	5	5	—	40,3	—	124	131	118	300	690	18,0	—
94	»	Tunnt kuvertbröd	»	5	5	5	—	51,5	—	97	107	92	305	711	13,0	—
95	Praktiska hushållsskolan, Haga Kyrkogata 3	Tjockt knäckebröd	»	5	5	5	—	21,9	—	228	240	208	350	938	24,3	—
96	Anna Kristensson, Haga Kyrko- gata 12 F	Tunnt knäckebröd	»	5	5	5	—	40,7	—	123	128	117	330	836	14,7	—
97	»	Tjockt knäckebröd	»	5	5	5	—	30,7	—	163	177	156	310	732	22,3	—
98	Johanna Bengtsson, Carl Gu- stafsgatan 34	Hårt, groft knäckebröd	sammalet rågmjöl & hvetemjöl	5	4	4	—	32,1	—	156	168	144	280	596	26,2	—
99	»	Hårt, fint knäckebröd	siktadt råg- mjöl & hvete- mjöl	5	4	4	—	36,2	—	138	158	127	255	494	27,9	—

¹ Beräknadt av priset på 4 kakor.

² Bageriet ligger utom staden, å Gårda, Örnén 10.

Nummer	Brödet köpt av	Brödets benämning	Brödet enligt uppgift bakadt av	Pris per kaka			Försäljningspris per k	D:o, beräknadt per k av priset å 5 kakor	Differens mellan för- säljningspris och beräknadt pris	Kakas vikt			Kakas diameter	Kakas yta	Kakas vikt per dm ²	Vatten
				D:o, då 5 köpas på en gång	D:o, då 20 köpas på en gång	D:o, då 50 köpas på en gång				Medeltal	Högst	Lägst				
				öre	öre	öre	öre	öre	öre	g	g	g	mm	cm ²	g	%
100	Anna Nilsson, Landalag. 12	Tjockt groft knäckebröd	sammalet och toppsiktadt rågmjöl & hvetemjöl	5	4	4	—	31,8	—	157	161	152	285	621	25,3	—
101	Anna Svensson, Landalag. 16 B	Husbröd	sammalet rågmjöl	5	4	4	—	34,7	—	144	147	139	270	558	25,8	—
102	August Andersson, Höjdgat. 10	Groft knäckebröd	» »	5	5	4	—	32,3	—	155	162	150	295	662	23,4	—
103	J. Olsson, Majornas 1:sta rote 33	Groft spisbröd	sammalet rågmjöl	5	5	5	—	28,6	—	175	182	168	275	578	30,3	—
104	C. A. Rönqvist, Majornas 1:sta rote 43	Knäckebröd	sammalet rågmjöl & hvetemjöl	5	5	5	—	26,9	—	186	198	171	310	732	25,4	—
105	N. W. Lamberg, Majornas 1:sta rote 105, 106	Groft tunnbröd	toppsiktadt rågmjöl & hvetemjöl	5	5	5	—	37,6	—	153	156	151	270	547	24,3	—
106	»	Härsikt	siktadt råg- mjöl & hvetemjöl	5	5	5	—	32,1	—	156	159	150	260	507	30,8	—
107	Clara Johansson, Majornas 1:sta rote 107 rödt R	Groft rågröd	sammalet hvetemjöl	5	5	5	—	23,7	—	211	215	207	310	737	28,6	—
108	J. A. Sellström, Majornas 1:sta rote 46	Groft spisbröd	sammalet rågmjöl	5	5	5	—	27,2	—	184	201	165	265	532	34,6	—
109	»	Härsikt	siktadt råg- mjöl & hvetemjöl	5	5	5	—	32,3	—	155	163	146	270	551	28,1	—
110	Anna Greta Svensson, Majornas 1:sta rote 227 A	Groft spisbröd	sammalet rågmjöl	5	5	5	—	27,3	—	183	190	175	295	664	27,6	—
111	Beata Olsson, Majornas 1:sta rote 240	»	sammalet rågmjöl & hvetemjöl	5	5	5	—	29,2	—	171	182	161	270	555	30,8	—
112	C. E. Norén, Majornas 1:sta rote 141	Groft rågröd	toppsiktadt rågmjöl & hvetemjöl	5	5	5	—	27,0	—	185	187	181	265	534	34,6	—
113	A. Zachrisson, Majornas 1:sta rote 153	Groft tunnbröd	sammalet rågmjöl & hvetemjöl	5	4,17 ¹	5 ²	30	32,3	+2,3	129	136	113	290	635	20,3	—
114	»	Tekaka	hvetemjöl	8	8,33 ³	8	—	53,7	—	155	159	151	280	607	34,6	—
115	C. E. Segerdahl, Majornas 3:dje rote 32	Husbröd	rågmjöl & hvetemjöl	4	4,17 ¹	4	27	26,2	-0,8	159	167	153	215	343	46,4	—
116	»	Härsikt	siktadt råg- mjöl	4	4,17 ¹	4	35	35,6	+0,6	117	121	112	260	510	22,9	—
117	Johanna Andersson, Majornas 3:dje rote 36	Halvfint	sammalet rågmjöl & hvetemjöl	5	5	5	—	28,2	—	177	181	173	260	514	34,4	—

¹ Se not 1 å sid. 31.

² Antagligen felaktig uppgift.

³ Beräknadt av priset på 3 kakor.

Nummer	Brödet bakadt av	Brödets benämning	Brödet enligt uppgift bakadt av	Pris per kaka			Försäljningspris per k	Dro. beräknadt per k av priset å 5 kakor	Differens mellan för- saljningspris och beräknadt pris	Kakas vikt			Kakas diameter	Kakas yta	Kakas vikt per dm ²	Vatten
				öre	öre	öre				g	g	g				
118	Mina Börjesson, Majornas 3:dje rote 78	Groft spisbröd	sammalet rågmjöl	5	4,17 ¹	4,25	—	26,4	—	158	161	155	290	642	24,0	—
119	Ida Larsson, Majornas 3:dje rote 83	Groft rågrbröd	sammalet rågmjöl & hvetemjöl	5	5	5	—	28,1	—	178	182	175	290	641	27,8	—
120	Lovisa Larsson, Majornas 3:dje rote 138	Toppsikt	toppsiktadt rågmjöl	5	4,17 ¹	5 ²	—	25,9	—	161	173	157	275	576	28,0	—
121	Z. Johansson, Majornas 3:dje rote 144	Groft spisbröd	sammalet rågmjöl	5	4,17 ¹	4,25	—	29,0	—	144	156	134	275	573	25,1	—
122	»	Härsikt	siktadt råg- mjöl & hvetem- mjöl	5	4,17 ¹	4	35	29,6	-5,4	141	152	129	260	510	27,6	—
123	Joh. Ad. Johansson, Stigbärgs- gatan 32	Knäckebröd	sammalet rågmjöl	5	4,17 ¹	4	35	36,6	+1,6	114	116	112	280	590	19,3	—
124	»	Härsikt	härsikt	5	4,17 ¹	4	35	31,1	-3,9	134	138	132	260	506	26,5	—
125	»	Spisbröd	sammalet rågmjöl	5	4,17 ¹	4	30	33,9	+3,9	123	126	119	260	510	24,1	—
126	Göteborgs Ångbageri, 2:dra Långgatan 15	Husbröd	»	6	5,6	5,6	28	25,6	-2,4	219	229	213	285	622	35,2	—
127	»	Knäckebröd	rågmjöl & hvetemjöl	4	4,17 ¹	4	40	39,7	-0,3	105	110	102	275	577	18,2	—
128	»	Spisbröd	sammalet rågmjöl & hvetemjöl	4	4,17 ¹	3,75	30	33,1	+3,1	126	131	120	280	598	21,1	—

¹ Se not 1 å sid. 31.

² Antagligen felaktig uppgift.

De benämningar å hårdt bröd, som förekomma här i Göteborg, lämna ingen säker upplysning om brödets beskaffenhet. Det vore önskligt, att här infördes samma beteckningar som t. ex. i Stockholm, där »spisbröd» betecknar groft tjockt rågrbröd, »knäckebröd» tunnt rågrbröd och »spisknäckebröd» mellan-sorter.

Med »siktadt» rågmjöl, som på flere ställen förekommer i tabellens fjärde kolumn menas alltid *finsiktadt* (ej toppsiktadt) rågmjöl.

Den tillsats till rågmjölet av hvetemjöl, som några bagare använda, är avsedd för att giva brödet en ljusare, av många omtyckt färg.¹⁾ Denna tillsats synes icke väsentligt influera på brödpriset, och antagligen har det använda hvetemjölet icke håller varit väsentligt dyrare än rågmjölet. Rörande mjöl-

¹⁾ En ljusare färg får också bröd av toppsiktadt rågmjöl och av sammalet hvetemjöl.

priserna vid tiden för dessa undersökningar har jag bekommit följande uppgifter från en fackman härstädes:

	Rågmjöl			Hvetemjöl	
	Sammalet	Toppsiktadt	Finsiktadt	Sammalet	Finsiktadt
Kronor pr 100 k	13,50	15,50	18,50	17,75	22,25

Dessa priser äro naturligtvis ungefärliga, icke motsvarande de billigaste kvaliteterna. Toppsiktadt hvetemjöl är ovanligt i Göteborg, så även samsiktadt rågmjöl (en mellansort mellan toppsiktadt och finsiktadt rågmjöl). Namnet »hår-sikt» (eller »hårdsikt»), som här rätt ofta användes om bröd och även om mjöl, betecknar tydligen det samma som rågsikt d. v. s. bröd eller mjöl av finsiktadt råg; eventuellt synes finsiktadt hvetemjöl även kunna ingå häruti jämte rågsikten.

Av brödproven äro 19 bakade av enbart finsiktadt rågmjöl eller av en blandning av finsiktadt rågmjöl och hvetemjöl. Alla dessa prov hava en vit färg, emedan de mörka skaldelarna blifvit vid mjölets framställning i hufvudsak avlägsnade.

Av de två prov, som äro bakade av enbart hvetemjöl (N:is 107 och 114) är det ena (N:o 107) icke hvitt såsom bakadt av *sammalet* hvetemjöl.

Om tunnbrödproven (N:is 80—82) har uppgivits, att N:o 80, som har en blekt gulaktig färg, är bakadt av ärtmjöl och vatten, N:o 81 av kornmjöl och mjölk och N:o 82, som liksom N:o 81 har en vit färg, av råg- och korn-mjöl samt mjölk. N:o 81 är ojäst; så är förmodligen också N:o 80; N:o 82 däremot är jäst. N:is 80 och 81 voro åtta-vikna, N:o 82 dubbelviket. Som av vikten per dm² framgår, är detta tunnbröd eller s. k. jämtlandsbröd mycket tunnare än övriga brödslag.¹⁾

Priset per kaka sänkes ofta, då 5 eller 20 kakor köpas på en gång. En i några fall uppgiven stegring i pris beror förmodligen på misstag, för så vidt icke det beror på den här ej så ovanliga seden eller rättare sagdt oseden att taga t. eks. 25 öre i betalning, då det skall vara 24 öre eller 1 krona, då det skall vara 96 öre.

Några på främmande orter bakade brödsorter säljas här endast i paket om 1 k. Här i Göteborg är det blott få bagare, som sälja sitt bröd efter vikt. Det vore högeligen önskligt, att det här likasom annorstädes i Sverge blefve sed att sälja bröd — åtminstone hårdt rågbröd till en början — efter vikt. Som det nu är, så är det för de flesta köpare, som icke för kontrollens skull

¹⁾ I Norrland är tunnbrödet ett vanligt hushållsbröd. Enligt uppgift av doktor C. H. Benckert innehåller tunnbrödet i Sundsvall alltid en del potatismjöl.

väga sitt bröd — och det är säkerligen högst få — obekant, huru dyrt i själva verket det bröd är, som de köpa; och om de någon gång skulle väga brödet, så veta de icke, om de nästa gång få betala samma pris, enär kakorna variera i storlek.

Flere bagare lämna s. k. påbröd vid köp av minst 5 kakor.

I de fall, då brödet säljes både styckevis och kilovis, utvisar 10:de kolumnen i tabellen differensen mellan försäljningspriset per k och det av priset å 5 kakor beräknade priset per k. Det visar sig då, att i 8 fall hade det varit förtjänst och i 12 fall förlust på att köpa brödet efter vikt. Härvid spelar slumpen emellertid en stor rol, ty som sagdt kakornas vikt kan väksla ganska mycket. Hos 9 prov har sålunda differensen mellan högsta och lägsta kakvikt varit 30 g och därutöver (upp till 37 g).

Genom bestämning av vikten hos en dm^2 bröd har man ett mått på tjockleken hos kakorna, och då denna tjocklek i viss mon även bestämmer kvaliteten, så kan man av denna viktuppgift även i någon mon bedöma brödets kvalitet.

Om de tre tunnbrödsproven och provet å tekaka (N:o 114), hvilka äro mera avvikande från övriga prov, ej medräknas, så förete de övriga 124 proven följande variationer:

Pris för 1 kaka: 4 å 6 öre;

» » 1 » , då 5 köpas på en gång: 4 å 6 öre;

» » 1 » , » 20 » » » » : 3,75 å 6 öre.

Försäljningspris per 1 k: 25 å 60 öre.

» » 1 » , beräknadt av priset på 5 kakor: 20,4 å 62,2 öre;

Kakas vikt: 88 å 240 g.

Kakas diameter: 215 å 350 g.

Kakas yta: 343 å 938 cm^2 .

Kakas vikt per dm^2 : 12,1 å 46,4 g.

Vattenhalt (bestämd hos 20 prov): 7,7 å 15,6 % (i medeltal 13,27 %).

Enligt de gjorda undersökningarna bör man för närvarande, för så vidt inga väsendtliga ändringar i mjölprisen inträdt, härstädes kunna köpa grövre bröd (spisbröd) för ett pris av 20 å 30 öre per k, fint och tunnt bröd (knäckebröd) för ett pris av 40 å 50 öre per k, och mellansorter (spisknäckebröd), hvartill äfven kunna räknas de hvita brödslagen (av finsiktadt rågmjöl (+ eventuelt hvetemjöl)¹⁾ för ett pris av 30 å 40 öre per k.

Undersökningar, som Stockholms hälsovårdsnämnd låtit utföra, utvisa, att spisbrödet kostade i Stockholm i maj 1894 i genomsnitt 24,3 öre och i decem-

¹⁾ De 19 hvita brödproven, som undersökts, kosta alla 5 öre för 1 kaka utom ett prov, som kostar 4 öre, och två prov, som kosta 6 öre. Det beräknade kilopriset för dessa bröd väkslar mellan 28,1 och 46,2 öre (i medeltal 34,5 öre); och kakvikten per dm^2 väkslar mellan 19,5 och 35 g (i medeltal 26,9 g).

ber 1897 28,8 öre per k, under hvilken tid mjölpriset stigit från 11 till 14 öre per k.¹⁾

Borsyra har tämligen mycket användts här i Sverge som konserveringsmedel för mat- och dryckes-varor, sedan Henrik Gahn på 1860(?)-talet började införa den här i marknaden under namn av aseptin. Men i följd av undersökningar, gjorda av Forster och Schlenker, kan denna användning för borsyran icke anses vara berättigad, ty i större doser är borsyran avgjordt giftig, och även i små doser utövar den skadligt inflytande på digestionsprocessen.²⁾ För hälsovårdsnämndens räkning hava en del i handeln tillgängliga borsyrepreparat blivit undersökta: 1) *Preservitas* från The Preservitas Co., London, 2) *Enkel aseptin*, 3) *Dubbel aseptin*, båda dessa från Henrik Gahn's aseptin-amykos-aktiebolag, Upsala. Analyserna å dessa preparat hava givit följande resultat:

	Preservitas	Enkel aseptin	Dubbel aseptin
Borsyra (hydrat)	78,92 %	99,95 %	77,10 %
Koksalt ³⁾	9,21 %	—	22,81 %
Salpeter (kaliumnitrat) ⁴⁾	9,53 %	—	—
Annat (fuktighet m. m.).....	2,34 %	0,05 %	—
	100,00 %	100,00 %	100,00 %

Rörande försäljningsprisen av dessa konserveringsmedel kan nämnas att:

1 k preservitas kostar 262 öre

1 » enkel aseptin » 294 »

1 » dubbel » » 300 » ,

under det att på t. eks. apoteket Enhörningens *drogaffär* härstädes enligt dess priskurant för 1897 1 k borsyra (acidum boricum venale) kostar 70 öre.

Hos en fiskhandlare härstädes fans på våren ett sillager, som var behandlad med borsyra. Av denna sill ävensom av laken, hvori den låg, uttog sundhetspolisen prov, som undersöktes på borsyrehalt med följande resultat:

	Sill	Sillake
Borsyra (hydrat).....	0,83 %	1,59 %

Tvänne ostprov, levererade till regementen, höllo resp. endast 0,37 % och 0,74 % fett. Minimi-fetthalten för sådan ost är eljest 6 %.

För hälsovårdsnämndens räkning hava 92 smörprov inköpts dels i butiker (72 prov) och dels på torg (20 prov). Någon olaga skyltning har därvid icke

¹⁾ Se Tidskrift för landtmän 1898, 53.

²⁾ Se K. A. H. Mörner, Om läkemedlen, Stockholm 1888, pag. 144.

³⁾ Beräknadt av funnen klor.

⁴⁾ » » funnet kväve.

upptäckts. Samtliga proven undersöktes med Sondéns likvoskop, och befunnos därvid två prov misstänkta för att vara margarin. Dessa prov, som inköpts i butiker, undersöktes sedan enligt lagstadgad metod, och bekräftades därigenom, att dessa prov verkligen utgjordes av margarin. De flesta smörproven hava även undersökts på vattenhalt och var denna i prov från:

	butiker	torg
i medeltal	11,19 %	14,46 %
högst	27,5 %	18,9 %
lägst	6,7 %	10,8 %

Likasom föregående år visar även nu torgsmöret högre vattenhalt än butiksmöret. Högsta tillåtna vattenhalt bör vara 15 %. Över 15 % vatten förekom hos ett prov butiksmör — detta prov med 27,5 % vatten kan anses som förfalskad — och hos sju prov torgsmör.

Butiksmöret har kostat högst 220, lägst 180 öre och i medeltal 195 öre per k, beräknadt av priset på 100 g. Torgsmöret har kostat högst 200, lägst 170 och i medeltal 183 öre per k, beräknadt i allmänhet av priset på $\frac{1}{2}$ k.

Bland de för hälsovårdsnämnden undersökta 26 isterproven hava 12 varit förfalskade. Och av två från enskilda personer inlämnade prov har ett varit förfalskad.

Om de prov av ister, som undersökts för hälsovårdsnämnden meddelas följande analytiska data:

	Förfalskade prov		Oförfalskade prov	
	lägst	högst	lägst	högst
Smältpunkt (= fullt smält vid).....	+ 45° C	+ 49° C	+ 48° C	+ 50° C
vatten	0	15,5 %	spår	spår
aska	0	0,07 %	spår	0,01 %
jodtal	64,7	87,7	51,4	59,2

Alla de förfalskade proven innehöllo bomullsfröolja och förmodligen även talg. Ett av dessa prov var dess utom förfalskad med 15,5 % vatten. Fler-talet av de som oförfalskade ansedda proven undersöktes blott enligt Welmanns' och Langfurths metoder.

Någon väsentlig skilnad i pris i detaljhandeln mellan förfalskad och oförfalskad ister synes likasom förut icke finnas. Priset per 100 g är för bägge slagen 10 à 12 öre, i medeltal 10,2 öre för förfalskad och 11,1 öre för oförfalskad vara.

De 601 proven å komjolk, hvilka inlämnats till laboratoriet med uppgift, att de skulle utgöras av oskummad mjölk, hava hållit följande fetthalter:

3 prov	1 %	— 1,49 %	} = 0,8 % av proven
2 »	1,5 »	— 1,99 »	
29 »	2 »	— 2,49 »	= 4,8 » » »
140 »	2,5 »	— 2,99 »	= 23,3 » » »
427 »	3 »	och därutöver	= 71,1 » » »
Summa 601 prov			100,0 %.

Bland dessa prov äro för hälsovårdsnämndens räkning 27 inköpta dels i butiker (13 prov), dels på torg (14 prov). Dessa hava undersökts med följande resultat:

	Butikmjölk	Torgmjölk
egentlig vikt vid + 15° C, medeltal ...	1,0317	1,0321
högst	1,032	1,034
lägst	1,031	1,030
fett i procent, medeltal	3,19	2,98
högst	3,80	5,00
lägst	2,50	1,00
pris i öre för 1 l, medeltal	13,7	11,4
högst	15	12
lägst	12	10

Fettbestämningarna hava utförts med laktokrit (minst dubbla bestämningar). Utom egentlig vikt och fett har torrsubstans kvantitativt bestämts i de fall, då mjölken kunnat misstänkas vara förfalskad. Fyra torgmjölkprov, som sålunda voro misstänkta på grund av låg fetthalt, visade följande tal:

	1	2	3	4
egentlig vikt vid + 15° C.....	1,033	1,033	1,034	1,032
fett i procent	2,45	1,00	2,00	2,45
torrsubstans i procent.....	11,14	9,68	11,12	11,79

I synnerhet prov 2 visar sig mycket underhaltigt. Det har tydligen undergått en grundlig skumning.

Samtliga mjölkprov granskades på smuts. Allesammans höllo obetydligt eller jämförelsevis litet smuts utom 1 butikmjölkprov, hvare ingen smuts upptäcktes, och ett torgmjölkprov, som höll 21 mg torkad smuts per l.

	T o r g m j ö l k					
	1	2	3	4	5	6
egentlig vikt vid + 15° C.....	1,033	1,033	1,033	1,031	1,032	1,032
fett i procent.....	0,87	0,93	0,23	1,42	1,15	0,64
torrsubstans i procent.....	9,21	9,21	8,41	9,44	8,93	9,53

Alla dessa skummjölksprov undersöktes på smuts. Av butikmjölksproven voro 5 smutsfria, och 1 prov höll 13 mg torkad smuts per l. Av torgmjölksproven var 1 smutsfritt, och 2 höllo resp. 5 och 6 mg torkad smuts per l. I alla övriga skummjölksprov iaktogs smuts i obetydlig mängd.

Om man indelar skummjölksproven i »prima» och »sekunda» och låter 0,5 % fetthalt utgöra gränsen, så erhålles följande sammanställning:

	Butikmjölk		Torgmjölk	
	Undersökta prov		Undersökta prov	
	Antal	Procent	Antal	Procent
prima (med minst 0,5 % fett)	22	91,7	33	97,1
sekunda (med mindre än 0,5 % fett)	2	8,3	1	2,9
Summa	24	100,0	34	100,0

Bland de 88 gräddproven hava 70 av sundhetspolisen inköpts i butiker (33 prov) och på torg (37 prov). Dessa hava undersökts med följande resultat:

	Butikgrädde	Torggrädde
fett i procent, medeltal	17,2	17,3
högst.....	23,1	24,3
lägst.....	12,8	10,4
pris i öre för 1 dl, medeltal.....	7,6	5,0
högst	10	10
lägst.....	5	5

Fettbestämningarna hava utförts med laktokrit på spädd grädde (minst dubbla bestämningar).

Intet av gräddproven var förfalskadt med mjöl.

Likasom mjölken har även grädden visat sig innehålla smuts, d. v. s. främmande, fasta, makroskopiskt synbara beståndsdelar. Tre av butikproven voro smutsfria. Intet av de övriga gräddproven var smutsfritt. I ett butikprov bestämdes smutsmängden (i torkad form) till 45 mg per l.

I följande tabell äro gräddproven efter fetthalten indelade i »prima» eller grädde med minst 20 % fett och »sekunda» eller grädde med lägre fetthalt:

	Butikgrädde		Torggrädde	
	Undersökta prov		Undersökta prov	
	Antal	Procent	Antal	Procent
prima	9	27,3	6	16,2
sekunda	24	72,7	31	83,8
Summa	33	100,0	37	100,0

Älva prov exportgrädde, som undersökts, hava visat mycket högre fetthalter än den grädde, som här saluhålles, nämligen i medeltal 38,1 % fett (högst 50,6, lägst 32,8 %).

Ett prov grädde innehöll en stor mängd slemklumpar, hvarför den troddes vara försatt med klister. Detta bekräftades icke av undersökningen. Troligen härrörde de från några bakterier.

Flere prov svagdricka och svensköl (sötöl) hava under året prövats på sakkarin. Av 37 prov svagdricka hava 9 och av 8 prov svensköl har 1 prov befunnits innehålla detta sötmedel. En tillsats av sakkarin till maldrycker är olämplig och otillbörlig, även om man icke kan påstå, att denna tillsats är hälsofarlig. Huru vida en enligt svensk lag straffbar handling genom en sådan tillblandning begås, anser jag vara ovisst. Men jag är dock böjd för att betrakta sakkarin här vid lag hufvudsakligen som ett *surrogat* för malt, ehuru tillsatsen — kvantitativt taget — är mycket obetydlig, ty i följd av sin oerhördt söta smak kan en liten mängd sakkarin ersätta en stor mängd maltsocker, resp. malt; och man kan således genom användande av sakkarin vid brygden utgå från en vört med en lägre extrakthalt och dock få ett svagdricka, som vid förtärandet förefaller lika extraktrikt som ett annat lika förjäst svagdricka med väsendtligt högre stamvört men utan sakkarintillsats. Jag menar alltså, att det kan ifrågasättas, om icke ett sakkarinblandadt svagdricka kan betraktas som en »mängd» vara; och som bekant får enligt svensk lag mängdt ej säljas för omängdt.

I följd av energiska åtgärder från svagdricksbryggareföreningen härstädes är det troligt, att bruket att tillsätta sakkarin till överjästa maldrycker kommer att försvinna eller måhända redan har försvunnit i Göteborg.

För hälsovårdsnämnden hava trenne av firman La Cave y Cas viner undersökts på den grund, att de annonserades som »spritfria». Först undersöktes en »Amontillado» och en »Clarete superior», hvilka höllo resp. 18,88 och 12,31 volymprocent alkohol. Denna undersökning publicerades i stadens tidningar, hvilket gav en insändare i handelstidningen anledning att påpeka, att firman i sin annons med »spritfritt» menade, att vinet icke innehöll någon ekstra tillsatt

alkohol utöver den, som uppkommit vid vinets jäsning. Som även detta var otroligt, åtminstone hvad det förra vinet beträffar, undersöktes ett nytt prov »Amontillado» med följande resultat:

egentlig vikt vid + 15° C.....	0,9879
alkohol i volymprocent.....	18,79 %
» i viktprocent	15,09 »
glycerin.....	0,28 »

Förhållandet mellan glycerin och alkohol (viktprocent) är som 1 : 54. Den glycerin, som vid vinets jäsning bildas, skall utgöra $\frac{1}{7}$ — $\frac{1}{14}$ (vanligen omkring $\frac{1}{10}$) av alkoholhalten. Den i analysen funna glycerinhalten motsvarar alltså högst $0,28 \times 14 = 3,92$ viktprocent alkohol. Det är alltså minst $15,09 - 3,92 = 11,17$ viktprocent alkohol, som blivit tillsatt vinet efter jäsningen.

Ett som rent *naturvin* utgivet amerikanskt portvin gav ett liknande resultat, utvisande, att vinet var försatt med en betydlig mängd sprit — hvilket för övrigt icke var oväntadt, då ju alla äkta portviner äro »spritade» viner.

Ett annat »fint portvin», kostande enligt uppgift 65 öre per helbutelj (och i parti 40 öre), gav vid analys följande värden:

egentlig vikt vid + 15° C.....	1,6094
alkohol.....	15,35 g per 100 cm ³ ¹⁾
extrakt.....	8,29 » » »
glycerin.....	0,02 » » »
mineralämnen	0,10 » » »
kopparoxid	0,01 » » »
svafvelsyra	icke för hög halt
fosforsyra.....	tämligen stark reaktion
polarisation.....	— 3° W.

Alkohol- och extrakt-halterna visa god öfverensstämmelse med dem, som böra finnas hos ett äkta portvin. Men halten av mineralämnen är för låg, och glycerinhalten är mycket för låg. Särskildt det mycket låga procenttalet för glycerin utvisar, att varans betecknande som »fint portvin» är högst oegentlig för att icke säga oriktig, ty av verkligt vin synes föga ingå uti provet. Kopparhalten är ofarlig. Detta »vin» påminner mycket om de norska »Laddevinerna.»²⁾

Ett par prov rhenska viner innehöllo kopparoxid till en mängd av resp. 0,044 och 0,006 g i 1 l — mängder, som icke torde hava någon sanitär betydelse.

Två för hälsovårdsnämnden undersökta, här inköpta prov av saffran utgjordes nästan uteslutande av färgade kantblommor av *Calendula officinalis* (ringblommor). Någon lukt av saffran kunde alls icke förmärkas hos dessa prov. Askhalt: 7,72 % och 10,29 %. 1 k ren saffran kostar för närvarande 80 kronor

¹⁾ = 19,34 volymprocent.

²⁾ Se Schmelecks Beretning om kemiske undersøgelser udførte for Kristiania Sundhetskommisjon i 1896, sid. 8 (Ur Sundhetskommisjonens Aarsberetning for 1896).

och 1 k Calendula-blommor 2 kronor 50 öre. Enligt sedan lämnadt meddelande från importören skall denne hava betalt för detta slags »saffran» 50 francs per k.

Ett annat saffranprov var förfalskadt med ett mineraliskt pulver, som blivit fäst vid saffran genom en klibbig substans. Undersöktes ej närmare.

Av tio för hälsovårdsnämnden undersökta prov av torrt senapspulver — ej att förväxla med färdigberedd bordsenap — var det blott ett prov, som icke var förfalskadt med mjöl. Askhalten hos de tio proven varierade mellan 3,02 % och 5,20 %.

Bland älva prov rostadt och malet kaffe, som inköpts och undersökts för hälsovårdsnämndens räkning, var det ett prov, som var blandadt med ett surrogat. Av två andra kaffeprov, som också för hälsovårdsnämnden undersökts, var det ena rostadt men icke malet, det andra rått. Inga artificiella bönor funnos i något av dessa prov; det förra provet var för starkt rostadt, delvis svartbrändt; det senare höll 16 % mörka bönor, hvarigenom kaffet hade ett mycket fult utseende.

Fem prov te, som för hälsovårdsnämnden undersökts makro- och mikroskopiskt, på halt av vattenlösliga ämnen, vatten, aska och vattenlöslig aska, föredde intet anmärkningsvärdt.

I fem av stadens konditorier har jag enligt uppdrag av hälsovårdsnämnden inköpt prov av choklad-cigarrer för undersökning av de på dem befintliga askimitationerna. Två av proven befunnos innehålla zink. Zinkhalten voro dock mycket små, nämligen 0,137 % och, 0,171 % zinkoxid i »askan». På hvarje choklad-cigarr beräknadt kom det endast 0,00021 och 0,00026 g zinkoxid. Dessa choklad-cigarrer torde således få anses vara icke hälsofarliga, ej ens för små barn, även om de dagligen förtära flere dylika cigarrer.

För vattenledningsstyrelsens räkning undersöktes i Januari månad vattenledningsvattnet vid Alelyckan med följande resultat:

Vattenprov från	På 100000 delar vatten							Färgprov: cm ³ karamell-lösning	Kvalitativa prof			Anmärkingar
	Fast substans	Glödgningsförlust	Mineralämnen	Klor	motsvarande kloratrium	Syreförbrukning (enligt Kubel)	Amoniak		Salpetersyrighet	Salpetersyra		
Filterbassäng N:o 3	10,0	4,2	5,8	1,71	2,82	0,37	26	svag reaktion	ingen reaktion	ingen reaktion	} Något grumligt, avsatte obetydlig bottensats, innehöll för blotta ögat synbara smådjur. } Mycket svagt opalescent, avsatte högst ringa bottensats.	
Filtrum N:o 3.....	9,4	3,4	6,0	1,63	2,68	0,37	18	ingen reaktion	ingen reaktion	ingen reaktion		

Som blott dessa analyser utförts, kan jag icke vidare uttala mig om vattnets beskaffenhet under året. Förut har detta ledningsvatten månadligen provtagits och undersökts.

Ett prov saltsyra visade en underhalt av 2,7 %.

Ett mönjeprovis innehöll 34,7 % främmande beståndsdelar.

En som cinnober uppgiven färg innehöll cinnober men därjämte en röd vattenlöslig färg, troligen en tjärfärg.

Ett prov såpa, såld som ren såpa, var förfalskad med mjöl.

Likasom föregående år har trämassan ofta visat sig vara underhaltig på grund av för hög vattenhalt.

De undersökta tjärproven hava visat följande vattenhalter:

	A s f a l t t j ä r a				Krontjära
	1	2	3	4	
Vatten i procent.....	1,0	1,0	1,6	2,5	22,0

Ett karbolineumprov hade en egentlig vikt vid + 15° C av 0,985; således icke karbolineum.

Fyra smörfärgprov bland de seks inlämnade utgjordes icke av orleana, som hittills annars nästan uteslutande torde ha användts i stort. En del fabrikanter synas på senare tiden för konkurrensens skull hava börjat begagna tjärfärger i sin fabrikation av smörfärg.

Tre prov bomolja voro förfalskade med mineralolja, ett prov med jordnötolja. Ett prov »bomolja» utgjordes av olivkärnolja med 39 % fri syra, beräknad som oljsyra. Ett prov ren bomolja höll den ovanligt höga syrehalten av 25 %.

Med »smyrna-olja» menas enligt vanlig handelskutym *bomolja*, som skeppas från Smyrna.¹⁾ Under samma namn förekommer nu emellertid en maskinolja, som enligt en här utförd analys består av 57 % mineralolja och 43 % fet olja (möjligen cottonolja).

De flesta av de sjutton undersökta rovoljeprogen voro icke rena. Två av dem voro förfalskade med en betydlig mängd mineralolja. Tio prov hade för hög egentlig vikt och för högt försåpningstal för att kunna vara ren rovolja. Dessa prov gävo också alla reaktion på cottonolja.

Två prov jordnötolja visade sig genom för låg arakinsyrehalt vara förfalskade med annan olja (majsolja?).

En s. k. »condensed raps-oil» var icke rapsolja.

Ett prov rå linolja, som tunnt utstruken på glas torkade först efter 1 à 1½ veckas tid, var antagligen icke direkt förfalskad men prässad eller extraherad av ett mycket orent frö.

¹⁾ Likasom man med Malaga-olja menar bomolja, som kommer från Malaga, Messina-olja: o från Messina, Gallipoli-olja: o från Gallipoli o. s. v.

En cylinderolja företedde många brister i följd av vattenhalt, för hög askhalt, låg flammningstemperatur m. m.

En för smörjning avsedd mineralolja innehöll vatten och hade så låg flammningstemperatur som $+ 120^{\circ}$ C.

Ett fotogenprov utgjordes av en blandning av amerikansk och rysk olja.

Ett insändt stenprov utgjordes av ett stycke kvarts, som hittats på en mycket besynnerlig plats: i lungan hos en 4 månaders kalv.

Ett prov av bränd kalk, som användts för lutning av fisk, innehöll zinkhvitt till den mängd, att fisken lär ha fått metallsmak och blev oduglig till föda.

Ett superfosfatprov, garanteradt 15 % igt, höll 14,34 % vatten- + citrat-löslig fosforsyra. Ett prov d:o, garanteradt 20 % igt, höll 17,34 % fosforsyra.

Ett prov chilisalpeter höll 12,84 % kväve; garantin var 15 %.

Ett prov tomasfosfat, som höll 16,0 % fosforsyra, var garanteradt 17 %.

Ett benmjölsprov med garanti av 20 % fosforsyra höll 18,23 %.

Två vävnader, uppgivna att innehålla linne, utgjordes av endast bomull.

Bland de 998 arsenikproven, bestående av vävnader, garner, tapeter, färger, kemikalier m. m., som undersökts endast på arsenik, hava 266 (= 26,6 %) visat sig vara arsenikhaltiga, d. v. s. givit ogenomskinliga arsenikspegel (enligt Fresenius-Babos metod). Det är dock att märka, att många bland dessa prov varit av den beskaffenhet, att de icke kunnat hänföras till i arsenikstadgan upptagna föremål, och de hava därför icke kunnat förklaras i handeln förbjudna. Många prov hava för övrigt hållit i lag tillåtet spår av arsenik (vid analysen givit genomskinliga arsenikspegel).

De två proven av hårmedel, som båda voro avsedda för hårets färgning, och hvarav det ena undersöktes för hälsovårdsnämndens räkning, voro bägge starkt blyhaltiga och därigenom hälsovådliga.

Ett prov pomada innehöll kvicksilver.

De för hälsovårdsnämnden undersökta råttpillerna såldes i förseglade papperspåsar, hvarå stod tryckt följande: »Nytt! Nytt! Nytt! Non plus ultra! *Ett verkligt dödande medel för råttor.* Bruksanvisning. Råttpillerna utläggas sådana de äro. Råttorna äta dem begärligt och dö genast. — Tillverkare och ensamförsäljare: G. M. Pettersson. Göteborg. — Pris 1 krona». Dessa piller, vägande ungefär 1,3 g per stycke, innehöllo hufvudsakligen oförklistradt rågmjöl. Någon giftig substans kunde icke påvisas i dem. Försök blevo då utförda med en liten levande råtta. Denna erhöi under loppet av 5 dagar återstoden av undersökningsprovet eller 18 piller. Och dessa bekommo henne synbarligen utmärkt väl. Alltså bedrägeri, humbug!

Ett prov oljefärg innehöll 7 % vatten.

Ett prov »tagel» utgjordes av palmfibrer.

I forna tider synes murbruket haft en helt annan sammansättning än nu att döma av ett par för Bohusläns fornminnesförenings räkning utförda analyser å murbruk från Dragsmarks klosterruin. Dessa analyser gåvo följande resultat:

	Användt murbruk ¹⁾		Icke användt murbruk	
I saltsyra olösligt.....	—	36,18 %	—	47,70 %
{Kalk (kalciumoxid).....	33,21 %	—	25,71 %	—
{= kolsyrad kalk.....	—	59,80 »	—	45,91 »
{Magnesia.....	0,25 »	—	0,62 »	—
{= kolsyrad magnesia.....	—	0,74 »	—	1,20 »
Fuktighet m. m.	—	3,78 »	—	5,00 »
		100,00 %		100,00 %

Det i saltsyra olösliga kan betecknas som sand (jämte en del föroreningar). Båda proven visa en betydligt högre kalkhalt och lägre sandhalt än nutida murbruk. Färskt murbruk, som här analyserats, har innehållit ungefär:

sand (med föroreningar).....	75 %
{kalkhydrat (med magnesiumhydrat)	7 %
{motsvarande kolsyrad kalk	9,5 %

Förhållandet mellan sand och kolsyrad kalk är således hos Dragsmarks-murbruket i medeltal ungefär 4:5, i det nya murbruket ungefär 40:5. Man synes således nu mera nöja sig med ett ofantligt mycket »magrare» bruk än fordom.

De undersökningar, som utförts för hälsovårdsnämndens räkning, hava i allmänhet offentliggjorts i stadens fyra dagliga tidningar med angivande av säljares namn och adress.

Förenade bryggeriernas mineralvattenfabrik härstädes, hvilken står under min kontroll, har publicerat en av mig meddelad redogörelse för denna kontroll, omfattande tiden oktober 1893—maj 1897. Ett exemplar av denna redogörelse bifogas.

III. Sjukvården.

Sjukvården besörjdes vid årets slut af 56 läkare; 1 har under året aflidit och 1 afflyttat; 5 hafva inflyttat.

För *nattbud* utbetalade nämnden 2,100 kronor; under de närmast föregående 5 åren har härför utbetalts:

1893	1,730
1894	1,490

¹⁾ Det inlämnade provet såg icke ut att vara putsbruk.

1895 1,800
 1896 2,120
 1897 2,100

För *medicin åt fattiga sjuka* inom distrikten utbetalade fattigvårdsstyrelsen under de senaste åren:

1893 22,578
 1894 21,736
 1895 23,747
 1896 23,778
 1897 24,840

Praktiserande *barnmorskor* 68; under året afgångna 9, tillkomna 7.
 För 65 förlossningar i medellösa hem har fattigvårdsstyrelsen utbetalt 242 kronor; *helsovårdsnämnden* 35 kronor 91 öre för *karbolsyra*.

Veterinärernas antal 6; praktiserande *tandläkare* 21. Praktiserande *fältskärer* 2; *stadsfältskärens* verksamhet bland stadens fattiga framgår af tab. 12; för förbandsartiklar har *helsovårdsnämnden* utbetalt kronor 77: 20.

Årsredogörelse från Epidemiska sjukhuset (meddelad af sjukhusläkaren A. R. Backlund).

Under år 1897 hafva å sjukhuset varit intagna 1,183 personer, deraf 6 varit intagna på observation och 93 mödrar, som åtföljt sina sjuka barn.

De 1,072 å sjukhuset vårdade sjuka fördela sig på under året rådande smittosamma sjukdomar, som följande tabell utvisar:

	Qvarliggande från föregående år		Intagna under år 1897.		Afförda				Qvarliggande till år 1898	
					Friska		Döda			
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.
Smittkoppor	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—
Nervfeber	3	5	49	57	42	55	7	6	3	1
Skarlakansfeber	4	7	37	56	32	55	6	—	3	8
Difteri	16	9	277	288	283	290	3	3	7	4
Difteri och strypsjuka	3	—	62	70	60	51	4	15	1	4
Strypsjuka utan difteri.....	1	—	16	4	15	3	2	1	—	—
Angina	—	—	27	54	27	54	—	—	—	—
Annan sjukdom	1	—	16	9	13	6	4	3	—	—
Summa	28	21	485	538	473	514	26	28	14	17

Mortalitetsprocenten har — då de till år 1898 qvarliggande ej inräknats, uppgått för hela antalet vårdade — 1,031 sjuke och 54 döda — till 5 procent och ställer sig för de olika sjukdomarne sålunda:

Diverse förbrukningsartiklar för sjukvården	kr. 2,039: 22
Skrif- och tryckkostnader	» 104: 04
Renhållning	» 491: 55
Diverse utgifter	» 163: 08

Kronor 48,896: 05

Om man från utgiftssumman 48,896: 05 afräknar:

Inventariers konto	kr. 806: 59
Byggnaders underhåll	» 5,699: 86
Parkens underhåll	» 1,706: 27
Diverse utgifter	» 153: 08

kr. 8,365: 80

återstår såsom utgifter för den egentliga sjukvården ... kr. 40,530: 25
och uppgår sålunda kostnaden:

för hvarje underhållsdag till	kr. 2: 31, ²⁵
» » inskrifven person	» 34: 61, ¹
» » under hela året upptagen säng	» 844: 38
Medikamentskostnaden för hvarje sjuk har varit	» 1: 76, ⁹
» pr dag » » » » »	» 0: 11, ³⁴
Utspisningskostnaden pr dag har varit	» 0: 60, ³⁶

Summarisk redogörelse för sjukvården inom fattigvårdsanstalten Gibraltar 1897 (meddelad af D:r F. O. Åberg).

1. *Sjukafdelningen.* Plats för omkring 300.

Vårdade under året	980	(605 män, 375 qvinnor)
deraf qvarliggande från 1896	274	(150 » 124 »)
Inkomna under året	706	(455 » 251 »)
deraf första gången	379	(212 » 167 »)

Utskrifna:

Till hemmet friska och förbättrade	186	(135 » 51 »)
» » oförbättrade	46	(23 » 23 »)
» respektive afdelningar inom anstalten:		
friska och förbättrade	227	(174 » 53 »)
oförbättrade	23	(15 » 8 »)
» sjukhus eller annan offentlig anstalt	41	(24 » 17 »)
Döda	187	(96 » 91 »)
Qvarliggande till 1898	270	(138 » 132 »)
	980	(605 män, 375 qvinnor)

Underhållsdagarnes antal 96,818.

Högsta antalet belagda sängar 316 (Februari).

Lägsta » » » 221 (Augusti).

2. Sinnessjukafdelningen.

Plats för 190 incl. 50 isoleringsrum.

Vårdade under året	262	(132 män, 130 qvinnor)
deraf qvarliggande från 1896	115	(49 » 66 »)
Intagna under året	147	(83 » 64 »)
deraf första gången.....	100	(58 » 42 »)
af dessa akuta fall	68	(30 » 38 »)
» » delirium tremens	20	(20 » — »)
<i>Utskrifna</i>	114	(69 » 45 »)
deraf till Hospital	15	(5 » 10 »)
» » Asyl	2	(— » 2 »)
» » hemmet friska och förbättrade.....	59	(45 » 14 »)
» » resp. afdelningar inom anstalten	17	(9 » 8 »)
Döde.....	21	(10 » 11 »)
Qvarliggande till 1898.....	148	(63 » 85 »)
	262	(132 män, 130 qvinnor)

Underhållsdagarne 52,239.

Högsta antalet upptagna platser 148.

Lägsta » » » 113.

Af de under året vårdade tillhörde 15 män och 8 qvinnor främmande kommuner.

Utom dessa å sinnessjukafdelningen intagna funnos inom anstalten på arbetsafdelningarna 26 män och 27 qvinnor, hvilkas sjukdom är af den beskaffenhet, att de kunna tillåtas större frihet.

3. Amm- och Barnafdelningarne.

Plats för omkring 60 ammor med dibarn och 60 kolt- och skolbarn.

Under året hafva varit intagna 75 ammor med 76 dibarn, af hvilka 58 ammor med 59 dibarn inkommit under året.

285 kolt- och skolbarn hafva vistats på anstalten, af hvilka 215 inkommit under året.

22 fosterbarn hafva uppfödts.

Bland ammorna hafva inträffat 40 sjukdomsfall.

Bland barnen hafva förekommit skarlakansfeber, mässling, kikhosta, difteri och strupsjuka m. m. inalles omkring 250 sjukdomsfall. Sjukdomsfallen af mässling och kikhosta hafva måst vårdas på anstalten, enär intet sjukhus i staden mottager sådana.

17 dödsfall hafva inträffat bland barnen.

Sahlgrenska sjukhusets kirurgiska afdelning.

På kirurgiska afdelningen har under år 1897 vårdats 1,447 patienter, deraf 91 st. qvarliggande från år 1896. På inneliggande patienter hafva utförts 776 operationer. Af inskrifna patienter hafva aflidit 48, deraf 36 på hvilka operation blifvit gjord, och 12 icke opererade.

Till år 1898 qvarlågo 85 patienter.

Polikliniken har under det gångna året besökts af 30,395 personer, på hvilka utförts 668 operationer; mindre kirurgiska ingrepp ej häri inberäknade. På icke polikliniktid hafva 1,346 olycksfall behandlats.

Medicinska afdelningen.

Antalet qvarliggande från 1896 utgjorde 95. Antalet under året vårdade 1,426. Qvarliggande till 1898 voro 97. Aflidna 96.

Polikliniken har besökts af 11,388 personer.

Uppgift å antalet patienter, som under år 1897 vårdats å *Holtermanska* sjukhuset jemte antalet underhållsdagar.

	Män	Qvinnor	Summa
Qvarliggande från 1896	21	18	39
Inskrifne under 1897	265	199	464
Summa vårdade 1897	286	217	503
Utskrifne under 1897	259	204	463
Qvarliggande till 1898	27	13	40
Summa	286	217	503
Antalet underhållsdagar	7,525	6,668	14,193
Medeltal pr dag	207	182	389

Rapport öfver de vid Göteborgs Barnsjukhus vårdade sjuka och sjukdomar år 1897. (Meddelad af Doktor G. F. Bergendal).

Sjukdomar:

Varicellæ	1	Rachitis	2
Morbilli	11	Anæmia	21
Diphtheritis	4	Peliosis rheumat.	1
Erysipelas	1	Chorea	6
Tuberculosis universal	1	Paralysis accom. et vel. palatin	1
» pulmonum	2	Paresis extrem. inf.	2
» ossium	11	Hydrocephalus	1
Spondylitis tubercul.	2	Blepharitis ciliaris	5
Coxitis »	9	Kerato-conjunctiv. phlyct.	17
Gonitis »	5	Ulcus corneæ	5
Peritonitis »	7	Conjunctivitis catarrh	2
Pyelo-nephritis »	1	Otitis media	6
Serophulosis	10	Mastoiditis	3

Vitium org. cordis	9	Vulvo-vaginitis	5
Endocarditis	1	Incontinentia urin	1
Pericarditis	1	Rheumatismus muscul.	2
Lymphadenitis	1	» art. ac.	6
Laryngitis chron.	1	Synovitis	5
Bronchitis acuta	1	Necrosis	2
» chron.	8	Pes varus	1
Pneumonia acuta	5	Luxatio femoris.....	1
» chron.	2	Erythema nodosum	2
Pleuritis exsudat.	18	Psoriasis.....	2
Empyema	2	Eczema	31
Pharyngitis chron.	1	Herpes tonsurans.....	1
Gastritis acuta	1	Scabies	4
» chron.	2	Decubitus	1
Enteritis et colitis ac.	3	Phlegmone	1
» » » chron.	6	Abscessus	3
Peritonitis traumat.	1	Ulcus	6
Ascites	1	Furunculosis	1
Helminthiasis	5	Lymphoma.....	4
Icterus.....	3	Ganglion dorsi pedis	1
Prolapsus ani	3	Deformitas antieruris	1
Paresis sphincterum	1	Favus	1
Hernia.....	3	Bursitis	2
Hæmorrhoides	1	Fractura	1
Nephritis acuta.....	3	Vulnus	1
Albuminuria	1	Combustio	4
Phimosi	1		
Enuresis nocturna	1		
		Summa	313

Från början af Juni till slutet af September har liksom föregående år vid vestkusten förhryts en lägenhet för Barnsjukhusets räkning. Der har varit plats för 20 barn med en öfversköterska och tvenne sköterskor. Under året ha der vårdats 61 barn, 23 gossar och 38 flickor, hufvudsakligen anæmiska och scrophulösa, men äfven några tuberkulösa och konvalescenter efter operationer. Den sällsynt gynnsamma väderleken under sommaren gjorde att resultatet af sommarvistelsen för barnen var ovanligt godt. De flesta vistades der 4 à 5 veckor. Somliga betydligt längre.

På Barnsjukhusets poliklinik har antalet besök varit omkring 14,000.

Under året ha 90 journalförda operationer utförts.

Underhållsdagarnes antal	14,357
Medeltal vårdade för hvarje dag	—: 39,3
» underhållsdagar för hvarje barn.....	—: 52,9
Kostnaden för hvarje barn för dag	1: 15
» » » » i medeltal	60: 37

Utgifterna under året:

Pensionskonto	kr. 250: —
Bränslekonto	» 1,706: 75
Byggnadens underhåll	» 1,327: 33
Filialen å landet	» 1,803: 43
Diverse utgifter	» 520: 40
Aflöningar	» 3,040: 40
Hushållet	» 5,537: 68
Inventarier	» 1,027: 95
Medikamenter och Instrumenter	» 1,147: 85
	<hr/>
	Summa kr. 16,361: 79

Redogörelse från Doktor J. Ahlfors' poliklinik för sjuka barn.

Polikliniken har hållits öppen hvarje helgfri tisdag och fredag med undantag af tre veckor i början af Augusti månad.

De besökandes antal utgjorde 659 barn, som gjort inalles 874 besök.

Behandlade sjukdomar:

Varicellæ	2	Bronchitis acuta.....	95
Morbilli.....	4	Bronchitis chronica	29
Febris typhoides.....	2	Pneumonia acuta	13
Parotitis epidemica	1	Spasmus glottidis	1
Pertussis	41	Cirrhosis pulmonum	1
Difteri	5	Stomatitis.....	9
Erysipelas	1	Vegetationes adenoidæ	1
Tuberculosis pulmonum	12	Gastritis acuta	5
Meningitis tuberculosa	1	Dyspepsia chron., D. anæm.	15
Tuberculosis ossium.....	1	Enteritis et colitis acuta	48
Enteritis et colitis tuberculosa	1	» » » chron.....	52
Syphilis	2	Dyspepsia infantum	27
Scrophulosis	13	Obstipatio	14
Rachitis	72	Contractura ani	1
Chlorosis	2	Fistula ani.....	1
Anæmia, allmän svaghet	71	Helminthiasis	24
Epilepsia	1	Icterus	3
Chorea	3	Nephritis	3
Pavor nocturnus.....	1	Enuresis	3
Andra sjukdomar i nervsystemet	3	Vulvitis et vaginitis	3
Ögonsjukdomar	4	Erythema nodosum	1
Öronsjukdomar	12	Eczema	33
Vitium organicum cordis	1	Prurigo	6
Lymphadenitis.....	10	Scabies	5
Laryngotracheitis	24	Öfriga hudsjukdomar.....	13
Pleuritis	4	»Kirurgiska» sjukdomar	15

Enär mina tjänsteåligganden som distriktsläkare, hvartill jag antagits från 1898 års början, icke gifva mig någon för hållande af barnpoliklinik lämplig tid öfrig har polikliniken med 1897 års utgång måst upphöra.

Redogörelse för *Gynækologiska Poliklinikens* verksamhet 1897 (meddelad af D:r Per Neuman).

Polikliniken har med afbrott för tiden 12 Aug.—16 Sept. hållits öppen, under Januari—Mars månader helgfria tisdagar och fredagar klockan 8—10 f. m., under öfriga delen af året måndagar och torsdagar klockan 4— $\frac{1}{2}$ 6 e. m., tillsammans 87 gånger.

Den har derunder anlåtats af 190 qvinnor, som der aflagt tillsammans 438 besök.

Fördelningen på olika sjukdomar framgår af nedanstående tablå:

A. <i>Icke gynækologiska lidanden:</i>		Vulvitis pruriginosa	2
Anæmi och chloros	15	Bartholinitis	1
Adipositas	1	Vaginitis (insons et gonorrhoeica)	11
Lipoma	1	Kolpitis senilis	1
Neurasthenia	6	Prolapsus vaginae	11
Hysteria	1	2) i uterus:	
Diverse digestionsrubbingar	8	Subinvolutio uteri	3
Carcinosis peritonei	1	Stenosis cervicis	1
Hernia inguinalis	2	Endometritis »	9
» lineæ albæ	1	Cancer »	5
Myitis	3	Descensus uteri	9
Enteroptosis	4	Retroversio »	3
Vitium org. cordis	1	Metritis	4
B. <i>Rubbingar orsakade af hafvandeskap:</i>		Atrophia uteri	1
Molimina graviditatis	17	Endometritis corporis	6
Abortus incipiens	5	Fibromyoma uteri	5
Retroflexio uteri gravidi	1	3) i uteri omgifning och adnexer:	
Ruptura perinei	1	Perimetritis	6
C. <i>Sjukdomar i urinvägarna:</i>		Pelveoperitonitis	3
Cystitis	3	Hæmatocele retrout	2
Dysuria senilis	7	Tumor ovarii	4
Enuresis nervosa	3	Oophoritis	3
Urethritis	4	Salpingo-oophoritis	5
Polypus urethrae	4	Salpingitis	3
D. <i>Sjukdomar i könsorganen:</i>			
1) i vulva och vagina:			Summa 190
Vulvitis	3		

Å *Doktor G. Ahlströms ögonpoliklinik* å gamla vattenreservoaren har antalet nyinskrifna patienter utgjort 1,327; mottagningsdagarna hafva varit 274.

Af de mottagna patienterna behandlades:

för sjukdomar i ögonlocken	155	för sjukdomar i glaskroppen	5
» » » bindehinnan	513	» » » bulben	29
» » » hornhinnan	278	» » » yttre muskler och nerver...	31
» » » senhinnan	9	» » » fårorganen	73
» » » kärnhinnan	32	» » » ögonhålan	4
» » » synhinnan	15	» » » refraktions- och akkomo-	
» » » synnerven	11	» » » dationsanomalier	122
» » » linsen	42	» » » glaukom	8

Å *Doktor K. A. Walters ögonpoliklinik* i gamla vattenreservoaren hafva under 1897 vårdats 1,522 nyinskrifna. Dagliga antalet besökande har i medeltal varit 84, således för året 25,200 besök, räknadt efter 300 arbetsdagar. Polikliniken har hållits öppen året om; vid föreståndarens frånvaro har den besörjts af sakkunnig ställföreträdare.

Af de nyinskrifne behandlades:

för skrofulös ögonsjukdom	652	för starr	39
» bindhinneinflammation	277	» refraktionsfel	71
» hornhinneinflammation genom främ-		» skelögdhet och förlamningar	17
mande kropp o. d.	273	» ögondiphteri	2
» rötsår å hornhinnan	27	» sjukdomar i ögats inre (irit., choroidit,	
» ögonblennorrhoe	5	glaucom etc.)	100
» egyptisk ögoninflammation	4	» nybildningar	2
» inflammation och förträngning af tår-		» sjukdomar i ögonlocken och ögats	
vägarne	27	» omgifningar	46
» episclerit	10		
		Summa	1,552

Åtskilliga hafva behandlats för mer än en sjukdom.

Å *Annebergs Konvalescenthem* har af *Doktor K. A. Walter* hvarje helgfri onsdag och lördag klockan $\frac{1}{2}$ 9 f. m. lemnats kostnadsfri poliklinisk behandling för *gynækologiska* fall. De nyinskrifnas antal har för år 1897 utgjort 221. Antalet besök för året 2,764.

Polikliniken har hållits tillgänglig året om; vid föreståndarens frånvaro har kompetent ställföreträdare uppehållit densamma.

De nyinskrifna för året ledö af följande sjukdomar:

Kolpit	6	Descens. & prolaps. uteri	11
Gonorrhoea	2	Fibromyomata uteri	19
Cancer vaginae	2	Cysta ovarial	7
Prolapsus vaginae	4	Cancer uteri	5
Endometrit. cervic. & corp.	26	Bildningsfel	2
Metrit	4	Graviditetsrubbingar	22
Perimetrit. och inflamm. i och omkring		Mastitis	2
annex.	60	Dys- och A-menorrhoe	5
Retrovers & retroflex. uteri	35	Periton. tubercul.	1

Polyp.....	6	Neurasteni.....	8
Fistula intestin. vagin.	1	Varia	9
Cystit.....	6	Summa	243

Redogörelse för magpoliklinikens verksamhet år 1897.

Doktor L. Wolffs poliklinik för magsjukdomar har i likhet med föregående år hållits öppen hvarje helgfri tisdag och torsdag klockan 5,30—7 å 7,30 e. m. i gamla vattenreservoaren, med undantag af tiden från den 10 Augusti till den 9 September, då den på grund af såväl Doktor Wolffs, som biträdande läkaren, Doktor Åkerlunds, bortovaro från staden hölls stängd. Antalet besök har varit 622, eller i medeltal hvarje mottagningsdag mellan 7 och 8.

Antalet sjukdomsfall var 369, grupperande sig på de olika sjukdomsformerna sålunda:

Anämisk dyspepsi	72	Colica flatulenta	7
Nervös »	36	Enterocolitis och colitis	21
Phtisisk och serophulös dyspepsi	24	Gastroptosis, Enteroptosis och Splankno-	
Rachitisk dyspepsi	13	ptosis	12
Graviditets »	6	Proctitis	1
Hjertfels »	5	Hämorrhoider + fissura ani	3
Gastritis acuta	17	Perityphlitis (Typhlitis)	3
» chronica.....	28	Peritonitis	7
» atrophica	11	Helminthiasis	5
Hyperaciditet eller hypersekretion	7	Lefverlidande (incl. cholelithiasis)	3
Ulcus ventriculi	7	Mjeltumör	2
Atonia	14	Diabetes.....	2
Divertikel i oesophagus	1	Andra åkommor	20
Tumör i matstrupe, ventrikel eller tarm ..	4	Summa	369
Diarrhé	15		
Obstipation	23		

Öfversigt af tandpoliklinikens verksamhet år 1897. (Meddelad af Tandläkaren V. Bensow.)

Polikliniken har varit öppen i likhet med föregående år, utom tre veckor under sommaren, då den varit stängd till följe af föreståndarens utrikes resa.

Patienternas antal har utgjort 2,134:

deraf från Domkyrkoförsamlingen.....	646
» » Christine »	300
» » Masthuggets »	331
» » Haga »	365
» » Carl Johans »	137
» » St. Pauli »	122
» » Örgryte »	172
» » Andra församlingar utom staden	61

Beträffande ålder och kön hafva:

30	varit gossar	under 6 år,
24	» flickor	» 6 år,
326	» gossar	6—15 år,
248	» flickor	6—15 år,
672	» män,	
834	» qvinnor.	

För följande sjukdomar har hjälp sökts:

Caries dent.	75	Anchylosis spur.	1
Pulpitis	1,238	Periost. alveol.	6
Hypertroph. pulp.	1	Necrosis alveol.	1
Pulp. perident.	42	Cysta alveol.	4
Peridentitis	310	Emp. antr. high.	3
Dens. incis.	19	Fist. ging.	13
» vaccill.	48	» bucc.	9
» duplex	136	Parotitis.	1
Necrosis dent.	36	Epulis	1
Deviatio	31	Atrop. alveol.	2
Dens. supernum.	1	Odontolitis	2
Fract. cor. dent.	3	Hæmorrhag. p. extr.	3
Absces. alveol.	159	Nihil (inbillad)	23
» palat. den.	8		

Redogörelse för *Hafskuranstalten för skrofulösa barn.* (Meddelad af D:r P. Silfverskiöld).

Vid Hafskuranstalten för skrofulösa barn å Styrso har under sommaren 1897 vårdats 89 patienter och sedan anstalten 1890 öppnades tillsammans 364. Af dessa 89 hafva 65 varit hemmahörande i Göteborg.

64 hafva erhållit kostnadsfri vård, 8 hafva erlagt en afgift af 50 öre pr dag och 17 hafva betalat kronor 1: 50 om dagen.

Af årets 89 patienter hafva 77 (= 86,6 %) kunnat hemsändas friska (= symptomfria), 10 (= 11,2 %) förbättrade, 1 oförbättrad, och en har efter blott 6 dagars vistelse på egen begäran utskrifvits utan att något tydligt resultat af behandlingen kunnat påvisas.

Åtskilliga patienter med svårare lidanden hafva behöft vistas på anstalten större delen af eller nästan hela sommaren, medan andra med lindrigare åkommor kunnat hemsändas friska efter några veckors kur.

Inalles hafva patienterna tillbragt 3,718 underhållsdagar, utgörande i medeltal 41,7 dagar, hvilket är något mindre än anstalten något föregående år af sin verksamhet kunnat framvisa. Detta beror dels derpå, att i allmänhet flera lindriga fall fått inträde än de föregående åren, dels ock derpå, att väderleken under sommaren varit ovanligt gynnsam, så att barnen kunnat vistas mest

hela dagarna utom hus. Behandlingen har i år varit oförändradt densamma som de föregående. Alla epidemiska sjukdomar hafva vi varit förskonade ifrån, och ingen enda allvarsammare tillstötande sjukdom eller olyckshändelse har under sommaren inträffat.

Allmänhetens stora välvilja mot anstalten har fortfarande visat sig dels uti talrika besök på platsen, hvarvid sjukhusets inredning af förvaltning tagits i betraktande samt patienternas tillstånd med synbart intresse följts, dels uti en mängd större och mindre gåfvor.

Fördelas utgifterna för hushåll, aflöningar och medicin (kronor 3,845: 28) på underhållsdagarne (= 3,718), erhålles kronor 1: 03, utvisande huru mycket hvarje underhållsdag kostat anstalten. Hvarje patient har betingat en kostnad af i medeltal kronor 43: 20.

IV. Befolkningen och dödligheten.

Tabellerna 13 och 14, som äro sammanställda i enlighet med de uppgifter, som meddelats från pastorsembetena, utvisa antalet födda inom hvarje månad och församling samt Tab. 15 befolkningens rörlighet inom hvarje församling.

Den 1:sta Januari 1897 uppgick den kyrkoskrifna befolkningen till 117,350; den 1:sta Januari 1898 uppgick densamma till 120,735, hvadan således under år 1897 uppstått en ökning af 3,385 individer (emot 2,838 under 1896).

Antalet lefvande födda var 3,234 och dödsfallens antal 2,158; nativitetsöfverskottet blifver sålunda 1,076; öfverskottet af inflyttade öfver utflyttade utgjorde 2,309.

Masthuggsförsamlingen visar fortfarande den största ökningen med 2,054 personer eller 7,2 procent; dernäst Gamlestadsförsamlingen med en ökning af 451 personer eller 6,7 procent.

Antalet *levande födda* barn var 3,234 eller 27,5 på hvarje tusen innevånare; 16,6 procent af de födda hafva varit oäkta. Antalet *dödfödda* 87, hvaraf 73 af äkta och 14 af oäkta börd.

Ingångna äktenskap: i medeltal 7 på hvarje tusende af befolkningen.

Den mantalsskrifna befolkningen utgjorde 117,534 personer vid årets slut; dess fördelning inom olika stadsdelar framgår af Tab. 17; 1897 års mantalsskrifna befolkning var 115,521.

Dödligheten bland kyrkoskrifna var 18,4 på 1,000 innevånare vid redovisningsårets början samt med inberäkning af dem, som dödt utom staden; med frånräkning af dessa (156 personer enligt Tab. 27) var dödligheten 17,07 pr mille af den kyrkoskrifna befolkningen.

Dödligheten för hvarje månad under de senaste 5 åren framgår af Tab. 16, hvars förra hälft angifver dödligheten på 1,000 innevånare bland kyrkoskrifna vid årets början samt inom staden allidna.

Af årets månader hade April största antalet dödsfall eller 239, motsvarande 11,40 procent af alla, dernäst Mars med 226 eller 11,27 procent; minsta antalet hade Juli och Oktober med resp. 108 och 107 dödsfall, motsvarande 5,33 procent.

Dödlighetens förhållande inom de olika stadsdelarne framgår af Tab. 17, å hvilken dödligheten är beräknad efter antalet mantalsskrifna samt efter antalet dödsfall, som inträffat inom staden bland dess kyrkoskrifna innevånare.

Dödligheten var minst i Gamlestaden med 9,24 döda på 1,000 innevånare, hvarefter följa: 13:de och 14:de Rotarne med 9,91, 15:de Roten med 11,75, Nordstaden med 13,95, Sydstaden och Majornas 3:dje Rote med 13,62, Annedal med 15,31, Stampen och Gullbergsvass med 16,79, Otterhällan med 16,92, Masthuggsbergen med 16,97, Majornas 2:dra Rote med 17,15, Haga med 17,54, Majornas 1:sta Rote med 18,53, Masthugget och Pustervik med 19,54, Landala med 19,68, Majornas 4:de Rote med 20,44, samt Redbergslid och Olskroken med 22,68.

Dödligheten under senaste 5-årsperioden bland den mantalsskrifna befolkningen inom olika stadsdelar vid årets slut framgår af Tab. 18.

V. Väderlek, gångbara sjukdomar och dödsorsaker.

De *meteorologiska förhållandena* i Göteborg framgår af Tab. 19, som meddelats af Meteorologiska Centralanstalten i Stockholm.

Årets *medeltemperatur* var lägre än föregående års samt uppgick till + 7,97° Celsius; medeltemperaturen för åren 1860—1894 var + 7,13° Celsius.

Absoluta maximum utgjorde + 29,0° Celsius (Juli) och absoluta minimum — 20,0° Celsius (Februari månad).

Nederbörden uppgick till 822,4 m.m., hvaraf komma 280,2 m.m. på det förra och 542,2 m.m. på det senare halfåret; ymnigaste nederbörden inträffade i Augusti med 168,3 m.m. samt den minsta i Januari med 13,9 m.m.

Sjukligheten var något större än föregående års. Förutom influensa och difteri, hvaraf den förra uppträdde såsom en mindre epidemi under årets första kvartal och den senare såsom en fortsättning af senaste årens epidemi med jemn utbredning under årets olika månader, karakteriseras sjukdomsåret af temligen utbredda epidemier af messling och kikhosta. Af dessa förekom messlingen under hela året, sparsamt under sommarmånaderna, men såsom epidemi både under första halfåret såsom en omedelbar fortsättning af den epidemi, som började under föregående års sista kvartal; samt under årets sista månader. Kikhosta var också gängse under hela året, såsom epidemi blott under första kvartalet.

Sjuklighetsstatistiken sådan den framgår af Tab. 20—21 är grundad på stadsdistriktsläkarnes veckorapporter. Å Tab. 22 återfinnas alla de epidemiska sjukdomarne som utaf hvarje praktiserande läkare skall till Nämnden anmälas, hvadan således denna tabell upptager långt flera fall af dessa sjukdomar än Tab. 20—21.

Beträffande de viktigaste sjukdomarne må följande anföras:

Smittkoppor. Af denna sjukdom inträffade ett fall i Mars. Det var nemligen en sjöman, som 6 dygn efter ankomsten hit från England insjuknade på sjömanshemmet, der han inlogerats jemte fyra kamrater.

Vattenkoppor. De anmälda 189 fallen visa en betydlig minskning mot föregående år.

Messling var gängse under hela året, och utgjorde en omedelbar fortsättning på den epidemi som uppträdde under sista månaden af 1896. Egentlig epidemisk utbredning hade sjukdomen under årets första och sista kvartal, ehuru den äfven under andra kvartalet visade ej obetydlig frekvens.

Till karaktären var epidemien temligen svårartad samt ofta komplicerad med lunginflammation. Af distriktsläkarne anmäldes 2,370 fall, hvilket antal är det största under senaste 10-årsperioden (se Tab. 23). Antalet dödsfall utgjorde 60.

Tyfoidfiebern uppträdde blott sporadiskt och företedde intet anmärkningsvärdt. Samtliga kända fall utgjorde 161.

Skarlakansfeber uppträdde likaledes sporadiskt, temligen jemt fördelad under årets olika månader, med tillsammans 150 fall. De enskilda fallen voro af mycket godartad beskaffenhet; blott 6 dödsfall förekommo.

Difteri var gängse jemväl under hela detta år och utgör således en fortsättning af den epidemi, som tog sin början 1894. Epidemien var godartad; bland 691 kända sjukdomsfall inträffade 41 dödsfall eller 5,9 %; bland 482 insjuknade barn under 10 år inträffade 38 dödsfall. Sjukdomen visade jemnare utbredning under årets olika månader än som vanligen brukar vara fallet.

Nedanstående tabell utvisar de anmälda fallens utbredning i *olika stadsdelar*, hvilket för öfrigt på ett mera öfverskådligt sätt framgår af bifogade litografierade karta.

	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Insjukande	Döde
Nordstaden	2	4	2	6	2	3	2	2	2	2	3	2	32	3
Sydstaden	4	2	—	2	2	2	—	—	1	1	2	2	18	1
Otterhällan	3	1	6	3	1	1	—	—	—	—	—	—	15	2
Masthugget	2	6	4	4	8	2	3	2	4	7	1	4	47	3
Majornas 4:de rote	1	—	—	—	2	1	—	1	—	—	2	1	8	—
Majornas 2:dre rote	3	—	—	2	3	2	3	—	2	6	9	6	36	4
Masthuggsbergen	7	9	8	8	9	4	3	4	2	2	6	3	65	3
Majornas 3:dje rote	2	4	1	—	1	3	3	2	6	5	10	4	41	2
Majornas 1:ste rote	5	—	3	5	2	5	1	1	1	7	12	17	59	—
Haga	6	5	1	8	4	2	1	2	2	6	4	2	43	—
13:de och 14:de roten, ... Hagaheden	6	4	3	4	7	4	1	1	6	4	3	6	49	1
Landala, Vestra Brandt- dala	9	6	5	5	5	2	1	1	4	5	1	1	45	6
Annedal, Albostaden ...	2	1	1	1	1	3	2	1	1	—	1	1	15	1
Stampen, Gullbergsvass..	8	2	7	5	2	7	5	1	2	2	1	2	44	2
15:de roten, Burgården ..	5	3	5	5	1	—	—	—	2	2	—	1	24	2
Redbergslid, Olskroken ..	20	8	3	11	2	12	2	7	12	20	18	15	130	7
Gamlestaden	1	3	1	1	1	1	1	1	1	4	2	3	20	1
Summa	86	58	50	70	53	54	28	26	48	73	75	70	691	38

Strypsjuka (croup): 38 fall äro af distriktsläkarne anmälda; antalet dödsfall 11.

Kikhosta var gängse under hela året och hade större utbredning än under närmast föregående 10 år (se Tab. 23); epidemisk utbredning hade sjukdomen egentligen blott under första kvartalet och utgjorde en fortsättning på den epidemi, som började i slutet af 1896. Till karaktären synes den varit tämligen svårartad, mången gång komplicerad med lunginflammation. Af distriktsläkarne anmäldes 1,641 fall; antalet dödsfall utgjorde 130.

Influenta uppträdde såsom epidemi vid årets början. (Februari och Mars). Sjukdomen var godartad och företedde intet anmärkningsvärdt; de anmälda fallen utgjorde 1,971; antalet dödsfall 8.

Luftrörskatarr (bronchit). Utaf 22,533 sjukdomar, som rapporterades af distriktsläkarne tillhörde 6,799 denna sjukdomsgrupp; antalet dödsfall 125 (der- utaf 95 af akut luftrörskatarr).

Lunginflammation uppträdde talrikare än föregående år, beroende af de gängse messlings- och kikhosteepidemierna; de anmälda fallen utgjorde 686; antalet dödsfall 191.

Diarrhésjukdomarne förekommo deremot mindre talrikt än föregående år; 3,238 fall, hvaraf 1,110 barn under 2 år, anmäldes af distriktsläkarne. I Augusti inträffade de flesta fallen 587. Dödsfallen uppgingo till 142, hvaraf 136 barn i första lefnadsåret.

Dödsorsakerna, specificerade enligt medicinalstyrelsens cirkulär den 9 December 1891, med fördelning efter de aflidnes ålder och kön, återfinnas i Tab 24. I Tab. 25 och 26 äro dödsorsakerna sammanförda efter sina hufvudgrupper och fördelade efter månader och kvartal samt stadsdelar; i Tab. 26 äro de dödsfall, som inträffat utom staden, icke medtagna. Tab. 27 angifver dödsorsakerna hos Göteborgare, som aflidit utom staden; Tab. 28 dödsorsakerna bland främlingar, döde i Göteborg. Tab. 29 lemnar en öfversigt af antalet dödsfall i några sjukdomar under senaste femårsperioden och Tab 30 en jämförande öfversigt af dödsfall i folksjukdomar och några andra sjukdomar under de sista 10 åren.

De *kroniska infektionssjukdomarnes* grupp upptager det största antalet döda, nemligen 462, utgörande 21,³⁹ procent af alla döda (motsvarande tal 1896 voro 382 och 19,⁹⁷). Bland desse uppträdde lungsot med 365 döda och hjern-tuberkulos med 67.

Af de *akuta infektionssjukdomarne* afledo 312, utgörande 14,⁴⁴ procent af alla döda (motsvarande tal 1896 voro 201 och 10,⁵¹). Bland hithörande dödsorsaker märkes kikhosta med 130; messling med 60; difteri och strypsjuka med 52 och tyfoidfieber med 18 dödsfall.

Bland *andningsorganens* sjukdomar förekommer lung- och lungsäcksinflammation med 199 dödsfall och luftrörsinflammation med 125. Hela sjukdomsgruppen innefattar 342 dödsfall, utgörande 15,⁸⁸ procent af alla döde.

Matsmältningsorganens sjukdomar orsakade 189 dödsfall, utgörande 8,⁷⁵ af alla.

Bland öfriga mera framträdande dödsorsaker må nämnas: medfödda sjukdomar och bildningsfel 102, ålderdomsaftyning 68, hjernslag 63, organiskt hjertfel 73, pulsåderinflammation 87 och kräfta 118.

Genom *olyckshändelse* och *våda* omkommo 67 och genom *sjelfmord* 27.

Tabeller.

Tablet

Tab. 1. Summarisk redogörelse för sundhetspolisens arbeten under år 1897.

Arbetets art	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Summa
<i>Besiktning af:</i>													
Afträden.....	1,751	1,526	1,513	1,605	2,681	2,104	2,030	1,758	873	2,414	1,431	1,381	21,067
Gårdar.....	1,751	1,526	1,514	1,606	2,683	2,104	2,032	1,755	874	2,410	1,424	1,381	21,060
Afloopstrummor och diken.....	688	382	313	566	1,534	1,029	934	900	848	854	546	312	8,906
Stall.....	134	132	131	159	186	178	162	167	177	188	109	114	1,837
Svinhus.....	26	25	26	30	37	27	30	37	28	35	17	16	334
Fåhus.....	7	22	16	23	25	31	33	35	24	32	5	12	265
Afstjälpningsplatser.....	19	18	14	17	32	23	21	24	14	16	6	7	211
Lump-, hud- och benupplag.....	27	30	43	31	33	40	40	23	34	42	32	37	412
Bostäder.....	283	259	254	268	282	223	272	260	257	322	239	233	3,152
Källare.....	206	212	185	204	310	255	235	255	254	257	222	207	2,802
Nybyggda hus.....	33	23	35	59	71	87	75	62	82	85	25	57	694
Bagerier.....	128	141	104	315	200	133	235	149	94	166	154	115	1,934
Saluhallar.....	—	177	237	223	255	248	215	309	278	290	248	275	2,755
Salutorg.....	376	267	195	195	237	243	223	256	251	260	218	238	2,959
Järnvägsstationer.....	285	305	306	313	297	275	252	327	307	304	284	295	3,550
Fartyg med matvaror.....	165	36	225	255	329	328	240	352	314	321	238	199	3,002
Korffabriker.....	27	27	26	23	19	18	20	17	17	20	21	17	252
Charkuterier.....	333	299	368	320	366	352	359	325	338	369	293	344	4,066
Salubodar och upplag för födoämnen..	2,936	1,754	1,389	1,411	1,852	1,578	1,621	1,765	1,681	1,841	1,589	1,700	21,117
Slakterier i staden och angränsande kom- muner.....	56	58	62	58	58	58	51	60	53	54	48	55	671
Spisningslokaler.....	128	97	100	98	125	96	104	125	121	126	103	118	1,341
<i>Öfriga arbeten:</i>													
Assistent å köttbesiktningbyrån.....	26	29	28	29	28	24	35	26	26	28	28	31	338
Skriftliga anmälanden till Hälsovårds- nämnden.....	—	—	—	—	1	1	9	4	4	2	3	—	24
Anhållande af födoämnen.....	74	59	99	100	86	89	149	78	54	64	40	46	938
Engelska Svinlagteriet.....	11	8	11	11	8	6	8	7	8	7	4	5	94
Desinfektion af bostäder.....	123	97	101	91	105	83	61	40	81	101	118	99	1,100
Inköp och hämtning af prof till under- sökning.....	4	56	46	72	135	33	—	—	42	15	17	16	436
Skrifning.....	33	26	46	26	30	27	27	36	30	30	51	45	407
Afhämtat dödsattester.....	28	28	30	28	28	33	24	29	27	28	26	34	343
d:o veckorapporter.....	12	12	12	12	13	13	16	14	14	20	16	21	175
Tillsyn öfver minderårige i arbetet.....	12	—	173	3	—	237	2	—	236	4	—	239	906
Biträdt Hälsov.-nämndens vaccinatörer..	—	—	3	—	15	13	19	4	—	—	—	—	54
Undersökning i landsorten rörande smit- tosam sjukdom.....	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Vitnat inför rätta i hälsovårdsärenden...	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	1	6	10
Kallat till inställelse i nämnden.....	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	2	—	4
Diverse arbeten.....	91	60	43	77	52	63	51	52	52	79	56	47	723
Summa	9,774	7,691	7,648	8,229	12,114	10,052	9,585	9,254	7,493	10,784	7,614	7,702	107,940

Tab. 2. Renhållningsanordningarne i Göteborg 1897

	Antal egen- domar		Latrin-				
	der renhållningsstyrelsen hemtar	der bonde hemtar	Kistan		spänner	grop	
			Ayttbar	ej Ayttbar			
Gamlestaden, 12:te Roten 1-10.....	3	68	27	18	28	—	
Redbergslid, 12:te Roten 11-19	56	46	87	2	17	—	
Olskroken, 18:de Roten.....	34	31	62	3	—	—	
Stampen, 12:te Roten 20-67 samt 16:de Roten	45	10	52	1	2	—	
17:de Roten och Tingstadsvassen	47	37	51	2	20	—	
Vassnöden m. m., 12:te Roten 68-90	38	24	47	—	12	1	
15:de Roten	65	10	69	—	6	—	
Hagaheden, 12:te Roten 91-116	14	3	14	—	3	—	
Vestra Brandtdala	9	1	10	—	—	—	
Landala och Gibraltar	97	46	129	1	11	—	
13:de och 14:de Rotarne	250	24	243	—	32	—	
Haga.....	287	6	294	—	1	—	
Annedal	213	14	226	—	—	—	
Albostaden, Majornas 6:te Rote 65-94	27	7	34	—	—	—	
Majornas 5:te Rote och delar af 6:te Roten	313	47	301	—	56	—	
Majornas 2:dre Rote	82	38	104	—	13	—	
Majornas 4:de Rote	40	10	42	—	8	—	
Majornas 3:dje Rote	182	36	169	—	50	—	
Majornas 1:ste Rote	198	165	190	10	155	9	
Masthugget, 11:te Roten	141	31	153	—	3	—	
Pustervik, 10:de Quarteret	22	1	23	—	—	—	
Otterhällan, vester om Ekelundsgatan	115	9	114	—	12	—	
Sydstaden, öster om Ekelundsgatan	269	32	265	—	46	—	
Nordstaden	196	31	211	—	11	—	
Summa	2,743	727	2,917	37	486	10	

samt stall, fähus och svinstia i hvarje stadsdel.

Blandning	Uppsamling af sopor eller stallspilling					Begagnade			Underjordiskt aflopp			Vattenledning å gård	Urinkur å gård	Kompostupplag å tomt				
	Uppsamling					stall	fähus	svinhus	från gård	från sop-plan	från stall och dylikt							
	med kalk	med torford	med aska	med sågspån	utan										haljor på plan	blott i köken	ej flyttbara kärl	vagn
2	68	—	—	—	24	—	2	—	—	14	34	10	9	2	4	16	3	65
12	91	—	—	—	79	—	8	1	—	13	10	10	81	12	53	71	49	22
—	65	—	—	—	60	—	14	—	—	13	1	—	63	13	58	64	62	—
7	47	—	—	—	47	—	16	—	—	15	2	1	52	14	44	51	39	3
10	62	—	—	—	41	—	28	2	—	21	1	1	66	23	40	58	40	8
21	40	—	—	—	38	8	12	2	1	25	6	1	49	8	12	46	20	8
10	65	—	—	—	63	4	—	—	—	—	—	—	71	—	54	71	52	—
1	18	—	—	—	14	—	4	—	—	6	—	—	10	1	2	9	3	—
1	9	—	—	—	9	—	—	—	—	—	—	—	10	—	9	10	9	—
9	120	11	—	—	127	10	6	1	—	11	3	5	121	9	100	115	104	13
167	104	—	—	—	254	7	6	—	—	6	—	—	260	6	243	270	214	—
117	178	—	—	—	289	1	17	—	—	19	—	—	292	19	283	293	266	—
8	219	—	—	—	223	1	3	—	—	4	—	—	227	4	225	227	210	—
5	29	—	—	—	34	—	2	—	—	2	—	—	34	2	34	34	25	—
29	329	—	—	—	353	—	12	—	—	18	3	1	305	7	194	261	200	3
13	104	—	—	—	107	—	13	—	—	14	1	—	109	5	61	108	62	—
8	42	—	—	—	48	—	3	—	—	3	—	—	46	3	19	40	20	—
23	192	—	—	2	204	—	8	1	2	12	1	—	174	8	103	158	96	9
88	223	—	3	48	294	—	14	—	10	27	14	34	267	16	77	214	77	54
15	141	—	—	—	137	—	37	1	—	38	—	1	166	35	136	163	140	—
23	—	—	—	—	23	—	—	—	—	—	—	—	23	—	23	23	22	—
26	97	—	—	—	119	—	9	1	—	8	—	—	119	8	96	117	82	—
271	29	—	—	—	294	—	31	4	—	39	—	—	302	39	262	299	257	—
162	59	—	—	—	219	—	25	3	—	31	—	—	224	31	214	224	201	—
1,028	2,331	11	3	50	3,100	31	270	17	13	339	76	63	3,080	265	2,346	2,942	2,253	185

Tab. 3. Rum och kök i Göteborg vid slutet af år 1897.

Stadsdel	Rum	Kök	Summa
Nordstaden	5,254	1,160	6,414
Sydstaden	7,743	1,300	9,043
Otterhällan	2,278	783	3,061
Masthugget (11:te roten)	3,375	1,048	4,423
d:o (10:de kvarteret)	615	140	755
Majornas 4:de rote	589	272	861
Majornas 2:dre rote	1,498	812	2,310
Masthuggsbergen (Majornas 5:te rote)	1,916	1,337	3,253
d:o (Majornas 6:te rote*)	2,596	2,037	4,633
Majornas 3:dje rote	2,029	1,349	3,378
Majornas 1:ste rote	2,986	1,830	4,816
Haga	7,046	2,991	10,037
13:de och 14:de rotarne, Hagaheden	9,350	2,131	11,481
Landala, Vestra Brandtdala, Gibraltar	2,091	1,365	3,456
Annedal, Albostaden	3,251	2,199	5,450
Stampen, Gullbergsvass	1,695	902	2,597
15:de roten, Burgården ..	2,675	1,055	3,730
Redbergslid, Olskroken	1,855	1,218	3,073
Gamlestaden	611	128	739
Summa	59,453	24,057	83,510

*) Majornas 6:te rote, utom husen i nuvarande Annedal och Haga.

Tab. 4. Antal minderåriga i arbete vid 1897 års slut.

	Summa	12—14 år		14—18 år	
		gossar	flickor	gossar	flickor
I tobaksfabriker	119	2	—	63	54
» väfverier och spinnerier	164	12	6	43	43
» tryckerier och lithografiska anstalter	111	—	—	90	21
» porterbryggerier och sockerbruk	32	—	—	32	—
» mekaniska verkstäder och gjuterier	46	—	—	46	—
» snickerifabriker	54	2	—	52	—
» öfriga fabriker.....	233	3	3	66	161
1897 summa i fabriker	759	19	9	392	339
» » i handverk	159	3	—	133	23
1896 summa i fabriker	865	9	9	341	506
» » i handverk	161	11	—	139	11
1895 summa i fabriker	746	20	19	370	337
» » i handverk	138	5	—	132	1
1894 summa i fabriker	667	29	16	330	292
» » i handverk	142	4	—	129	9
1893 summa i fabriker	577	14	14	340	209
» » i handverk	142	10	—	128	4
1892 summa i fabriker	646	20	35	363	228
» » i handverk	145	15	—	112	18
1891 summa i fabriker	567	32	10	334	191
» » i handverk	166	10	—	154	2
1890 summa i fabriker	512	35	9	307	161
» » i handverk	175	9	—	155	11
1889 summa i fabriker	524	53	8	292	171
» » i handverk	185	25	—	153	7
1888 summa i fabriker	409	20	19	245	125
» » i handverk	147	10	—	137	—

Tab. 5. Summarisk öfversigt öfver å byrån undersökta födoämnen.

Månad	Varan		Varans beskaffenhet			Varan anhållen							Varan till människoföda	
	frivilligt afremnad till undersökning å byrån	anhållen af helsepolisen	Sjuk	Skänd	Sjeldöd	å torg	i slagteri	i upplagsmagasin	i korffabrik eller charkuteriverkstäd	i handelslokal	å jernvägsstation	å fartyg	användbar	ojentlig
Januari.....	106	74	174	4	2	17	54	—	2	—	1	—	86	94
Februari	113	59	161	9	2	4	52	—	2	—	1	—	85	87
Mars.....	162	99	254	7	—	12	75	—	1	—	4	7	152	109
April.....	185	100	272	12	1	11	80	—	1	—	3	5	159	126
Maj.....	124	86	200	8	2	12	56	—	—	—	9	9	106	104
Juni.....	109	89	187	10	1	19	50	3	—	—	2	15	105	93
Juli.....	113	149	236	26	—	39	97	1	3	2	2	5	102	160
Augusti.....	84	78	156	6	—	25	46	—	2	—	—	5	73	89
September.....	103	54	140	15	2	11	33	3	4	—	3	—	84	73
Oktober.....	106	64	148	22	—	27	29	3	1	2	2	—	78	92
November.....	106	40	138	7	1	9	28	1	—	—	2	—	94	52
December.....	96	46	133	9	—	8	35	—	3	—	—	—	81	61
Summa	1,407	935	2,199	135	11	194	635	11	19	4	29	46	1,205	1,140

Tab. 6. Uppgift å födoämnen, som å Köttbesigtningbyrå varit frivilligt inlemnade till undersökning.

Varans art	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Summa	Varuinnehafvarens hemvist		Varans beskaffenhet			Varan till människoföda		Anmärkningar
														Göteborg	Landsorten	sjukt	skämdt	sjeldödt	användbar	otjenlig	
Kött af storboskap.	13	14	22	16	24	44	15	27	33	18	19	10	255	—	255	254	1	—	212	43	{ 253 hela kroppar och 2 partier. Partierna, som utgjordes af 1 sjuk kobringa och 1/2 tunna salt skämdt kött, voro jemte 41 hela kroppar otjenliga till människoföda.
» » { svin (vuxna)	73	74	117	107	59	38	73	47	49	66	70	55	828	269	559	806	14	8	753	75	{ 805 hela kroppar och 23 partier. Partierna (14 sjuka och 9 skämda) jemte 52 hela kroppar voro till människoföda otjenliga.
» » { spädgris.....	7	3	4	37	28	19	13	6	11	6	4	16	154	1	153	148	4	2	131	23	Hela kroppar.
» » { kalf.....	—	1	1	5	1	—	1	—	—	—	2	1	12	—	12	12	—	—	6	6	Hela kroppar.
» » { får.....	—	2	1	—	—	—	—	—	1	—	—	1	5	1	4	4	1	—	2	3	{ 4 hela kroppar och 1 skämdt parti (2 bringor). Partiet jemte 2 hela kroppar otjenliga till människoföda.
» » { häst.....	—	4	3	—	—	2	4	2	2	1	—	1	19	—	19	19	—	—	19	—	Hela kroppar.
Höna.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	1	—	—	—	1	
Svinistrar.....	4	8	7	10	5	1	1	1	6	14	6	9	72	30	42	—	72	—	—	72	
Inelfvor.....	9	7	7	10	7	5	6	1	1	1	5	2	61	4	57	61	—	—	—	61	{ 3 nötkreaturslungor, 13 nötkreaturs- och 41 svinlefrar, 1 svintunga (trikiner), 1 svin- och 1 kojufver samt 1 svinjure.
Summa	106	113	162	185	124	109	113	84	103	106	106	96	1,407	306	1,101	1,305	92	10	1,123	284	

Tab. 7. Uppgift på af Göteborgs

Varans art	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	S u m m a	Varuinnehafvarens hemvist	
														Göteborg	Landsorten
Kött af storboskap	2	1	11	11	16	17	13	8	9	4	6	4	102	17	85
» » svin.....	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2	2	—
» » kalv.....	1	—	1	2	9	13	10	—	—	1	1	—	38	1	37
» » får	—	—	—	—	—	—	1	2	1	1	1	—	6	1	5
Inelfvor	71	57	87	86	61	59	125	68	43	57	32	42	788	623	165
Köttfärs	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—
Korf.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1	—
Summa	74	59	99	100	86	89	149	78	54	64	40	46	938	646	292

helsopolis anhållna födoämnen.

Varans beskaffenhet		Varan anhållen								Varan till människoföda		Anmärkingar
Sjukt	Skämdt	Sjelfödt	å torg	i slagteri	i upplagsmagasin	i korfbrik eller charkuteriverkstäd	i handelslokal	å jernvägsstation	å färtyg	användbar	otjenlig	
84	18	—	30	4	9	3	1	23	32	74	28	(85 hela kroppar och 17 skämda partier. Partierna jemte 12 hela kroppar otjenliga till människoföda.
1	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	2	1 svinister och 1 större skämdt parti.
31	6	1	24	1	—	—	—	4	9	7	31	(36 hela kroppar och 2 partier (1 skämdt och 1 sjukt). Partierna jemte 29 hela kroppar otjenliga till människoföda.
3	3	—	4	—	1	—	1	—	—	1	5	(5 hela kroppar och 1 skämdt parti. Partiet jemte 4 hela kroppar otjenliga till människoföda.
775	13	—	136	629	—	15	1	2	5	—	788	(38 nötkreaturs- och 507 svinlungor, 1 nötkreaturs-hjerta, 9 kalv-, 79 nötkreaturs-, 54 får- och 88 svin-lefrar, 8 svinjurar och 4 kojufver.
—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	Större parti.
—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	68 kilo.
894	43	1	194	635	11	19	4	29	46	82	856	

Tab. 8. Uppgift på af helsopolisen undersökta fall nötkreaturskött samt får- och kalkroppar.

Månad	Å t o r g															Å jern-		
	Kungstorget			Olskroks- torget			Masthuggstorget			Stigbergs- torget			Kusttorget			Statens banas		
	Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar	Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar	Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar	Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar	Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar	Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar
Januari	1,330	1,062	736	20	2	4	189	77	10	6	9	—	28	20	2	37	464	68
Februari.....	1,294	1,032	495	23	8	—	190	75	9	4	7	1	26	20	—	38	586	73
Mars	1,301	1,154	419	21	6	—	166	171	6	2	11	—	25	21	1	61	755	122
April	1,310	1,276	526	18	17	—	166	163	11	—	16	—	23	31	1	38	813	164
Maj	1,288	1,439	540	11	10	—	117	203	6	—	12	—	20	33	3	52	661	132
Juni.....	1,176	1,267	1,078	4	11	—	64	137	6	—	8	—	12	25	1	26	399	163
Juli	1,126	1,291	2,764	5	11	—	70	122	28	—	8	1	7	19	8	27	385	187
Augusti	1,365	834	3,070	8	4	2	87	56	99	—	3	8	15	19	9	18	199	78
September	1,604	889	3,958	14	5	—	161	76	87	—	12	19	23	12	62	41	271	129
Oktober	2,033	962	3,525	25	7	9	327	108	151	1	8	22	50	15	63	54	511	291
November	1,665	877	1,792	26	11	17	341	104	103	5	13	10	43	29	24	60	528	111
December	1,772	1,065	849	29	15	7	336	73	34	5	3	3	42	20	11	65	638	122
Summa	17,264	13,148	19,752	204	107	39	2,214	1,365	550	23	110	64	314	264	185	517	6,210	1,640

Månad	vågarnes godsmagasin									Å fartyg läggande till vid						I stadens slagthus			S u m m a		
	Bergslageras			Vestkustbanans			Boråsbanans			Skeppsbron			Lilla Bommen			Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar	Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar
	Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar	Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar	Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar	Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar	Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar						
Januari	36	292	76	49	88	26	2	21	—	8	37	73	23	52	64	28	18	3	1,756	2,142	1,062
Februari.....	77	483	109	31	98	41	11	91	22	17	28	36	—	8	7	35	16	—	1,746	2,452	793
Mars	52	225	54	39	162	45	8	37	28	17	115	57	49	370	124	33	55	3	1,774	3,082	859
April	36	290	52	29	168	77	1	24	14	8	70	37	49	512	102	60	41	2	1,738	3,421	986
Maj	25	240	47	27	81	79	7	8	12	8	73	67	61	552	134	37	49	2	1,653	3,361	1,022
Juni.....	20	325	40	18	137	160	4	4	2	4	52	144	46	537	223	38	64	4	1,412	2,966	1,821
Juli	28	213	55	12	95	326	2	3	1	2	25	293	53	355	226	32	68	1	1,364	2,595	3,890
Augusti	21	178	56	10	47	680	—	15	8	7	17	279	51	229	225	40	73	—	1,622	1,674	4,514
September	28	181	129	44	80	1,070	—	1	—	10	7	249	46	290	359	53	41	3	2,024	1,865	6,065
Oktober	35	102	143	66	71	530	3	4	7	17	26	296	50	229	412	44	38	2	2,705	2,081	5,451
November	58	114	85	46	70	209	1	12	8	17	56	295	37	310	284	87	21	5	2,386	2,145	2,943
December	53	115	57	53	50	75	4	38	20	11	30	114	31	258	141	153	19	1	2,554	2,324	1,434
Summa	469	2,758	903	424	1,147	3,318	43	258	122	126	536	1,940	496	3,702	2,301	640	503	26	22,734	30,108	30,840

Tab. 9. Uppgift å undersökt fläsk.

M å n a d	Besigtigadt fläsk					Trikinhaltigt fläsk				
	Svenskt			Amerikanskt	Från annan utländsk ort	Svenskt			Amerikanskt	Från annan utländsk ort
	Hela	Halfva	Slycken	Slycken	Slycken	Hela	Halfva	Slycken	Slycken	Slycken
Januari	2,865	132	1,297	1	—	1	—	—	—	—
Februari	2,999	95	1,593	—	2	—	—	—	—	—
Mars	3,190	123	1,887	—	10	—	—	—	—	—
April	3,334	118	1,792	107	2	—	—	—	—	—
Maj	1,756	42	1,329	224	—	—	—	—	2	—
Juni	986	14	998	172	—	—	—	—	—	—
Juli	596	1	1,358	307	—	—	—	—	1	—
Augusti	584	5	1,155	96	—	—	—	—	—	—
September	1,341	9	1,807	333	—	1	—	—	—	—
Oktober	2,910	88	1,571	295	—	—	—	—	2	—
November	3,933	308	1,564	163	8	—	—	—	1	—
December	3,683	371	1,277	160	—	—	—	—	3	—
Summa	28,187	1,306	17,628	1,858	22	2	—	—	9	—

Tab. 10. Uppgift å bagerierna vid slutet af år 1897.

Lokalernas läge	Antal	Bakning af			Lokalen belägen		Bostad			Lokalen				
		husbröd	tebröd	håde hus- och tebröd	ofvan jord	i kallareväning	i bageriet	sammanshängande med bageriet	utom bageriet	rymlig	liten	snugg	af medelmåttig snygghet	osnygg
Nordstaden	14	5	7	2	13	1	—	7	7	12	2	14	—	—
Sydstaden	24	3	13	8	22	2	—	12	12	16	8	24	—	—
Olskroken, Redbergslid, Stampen och Hultmans holme	12	6	3	3	11	1	—	7	5	3	9	12	—	—
13:de och 14:de rotarne	13	2	11	—	1	12	—	10	3	8	5	13	—	—
15:de roten	4	—	3	1	1	3	—	—	4	3	1	4	—	—
12:te rotens 2:a afdelning	1	—	1	—	1	—	—	1	—	—	1	1	—	—
Landala	13	8	5	—	7	6	—	6	7	4	9	10	3	—
Östra och Nya Haga ...	13	5	6	2	7	6	—	8	5	7	6	12	1	—
Vestra Haga	6	3	2	1	4	2	—	3	3	3	3	6	—	—
Annedal	23	15	6	2	9	14	—	9	14	12	11	18	5	—
Masthugget	10	4	4	2	5	5	—	5	5	10	—	10	—	—
Majornas 1:ste rote.....	16	6	6	4	16	—	—	8	8	9	7	14	2	—
» 2:dra »	7	4	3	—	6	1	—	2	5	3	4	6	1	—
» 3:dje »	19	15	3	1	14	5	—	10	9	12	7	16	3	—
» 4:de »	1	—	1	—	—	1	—	—	1	1	—	1	—	—
» 5:te »	5	3	2	—	4	1	—	2	3	3	2	4	1	—
» 6:te »	5	3	2	—	5	—	—	4	1	3	2	4	1	—
Summa	186	82	72	26	126	60	—	94	92	109	77	169	17	—

Tab. 11. Uppgift å lokaler för försäljning af mjölk och grädde vid slutet af år 1897.

Lokalernas läge	Antal	Lokalen belägen		Bostad		Lokalens beskaffenhet					Försäljning af			
		öfvan jord	i källarevåning	i lokalen	samanhängande med lokalen	utom lokalen	rymlig	liten	nybygg	af medelmätlig snygghet	osnygg	grädde	oskummad mjölk	skummjök
Nordstaden	29	24	5	—	15	14	18	11	29	—	—	29	27	29
Sydstaden	36	20	16	—	19	17	14	22	34	2	—	36	25	35
Stampen, Olskroken, Redberglid och Hultmans holme	35	34	1	—	28	7	17	18	35	—	—	35	12	35
13:de och 14:de rotarne	54	7	47	—	30	24	37	17	54	—	—	54	51	52
15:de roten	22	7	15	—	12	10	8	14	22	—	—	21	19	22
Landala	37	29	8	—	24	13	10	27	36	1	—	38	15	38
Östra och Nya Haga	44	35	9	—	39	5	16	28	43	1	—	44	28	44
Vestra Haga och Pustervik	39	26	13	—	27	12	34	5	38	1	—	39	27	38
Annedal	42	30	12	—	26	16	34	8	42	—	—	42	26	39
Masthugget	13	5	8	—	5	8	12	1	12	1	—	13	10	13
Majornas 1:ste rote	9	7	2	—	4	5	5	4	9	—	—	9	2	9
» 2:dre »	7	6	1	—	4	3	5	2	6	1	—	7	3	7
» 3:dje »	13	11	2	—	7	6	8	5	13	—	—	12	2	13
» 4:de »	3	1	2	—	3	—	3	—	3	—	—	3	1	3
» 5:te »	22	16	6	—	13	9	15	7	20	2	—	22	4	22
» 6:te »	30	30	—	—	17	13	26	4	28	2	—	30	9	30
Summa	435	288	147	—	273	162	262	173	424	11	—	434	261	429

Tab. 12. Af stadsfältskären behandlade personer.

	Summa		Januari		Februari		Mars		April		Maj		Juni		Juli		Augusti		September		Oktober		November		December	
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal	
	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar
Friska och gamla sår	108	228	11	24	8	19	7	15	13	23	9	19	5	12	7	11	11	25	8	17	10	19	6	17	13	27
Bulnader samt fingervärk	40	111	3	10	5	14	5	15	2	6	2	3	4	8	2	10	5	5	4	9	3	11	3	13	2	7
Fracturer, luxationer, vrickningar	20	40	2	2	4	7	1	2	3	5	3	7	1	3	1	4	—	—	1	3	1	1	2	4	1	2
Utdragna tänder, tandvärk.....	332	332	35	35	28	28	30	30	32	32	17	17	23	23	30	30	32	32	18	18	27	27	24	24	36	36
Åderlätning och koppning.....	16	16	2	2	—	—	2	2	—	—	—	—	3	3	1	1	—	—	2	2	1	1	4	4	1	1
Diverse andre åkommor	85	—	5	—	9	—	8	—	11	—	7	—	6	—	9	—	6	—	4	—	7	—	5	—	8	—
Summa behandlade	601	—	58	—	54	—	53	—	61	—	38	—	42	—	50	—	54	—	37	—	49	—	44	—	61	—
» behandlingar	—	727	—	73	—	68	—	64	—	66	—	46	—	49	—	56	—	62	—	49	—	59	—	62	—	73

Tab. 13. Öfversigt af födda i Göteborg 1897, med fördelning på månader.

	Lefvande födda					Dödfödda					Summa födda	Deraf oäkta
	äкта		oäkta		till- sammans	äкта		oäkta		till- sammans		
	m.	qv.	m.	qv.		m.	qv.	m.	qv.			
Januari	122	101	23	26	272	3	3	—	1	7	279	50
Februari	113	110	33	19	275	1	3	—	—	4	279	52
Mars	115	106	26	18	265	3	7	—	1	11	276	45
April	126	97	29	16	268	3	2	—	1	6	274	46
Maj	115	96	23	18	252	6	3	1	1	11	263	43
Juni	128	113	31	16	288	3	1	—	3	7	295	50
Juli	110	108	23	21	262	4	1	1	—	6	268	45
Augusti	110	96	23	20	249	2	1	—	—	3	252	43
September	125	128	35	31	319	3	3	—	—	6	325	66
Oktober	110	111	24	18	263	4	4	—	1	9	272	43
November	111	108	10	14	243	4	3	2	1	10	253	27
December	132	105	31	10	278	3	3	—	1	7	285	42
Hela året	1,417	1,279	311	227	3,234	39	34	4	10	87	3,321	552

Tab. 14. Öfversigt af födda i Göteborg 1897, med fördelning på församlingar.

	Lefvande födda					Dödfödda					Summa födda	Deraf oäkta
	äкта		oäkta		till- sammans	äкта		oäkta		till- sammans		
	m.	qv.	m.	qv.		m.	qv.	m.	qv.			
Domkyrkan	296	259	93	51	699	10	7	1	3	21	720	148
Christine svenska	132	116	34	20	302	5	2	—	—	7	309	54
Haga	239	224	66	56	585	7	4	3	5	19	604	130
Masthugget	406	400	88	72	966	9	12	—	1	22	988	161
Carl Johan	226	178	14	21	439	5	8	—	1	14	453	36
Gamlestaden	98	84	15	7	204	2	1	—	—	3	207	22
1:a Göta Artilleriregemente	5	5	—	—	10	—	—	—	—	—	10	—
2:a Göta Artilleriregemente	4	5	—	—	9	—	—	—	—	—	9	—
Christine tyska	9	3	1	—	13	1	—	—	—	1	14	1
Mosaiska	2	3	—	—	5	—	—	—	—	—	5	—
Katolska	—	2	—	—	2	—	—	—	—	—	2	—
Hela staden	1,417	1,279	311	227	3,234	39	34	4	10	87	3,321	552

Tab. 15. Befolkningens rörlighet i hvarje stadens församling 1897.

	Folkmängd ^{31/12} 1896	Ingångna äktenskap	Födde		Döde	Öfverskott af			Folkmängd ^{31/12} 1897
			alla	deraf oäkta		levande födda	inflyttade + eller utflyttade -		
Domkyrkån.....	32,883	265	699	144	606	+ 93	+ 255	33,231	
Christine svenska.....	10,738	90	302	54	178	+ 124	- 49	10,813	
Haga.....	18,278	124	585	122	331	+ 254	- 50	18,482	
Masthugget.....	28,326	211	966	160	551	+ 415	+ 1,639	30,380	
Carl Johan.....	17,547	111	439	35	316	+ 123	+ 73	17,743	
Gamlestaden.....	6,709	51	204	22	130	+ 74	+ 377	7,160	
1:sta Göta Artilleriregemente.....	803	1	10	—	9	+ 1	- 13	791	
2:dra Göta Artilleriregemente.....	544	—	9	—	6	+ 3	+ 40	587	
Christine tyska.....	810	4	13	1	19	- 6	+ 5	809	
Mosaiska.....	548	7	5	—	6	- 1	+ 8	555	
Katolska.....	164	3	2	—	6	- 4	+ 24	184	
Summa	117,350	867	3,234	538	2,158	+ 1,076	+ 2,309	120,735	

Tab. 16. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoskrifna i Göteborg 1893—1897.

	År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	
Döde inom staden på 1,000 inne- vånare för år räknadt	1893	16,0	16,1	15,4	13,8	14,3	16,1	12,6	15,0	14,3	11,5	11,3	16,9	16,4
	1894	15,9	19,7	13,6	14,9	13,2	17,3	15,3	13,3	13,9	12,5	19,0	17,3	19,0
	1895	16,3	22,4	20,7	21,9	19,5	18,9	15,3	15,9	7,6	9,7	15,5	14,2	15,1
	1896	15,3	17,5	15,1	16,0	18,5	14,0	14,1	17,6	12,4	15,4	12,4	13,9	22,4
	1897	17,0	20,4	22,2	23,1	24,4	14,1	15,5	11,0	15,2	14,4	10,9	14,0	19,3
Medeltal 1893—1897		16,1	19,2	17,4	17,9	18,0	16,1	14,7	14,6	12,7	12,7	13,3	15,2	18,4
Alla döda bland här kyrkoskrifna	1893	1,881	174	167	150	155	174	137	162	155	125	122	183	177
»	1894	1,868	190	132	147	132	172	162	142	135	123	183	165	185
»	1895	1,960	217	198	211	195	186	157	171	82	102	151	146	144
»	1896	1,913	176	148	159	179	142	153	176	126	158	135	142	219
»	1897	2,160	211	227	236	250	159	168	127	168	154	119	147	193

Tab. 17. Dödligheten i Göteborg 1897 inom olika stadsdelar
bland mantalsskrifna befolkningen.

	Stadsdel	Antal innevånare	Antal döda	Döda pr mille
1	Nordstaden	6,019	84	14
2	Sydstaden	6,350	82	13
3	Otterhällan	4,137	70	17
4	Masthugget och Pustervik.....	10,591	207	19
5	Majornas 4:de Rote	1,272	26	20
6	Majornas 2:dre Rote.....	3,847	66	17
7	Masthuggsbergen.....	10,248	174	17
8	Majornas 3:dje Rote.....	6,607	90	13
9	Majornas 1:ste Rote.....	7,066	131	18
10	Haga.....	13,848	243	17
11	13:de och 14:de Rotarne.....	10,188	101	10
12	Landala och Vestra Brandtdala.....	7,723	152	19
13	Annedal och Albostaden	11,165	171	15
14	Stampen och Gullbergsvass	4,883	82	17
15	15:de Roten, Burgården	4,680	55	12
16	18:de Roten, Redbergslid, Olskroken	4,365	99	22
17	Gamlestaden	2,920	27	9
18	Fattighusen	1,625	144	88
	Summa	117,534	2,004	

Tab. 18. Dödligheten på 1,000 innevånare af den mantalsskrifna befolkningen under åren 1893—1897.

	Alla	Nordstaden	Sydstaden	Ofterhällan	Masthugget	Majornas 4:de rote	Majornas 2:dra rote	Maslugsbergen	Majornas 3:dje rote	Majornas 1:ste rote	Haga	13:de o. 14:de rotarne Hagaheden	Vestra Brandtåla	Landala	Albstaden	Annedal	Gullbergsvass	Stampen	15:de roten Burgården	Olskroken	Rebergslid	Garnlestaden	Fattighusen
1893	16,1	17	19	8	11	20	13	20	13	17	17	10	15	16	13	13	13	16	17	16	17	17	98
1894	15,9	12	14	11	16	7	16	15	16	16	18	9	18	15	19	12	20	8	20	20	8	100	
1895	16,1	12	15	10	24	22	14	12	14	17	15	9	19	15	17	10	18	22	18	18	22	74	
1896	15,2	13	13	15	17	13	16	15	13	15	15	11	15	13	15	11	15	13	15	15	13	96	
1897	17,0	13	13	17	19	20	17	17	13	18	17	10	19	15	17	12	22	9	22	9	88		
Medeltal																							
1893—1897	16,1	13	15	12	17	16	15	16	14	17	16	10	17	15	16	12	18	14	18	14	14	91	

Tab. 19. Öfversigt af meteorologiska observationerna i Göteborg 1897.

	År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December
Temperatur C. 1897 absolut maximum	+29,0	+ 5,5	+ 6,5	+ 6,0	+19,5	+27,0	+26,0	+29,0	+28,0	+19,0	+16,0	+11,0	+ 8,0
» » » » minimum	-20,0	-15,5	-20,0	- 7,0	- 4,0	+ 0,5	+ 4,0	+ 8,0	+ 9,0	+ 3,0	- 2,5	- 9,0	- 7,0
» » » medeltal.....	+ 7,97	- 3,4	- 1,3	+ 1,5	+ 6,3	+12,4	+16,9	+18,0	+18,0	+12,7	+ 8,3	+ 4,0	+ 2,2
» 1860—1894 medeltal.....	+ 7,13	- 0,8	- 1,0	+ 0,5	+ 5,3	+10,3	+15,1	+16,8	+15,8	+12,5	+ 7,7	+ 3,3	+ 0,1
Nederbörd 1897 mm.	822,4	13,9	47,9	95,0	43,0	56,5	23,9	78,8	168,3	94,3	26,3	49,8	124,9
» 1860—1894 medeltal mm.	768,5	67,9	46,5	48,7	37,4	49,5	55,8	71,9	88,1	88,5	79,0	69,4	66,3
Relativ fuktighet 1897 medeltal %	79	85	90	89	73	64	63	69	75	78	86	83	87
Barometern i mm. 1897	758,9	761,1	758,5	752,8	758,2	758,4	760,5	756,7	757,2	755,4	765,1	763,2	759,7

Tab. 21. Gångse sjukdomar i Göteborg år 1897,

fördelade på månader, enligt uppgift från 9 distriktsläkare.

	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Alla
1. Smittkoppor. <i>Variolæ et varioloides</i>	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
2. Vattenkoppor. <i>Varicellæ</i>	30	7	28	21	10	13	6	3	2	17	16	36	189
3. Mässling. <i>Morbilli</i>	398	300	364	159	116	105	33	12	15	70	241	557	2,370
4. Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	9	5	2	7	1	7	2	6	8	15	5	7	74
5. Rash. <i>Roseola febrilis</i>	11	41	49	47	39	13	1	—	—	—	—	—	201
6. Feber af obestämd art. <i>Febricula</i>	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	3
7. Nervfeber. <i>Typhus abdominalis</i>	9	6	7	5	—	3	6	6	7	2	8	1	60
8. Inhemsk kolera. Barnkolera. <i>Cholera nostras et Cholera infantum</i>	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	2
9. Påssjuka. <i>Parotitis</i>	13	26	25	24	42	47	15	4	11	16	10	6	239
10. Influensa. <i>Influenza epidemica</i>	99	402	1,205	151	22	5	2	1	1	8	28	47	1,971
11. Kikhosta. <i>Pertussis</i>	301	418	316	128	63	44	67	43	50	56	68	87	1,641
12. Difteri. <i>Diphtheria</i>	48	31	24	28	35	26	14	15	41	39	46	46	393
13. Strypsjuka. <i>Croup</i>	5	2	4	3	1	1	1	—	4	5	6	6	38
14. Ros. <i>Erysipelas</i>	10	14	13	11	18	27	9	7	9	12	29	24	183
15. Barnsängsfeber. <i>Febris puerperalis</i>	—	—	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	3
16. Chancre. <i>Ulcus venereum simplex</i>	3	1	2	1	1	2	—	1	—	—	—	—	11
17. Dröppel. <i>Gonorrhoea</i>	15	7	5	3	9	11	13	17	10	5	10	7	112
18. <i>Syphilis</i>	3	1	1	1	—	2	4	2	1	—	—	—	18
19. Fyllerigalenskap. <i>Delirium tremens</i>	5	4	6	7	10	11	6	9	3	6	8	12	87
20. Hjärt- och hjertsäcksinflammation. <i>Endo- et Pericarditis</i>	—	8	6	4	13	5	2	—	4	7	7	7	63
21. Luftstrupskatarr. <i>Laryngitis catarrhalis</i>	29	66	63	62	46	34	6	13	34	21	29	30	433
22. Lungkatarr. <i>Bronchitis</i>	791	1,000	975	667	467	403	230	202	397	416	531	720	6,799
23. Lunginflammation. <i>Pneumonia</i>	86	98	111	80	48	41	23	19	32	32	47	69	686
24. Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i>	13	13	14	9	12	21	9	9	9	13	11	13	146
25. Halsfluss. <i>Angina tonsillaris</i>	151	126	133	107	104	101	63	85	130	137	149	161	1,447
26. Akut magkatarr. <i>Gastritis acuta</i>	35	48	46	69	63	91	76	97	70	61	58	82	796
27. Akut tarmkatarr. <i>Enteritis et Colitis</i>	170	152	201	164	183	356	361	587	376	225	214	249	3,238
28. Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis, Perityphlitis</i>	4	6	3	7	15	7	3	4	7	7	7	12	82
29. Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	2	—	3	2	2	5	1	1	3	1	2	1	23
30. Blåskatarr. <i>Cystitis</i>	1	6	9	6	14	10	6	6	10	4	8	4	84
31. Njurinflammation. <i>Nephritis</i>	6	5	6	6	3	13	10	6	6	8	3	4	76
32. Muskelreumatism. <i>Rheumatismus muscularis</i>	9	27	15	21	33	28	57	73	29	31	31	20	374
33. Reumatisk feber. <i>Rheumatismus articularis</i>	37	37	51	35	43	40	31	30	29	38	31	31	433
34. <i>Erythema multiforme</i>	—	—	—	2	1	—	—	—	3	—	—	1	7
35. <i>Erythema nodosum</i>	11	11	4	9	5	14	4	7	3	2	7	9	86
36. Nässelutslag. <i>Urticaria</i>	3	4	9	13	11	10	7	6	8	5	6	2	84
37. Bältros. <i>Herpes Zoster</i>	9	7	6	10	3	6	6	5	4	6	3	8	73
38. Förgiftningssjukdom. <i>Intoxicatio</i>	—	1	3	1	1	—	1	—	—	—	—	—	7
Summa	2,316	2,880	3,711	1,870	1,435	1,502	1,077	1,280	1,316	1,265	1,620	2,261	22,533

Tab. 22. Sammandrag öfver de epidemiska sjukdomarne i Göteborg år 1897.

	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Summa
Smittkoppor	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Difteri	86	58	50	70	53	54	28	26	48	73	75	70	691
Skarlakansfeber.....	21	14	12	12	5	10	3	7	10	23	18	15	150
Nervfeber	25	13	12	18	3	5	14	13	25	7	19	7	161
Summa	132	85	75	100	61	69	45	46	83	103	112	92	1,003

Tab. 23. Öfversigt af smittosamma sjukdomar inom Göteborg åren 1888—1897.

	1888		1889		1890		1891		1892		1893		1894		1895		1896		1897	
	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde
Smittkoppor.....	—	—	—	—	—	—	—	—	39	3	147	10	130	15	—	—	—	—	1	—
Mässling.....	15	—	2,035	57	947	81	909	25	758	64	12	—	1,292	24	1,067	54	438	8	2,370	57
Skarlakansfeber.....	357	53	223	44	627	128	118	15	78	13	236	17	362	36	744	72	467	28	150	6
Fläcktyfus.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarmtyfus.....	107	10	199	10	148	8	133	12	100	10	113	9	122	9	88	9	457	34	161	17
Rödsot.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Påssjuka.....	929	—	4	—	10	—	8	—	128	—	608	—	20	—	66	—	45	—	239	—
Influensa.....	—	—	2,161	3	5,670	25	4,870	33	2,622	46	3,960	29	945	2	2,858	26	1,424	6	1,971	8
Kikhosta.....	693	35	314	15	1,246	54	838	42	1,165	52	358	26	460	25	572	26	457	22	1,641	126
Difteri.....	74	6	64	8	111	10	40	3	33	5	41	4	541	73	939	73	829	44	691	38
Strypsjuka.....	20	9	12	7	15	18	8	2	8	7	11	9	37	28	36	21	54	13	35	10

Tab. 24. Dödsorsakerna i Göteborg år 1897, med fördelning efter åldersklasser och kön.

Dödsorsakernas benämning. (Siffrorna hänvisa till gällande dödsorsaksnomenklatur.)	De aflidnas lefnadsålder										Summa			Dödsorsakernas benämning									
	0-6 månad.		6-12 månad.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år	20-40 år	40-60 år		60-80 år	Öfver 80 år	Okänd ålder	Man- køn	Qvin- køn	Båda			
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.		qv.	m.	qv.						
B. I. Bildningsfel och medfödda sjukdomar.																							
3. Missfoster och bildningsfel. <i>Monstrum et vitium primæ conformationis</i>	3	2	1		1	1											5	3	8	Missfoster och bildningsfel.			
4. Medfödd svaghet. <i>Debilitas congenita</i>	45	33															45	33	78	Medfödd svaghet.			
5. Bristande lungutvidning. <i>Atelectasis pulmonum</i>		1																1	1	Bristande lungutvidning.			
6. Medfödd syfilis. <i>Syphilis congenita</i>	1	1			2	1											3	2	5	Medfödd syfilis.			
7. Öfriga medfödda sjukdomar. <i>Alii morbi congeniti</i>	5	2	1		1	1											7	3	10	Öfriga medfödda sjukdomar.			
Summa	54	39	2		4	3											60	42	102				
II. Ålderssjukdomar.																							
8. Ålderdomsaftying. <i>Marasmus senilis</i>													10	19	13	25				Ålderdomsaftying.			
9. Ålderdomsbrand. <i>Gangrena senilis</i>															1					Ålderdomsbrand.			
Summa													10	19	14	25				23	44	67	
																				1		1	
																				24	44	68	
III. Akuta infektionssjukdomar.																							
11. Mässling. <i>Morbilli</i>	2		10	3	20	19	4	2												36	24	60	Mässling.
12. Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>					2	1	3													5	1	6	Skarlakansfeber.
14. Tarmtyfus. <i>Febris typhoides</i>						2	2			1	5	5	1	1	1					8	10	18	Tarmtyfus.
17. Inhemsk kolera. Barnkolera. <i>Cholera nostras. Cholera infantum</i>			4																	4		4	Inhemsk kolera. Barnkolera.
19. Kikhosta. <i>Pertussis</i>	13	16	17	10	30	39	1	4												61	69	130	Kikhosta.
20. Influensa. <i>Influenza epidemica</i>						1							2	5						2	6	8	Influensa.
21. Difteri. <i>Diphtheria</i>			1	2	8	17	5	5	1	1										16	25	41	Difteri.
22. Strypsjuka. <i>Laryngitis pseudomembranacea (Croup)</i>			2		4	4		1												6	5	11	Strypsjuka.
23. Varfeber. <i>Pyæmia. Septicæmia</i>	1		1		1						2	1	4	1	1	1				10	5	15	Varfeber.
24. Barnsängsfeber. <i>Sepsis puerperalis</i>											5										5	5	Barnsängsfeber.
25. Ros. <i>Erysipelas</i>	2	2											1	1		1				3	4	7	Ros.
31. Andra akuta infektionssjukdomar. <i>Aliæ infectiones acutæ</i>																							Andra akuta infektionssjukdomar.
Summa	18	18	35	15	65	83	15	12		2										7	7	7	
	3	1	12	11	6	3	4	7		2										158	154	312	

Tab. 24. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning.	De aflidnas									
	0-6 månad.		6-12 månad.		1-5 år		5-10 år		10-15 år	
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.
IV. Kroniska infektionssjukdomar.										
32. Tuberkelsjukdom. <i>Tuberculosis</i> :										
a) Lungsot. <i>Tuberculosis v. phthisis pulmonum</i>	1	4	5	18	16	9	8		8	
b) Hjerntuberkulos. <i>Tuberculosis cerebri. Meningitis tuberculosa</i>	6	1	4	2	11	24	5	7	1	2
c) Ben- och ledgångstuberkulos. <i>Tuberculosis ossium et articulationum</i>					1			2	1	
d) Tuberkulos i andra organ samt allmän tuberkulos. <i>Tuberculosis aliorum organorum et t. universalis</i>		1		2	5				1	3
33. Syfilis (förvärfvad). <i>Syphilis</i>										
Summa	6	2	9	7	32	45	14	17	3	13
V. Konstitutionella sjukdomar.										
39. Engelska sjukan. <i>Rachitis</i>			6		2	2				
41. Andra konstitutionella sjukdomar. <i>Aliae cachexiae</i>	1				1					
Summa	1	6			3	2				
VI. Kroniska förgiftningssjukdomar.										
44. Kronisk alkoholsjukdom. <i>Alcoholismus chronicus. Delirium tremens</i>										
Summa										
VII. Sinnessjukdomar.										
46. Sinnessjukdom. <i>Insania</i>										
Summa										

lefnadsålder										Summa			Dödsorsakernas benämning
15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfver 80 år	Okänd ålder	Man- køn	Qvin- køn	Båda	
m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.				
13	11	73	58	41	50	23	25		2	181	184	365	<i>Kroniska infektionssjukdomar.</i>
1		2	1							30	37	67	Tuberkelsjukdom:
										2	6	8	a) Lungsot.
1	3	1	3	1						7	14	21	b) Hjerntuberkulos.
							1				1	1	b) Ben- och ledgångstuberkulos.
15	16	76	64	42	50	23	26		2	220	242	462	d) Tuberkulos i andra organ etc.
													Syfilis (förvärfvad).
													<i>Konstitutionella sjukdomar.</i>
										8	2	10	Engelska sjukan.
1	1			1	1	1	1			4	4	8	Andra konstitutionella sjukdomar.
1	1			1	1	1	1			12	6	18	<i>Kroniska förgiftningssjukdomar.</i>
													Kronisk alkoholsjukdom.
		3		7						10		10	<i>Sinnessjukdomar.</i>
		3		7						10		10	Sinnessjukdom.
		1	1	3	1	3	7		1	7	10	17	
		1	1	3	1	3	7		1	7	10	17	

Tab. 24. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De aflidnas					Lefnadsålder						Summa			Dödsorsakernas benämning.		
	0-6	6-12	1-5	5-10	10-15	15-20	20-40	40-60	60-80	Öfver 80 år	Okänd ålder	Man-kön	Qvin-kön	Båda			
	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.							
XIV. Urinorganens sjukdomar.																	
92. Akut njurinflammation. <i>Nephritis acuta</i>				1					1			1	3	4	Akut njurinflammation.		
93. Kronisk njurinflammation. <i>Nephritis chronica</i>			1			1	6	5	9	1	7	8	24	15	39	Kronisk njurinflammation.	
94. Uremi. <i>Uræmia</i>							1						1		1	Uremi.	
95. Urinblåseinflammation. <i>Cystitis</i>							1				1		2		2	Urinblåseinflammation.	
96. Blåskörtelsjukdom. <i>Morbus prostaticæ</i>											1		1		1	Blåskörtelsjukdom.	
99. Andra sjukdomar i urinorganen. <i>Alii organorum uropoëticorum morbi</i>								1	1		1	2	2	3	5	Andra sjukdomar i urinorganen.	
Summa			1		1	1	1	9	7	10	1	10	11		31	21	52
XV. Qvinliga könsorganens sjukdomar.																	
100. Lifmoderblödning. <i>Metrorrhagia</i>									1						1	1	Lifmoderblödning.
103. Andra sjukdomar i de qvinliga könsorganen. <i>Alii organorum sezialium muliebrum morbi</i>								1							2	2	Andra sjukdomar i de qvinliga könsorganen.
Summa								1	1	1					3	3	
XVI. Rörelseorganens och bensystemets sjukdomar.																	
104. Akut ledgångsreumatism. <i>Rheumatismus articularis acutus</i>															1	1	Akut ledgångsreumatism.
107. Benbrand. <i>Necrosis</i>				1											1	1	Benbrand.
108. Andra sjukdomar i rörelseorganen och bensystemet. <i>Alii organorum locomotionis et ossium morbi</i>											1				1	1	Andra sjukdomar i rörelseorganen och bensystemet.
Summa				1							1				1	2	3
XVII. Hud- och bindväfssjukdomar.																	
111. Andra hud- och bindväfssjukdomar. <i>Alii systematis cutanei et telæ connexivæ morbi</i>															1	1	Andra hud- och bindväfssjukdomar.
Summa															1	1	1

Tab. 24. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De aflidnas										Lefnadsålder						Summa			Dödsorsakernas benämning								
	0-6 månad.		6-12 månad.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfver 80 år		Okänd ålder		Man- køn	Qvin- køn	Båda			
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.		qv.							
XVIII. Svulster.																												
112. Kräfte. <i>Cancer:</i>																												
a) Kräfte i magsäcken. <i>Cancer ventriculi</i>																												
b) Kräfte i bröstkörteln. <i>Cancer mammae</i>																												
c) » i lifmodern. <i>Cancer uteri</i>																												
d) » i andra organ. <i>Cancer aliorum organorum</i>																												
113. Sarkom. <i>Sarcoma</i>																												
114. Svulster af andra slag. <i>Tumores alii</i>																												
Summa																												
XIX. Våldsam död.																												
115. Olyckshändelse eller våda. <i>Casus mortiferi:</i>																												
1. Drunkning. <i>Submersio</i>																												
2. Ihjulfrysning. <i>Congelatio</i>																												
3. Förbränning. <i>Ambustio. Combustio</i>																												
4. Åskslag. <i>Ictus fulminis</i>																												
5. Hängning. Strypning. <i>Strangulatio</i>																												
6. Qväfning. Ihjälliggning. <i>Suffocatio</i>																												
7. Krossning och brott. <i>Contusio. Laceratio...</i>																												
<i>Fractura:</i>																												
b) Jernvägsskada																												
c) Maskinskada																												
d) Fall																												
e) Andra kross och brottskador																												
8. Sår. <i>Vulnus</i>																												
a) Sticksår																												
9. Akut förgiftning. <i>Intoxicatio acuta.</i>																												
g) Af andra akuta förgiftningar																												
Summa																												

Svulster.

Kräfte:

a) Kräfte i magsäcken.
b) » i bröstkörteln.
c) » i lifmodern.
d) » i andra organ.

Sarkom.
Svulster af andra slag.

Våldsam död.

Olyckshändelse eller våda:

1. Drunkning.
2. Ihjulfrysning.
3. Förbränning.
4. Åskslag.
5. Hängning. Strypning.
6. Qväfning. Ihjälliggning.

7. Krossning och brottskador.
b) Jernvägsskada.
c) Maskinskada.
d) Fall.
e) Andra kross- och brottskador.

8. Sår.
a) Sticksår.

9. Akut förgiftning.
g) Af andra akuta förgiftningar.

Tab. 24. Fortsättning.

Dödsorsakens benämning	De aflidnas												Lefnadsålder										Summa			Dödsorsakens benämning
	0-6 månad.		6-12 månad.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfver 80 år		Okänd ålder		Man- køn	Qvin- køn	Båda	
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.						
116. <i>Själfmord. Suicidium:</i>																										
1. Dränkning. <i>Submersio...</i>													1	1										1	1	1
5. Hängning. <i>Strangulatio..</i>															5		3								9	9
7. Krossning och brott. <i>Contusio. Laceratio. Fractura.</i>																										
d) Fall																1								1	1	1
8. Sår. <i>Vulnus:</i>																										
b) Skärsår																2								2	2	2
d) Skottsår													5		2									7	7	7
9. Förgiftning. <i>Veneficium:</i>																										
d) Fosfor																										1
f) Frätande ämnen													1	2	1			1						1	4	5
117. <i>Mord. Dråp. Homicidium:</i>																										
7. Krossning och brott. <i>Contusio. Laceratio. Fractura.</i>																										
e) Andra kross- och brott- skador																										1
8. Sår. <i>Vulnus:</i>																										
a) Sticksår																										1
Summa													9	3	10	1	3	2						22	7	29
119. <i>Okända, ej uppgifna döds- orsaker</i>	2	1			2	2																				
Summa	172	128	104	72	161	187	39	38	15	23	31	30	171	124	180	136	198	252	32	67				1103	1057	2160
	300		176		348		77		38		61		295		316		450		99							

Tab. 26. Dödsorsakerna i Göteborg 1897 bland

	Nordstaden	Sydstaden	Oterhallan	Masthugget	Maj, 4:de rote	Maj, 2:dra rote
Bildningsfel och medfödda sjukdomar.....	4	2	4	12	1	1
Ålderdomssjukdomar	3	3	2	6	2	2
Akuta infektionssjukdomar	11	7	7	33	4	14
Kroniska infektionssjukdomar	17	16	19	39	4	19
Konstitutionella sjukdomar.....	—	1	—	2	—	—
Kroniska förgiftningssjukdomar.....	2	—	—	—	—	—
Sinnessjukdomar	—	—	1	1	—	—
Nervsystemets sjukdomar	8	2	5	15	3	3
Öronsjukdomar	—	—	—	1	—	—
Cirkulationsorganens sjukdomar	12	10	9	17	3	8
Andningsorganens sjukdomar	10	20	9	31	3	11
Matsmältningsorganens sjukdomar	7	8	4	24	1	6
Urinorganens sjukdomar	—	5	2	7	1	—
Qvinliga könsorganens sjukdomar.....	—	1	—	1	—	—
Rörelseorganens och bensystemets sjukdomar.....	—	—	—	—	—	—
Hud- och bindväfssjukdomar	—	—	—	1	—	—
Svulster ..	8	3	4	10	3	2
Väldsam död: olyckshändelse eller våda.....	1	1	2	7	1	—
sjelfmord	1	3	2	—	—	—
mord och dråp	—	—	—	—	—	—
Summa	84	82	70	207	26	66

här kyrkoskrifna, fördelade på stadsdelar.

Masthugsberg.	Maj, 3:dje rote	Maj, 1:ste rote	Haga	13-14:de rot. Hagaheden	V. Branddala	Annedal, Albstaden	Stampen, Gullbergsrvas	15:de roten, Burgården	Redbergslid, Olskroken	Gamlestaden	Fattighusen	Obekant bostad	Summa
9	5	6	13	1	5	10	4	2	10	—	4	—	93
1	1	6	11	7	—	9	2	4	2	3	—	—	64
41	18	15	28	11	34	25	11	9	15	2	8	—	293
48	19	29	42	13	38	38	24	12	28	7	25	—	437
1	—	2	3	1	3	2	1	—	—	—	2	—	18
1	1	—	1	—	2	—	—	—	—	—	3	—	10
1	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	10	—	16
9	4	7	14	17	6	6	5	3	1	2	9	—	119
1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3
9	5	12	29	11	12	15	4	5	4	5	48	—	218
28	17	27	53	12	20	33	12	7	19	5	6	—	323
16	10	8	17	13	21	10	11	5	8	—	3	—	172
—	2	5	4	2	2	5	1	—	5	1	3	—	45
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
4	5	11	19	8	3	10	3	5	4	—	16	1	119
4	1	2	4	—	4	5	3	2	2	1	1	1	42
1	1	1	3	4	1	1	1	1	1	1	3	—	25
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
174	90	131	243	101	152	171	82	55	99	27	142	2	2,004

Tab. 27. Dödsorsakerna bland här kyrkoskrifna, som år 1897 afidit utom staden.

	De aflidnas lefnadsålder											Summa												
	0-6 månader	6-12 månader	1-5 år	5-10 år	10-15 år	15-20 år	20-40 år	40-60 år	60-80 år	Öfver 80 år	Okänd ålder	Mankön	Qvinkön	Båda										
	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.													
1. Bildningsfel och medfödda sjukdomar.....	2	6	—	1	—	—	—	—	—	—	—	3	6	9										
2. Ålderdomssjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	1	3	4									
3. Akuta infektionssjukdomar.....	—	—	3	2	2	2	1	1	—	—	—	—	14	5	19									
4. Kroniska infektionssjukdomar.....	—	—	—	1	2	—	—	—	3	1	7	8	2	1	14	11	25							
5. Sinnessjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	—	1							
6. Nervsystemets sjukdomar.....	—	—	1	—	—	1	1	—	—	—	2	—	1	—	5	1	6							
7. Cirkulationsorganens sjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	2	1	—	6	1	7							
8. Andningsorganens sjukdomar.....	4	1	1	2	—	1	—	—	1	2	—	2	—	5	6	13	19							
9. Matsmältningsorganens sjukdomar.....	5	4	—	3	1	—	—	—	—	1	—	—	3	—	6	11	17							
10. Urinorganens sjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	2	—	4	—	1	—	—	7	—	7							
11. Rörelseorganens o. bensystemets sjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1							
12. Svulster.....	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1	—	—	1	2	3							
13. Våldsam död (olyckshändelse).....	—	1	—	—	—	1	—	1	—	5	—	11	1	3	1	1	—	22	3	25				
14. Själfmord.....	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—	2	—	2				
15. Mord, dråp.....	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	1				
16. Okända, ej uppgifna dödsorsaker.....	2	1	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	10	—	—	—				
Summa	13	13	5	8	8	5	2	1	2	1	10	2	33	13	13	7	7	10	1	2	—	94	62	156

Tab. 28. Dödsorsakerna i Göteborg år 1897 bland främlingar.

	De aflidnas lefnadsålder														Summa										
	0-6 månader		6-12 månader		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfver 80 år		Okänd ålder		Mankön	Qvinkön	Båda
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.					
1. Medfödd svaghet	1	3									1											1	3	4	
2. Akuta infektionssjukdomar										1												1		1	
3. Lungsot												4	2		2							4	4	8	
4. Nervsystemets sjukdomar											1			1	1					1		2	2	4	
5. Cirkulationsorganens sjukdomar												1	1	2			1					1	4	5	
6. Andningsorganens sjukdomar	1	1			1	1								2	1		4		1			4	8	12	
7. Matsmältningsorganens sjukdomar	1											3			1						1	2	4	6	
8. Kräfta														1								1		1	
9. Våldsam död (olyckshändelse)										1		6					1					7	1	8	
10. Sjelfmord												2	3	3								5	3	8	
Summa	3	4			1	1				2	1	12	9	8	5	2	5		2		2	28	29	57	

Tab. 29. Dödsfall på 1,000 innevånare i nedanstående sjukdomar, årligen 1893—1897, samt medeltal för denna och föregående 5-årsperiod.

	1893	1894	1895	1896	1897	Medeltal	
						93—97	88—92
Dödsfall i tuberkulos.....	3,2	3,1	3,7	2,3	3,1	3,1	3,2
» i pneumoni	1,6	1,3	1,3	1,4	1,6	1,4	2,1
» i bronchit (barn).....	0,4	0,4	0,5	0,3	0,6	0,4	0,3
» i nephrit	0,6	0,4	0,4	0,5	0,4	0,5	0,6
» i cancer.....	0,9	0,9	0,3	0,3	1,0	0,9	1,0
» i diarré (barn).....	1,0	0,8	0,9	1,2	1,0	1,0	1,5
» i typhus abdominalis	0,1	0,1	0,1	0,3	0,1	0,1	0,1

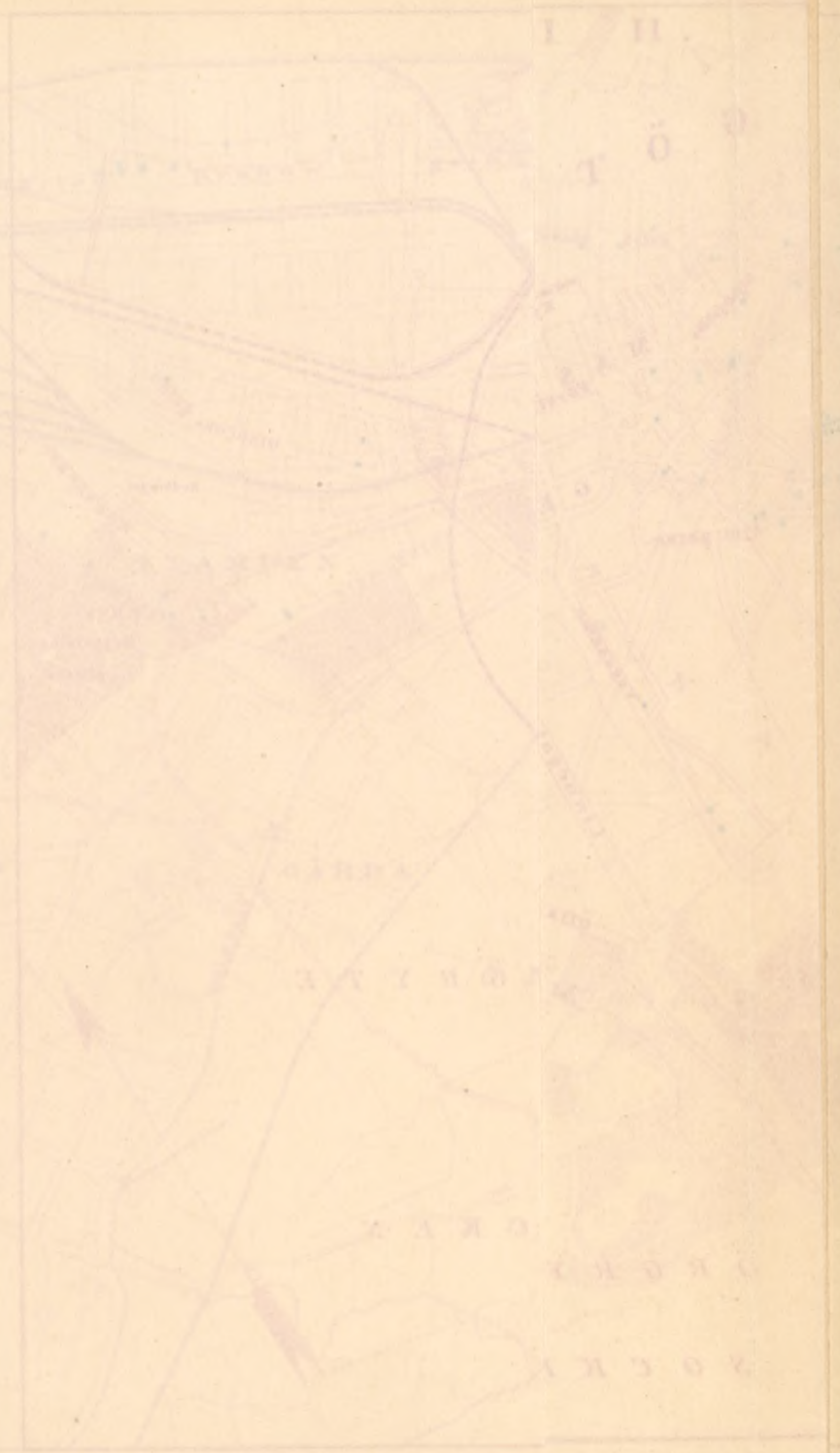
Tab. 30. Jemförande öfversigt af antalet dödsfall i folksjukdomarne samt några andra sjukdomar inom Göteborg åren 1888—1897.

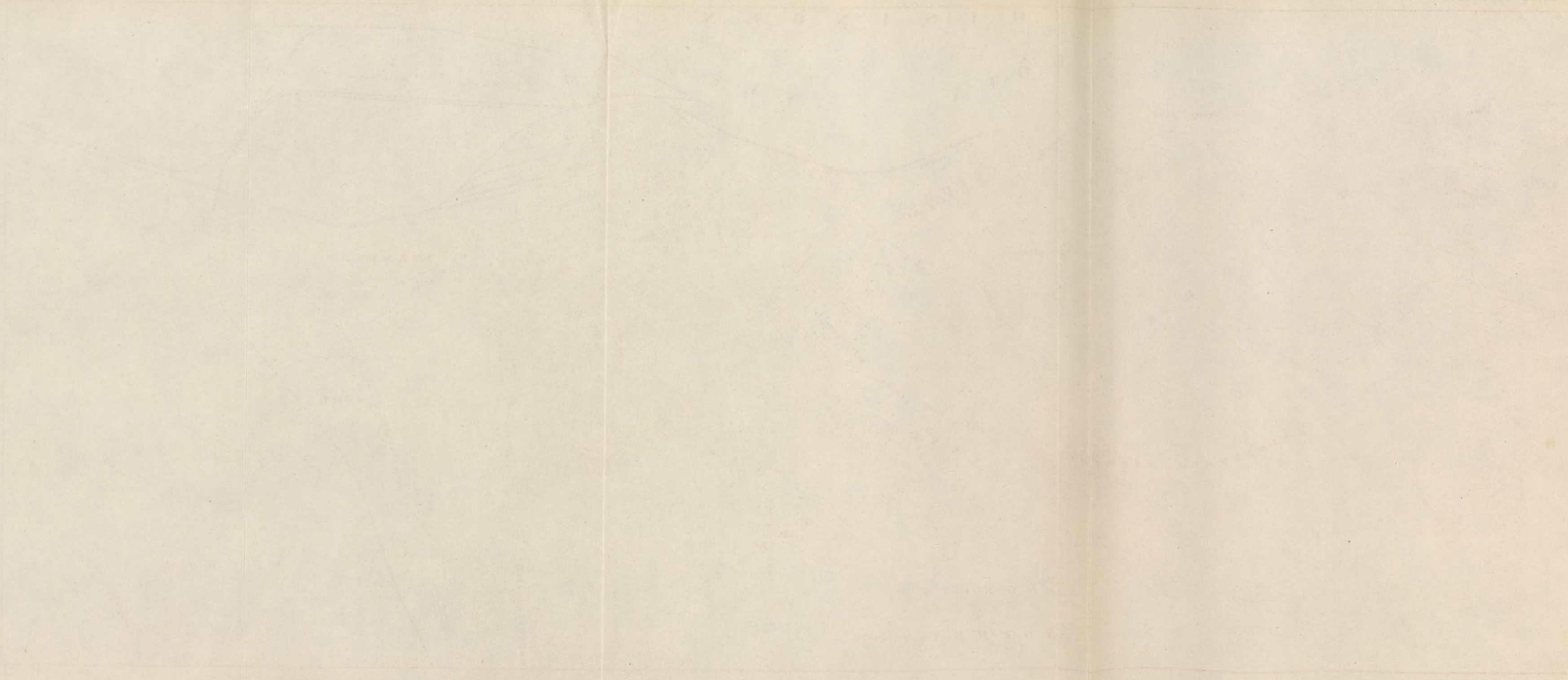
Dödsorsaker	1888	1889	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	Medeltal för de 10 åren
Smittkoppor	—	—	—	—	3	10	15	—	—	—	2,8
Mässling.....	—	57	81	25	64	—	24	54	8	57	37,0
Skarlakansfeber	53	44	128	15	13	17	36	72	28	6	41,2
Fläcktyfus	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarmtyfus	10	10	8	12	10	9	9	9	34	17	12,8
Rödsot	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Epidemisk influensa	—	3	25	33	46	29	2	26	6	8	17,8
Epidemisk hjernfeber.....	7	5	1	1	3	4	1	—	—	—	2,2
Kikhosta	35	15	54	42	52	26	25	26	22	126	42,8
Difteri och strypsjuka.....	15	15	28	5	12	13	101	94	57	48	38,8
Varfeber.....	4	15	4	7	6	11	14	6	13	14	9,4
Barnsängsfeber	6	6	4	5	13	11	6	5	3	5	6,4
Lungsot.....	320	301	346	332	306	275	273	299	269	343	306,4
Hjerntuberkulos	57	65	52	61	78	47	54	84	56	66	62,0
Luftrörsinflammation, akut och kronisk	98	103	115	98	130	81	94	87	80	114	100,0
Lunginflammation	199	216	217	199	204	175	140	154	159	192	185,5
Inflammation i mage och tarmar, akut och kronisk	126	199	105	156	153	158	150	105	153	129	143,4

Tab. 29. Dödsfall på 1000 invånare i Stockholms län

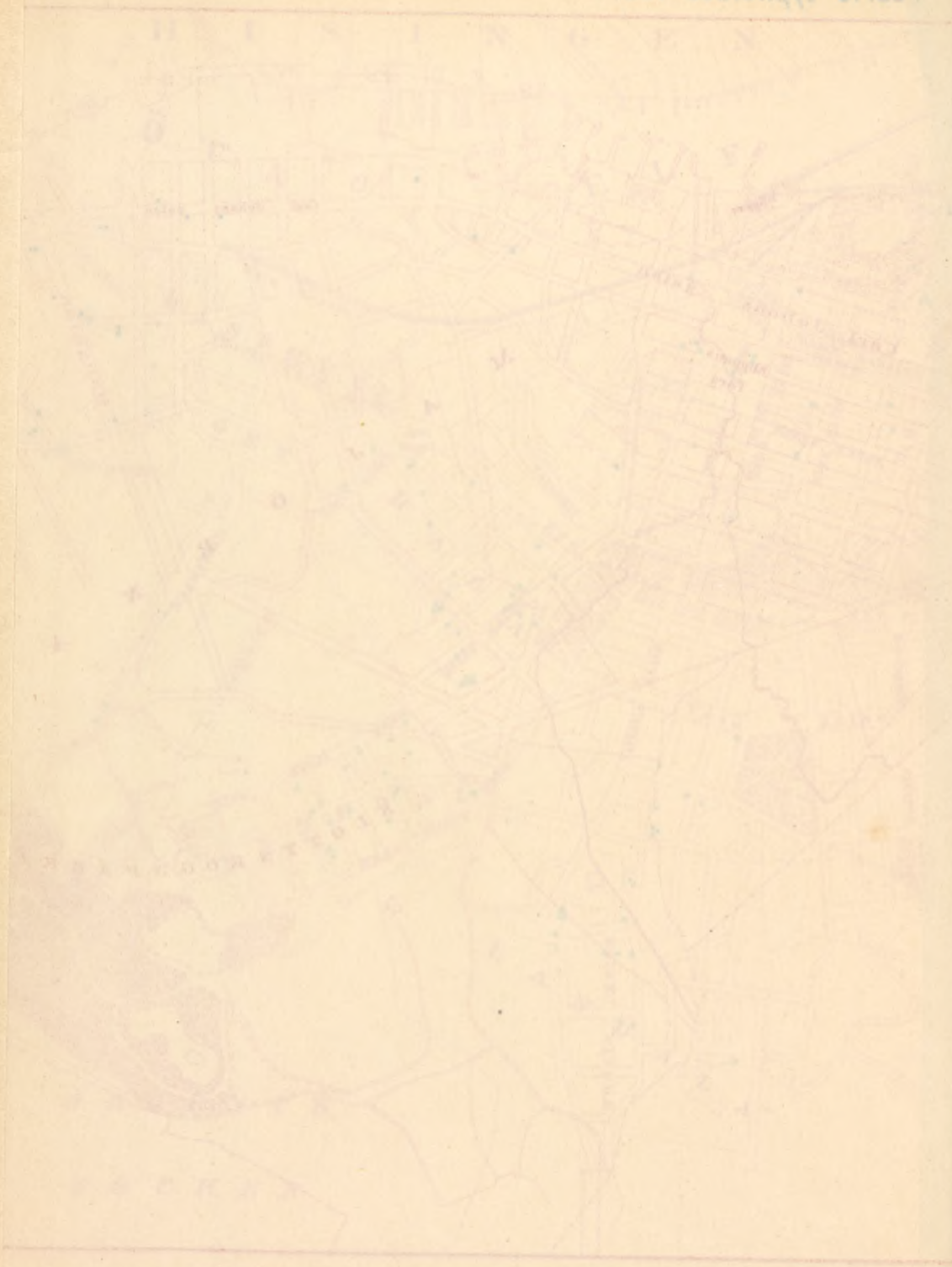
Inomhusdödsfall	År										Totalt	
	1828	1829	1830	1831	1832	1833	1834	1835	1836	1837		
inomhusdödsfall	150	140	130	120	110	100	90	80	70	60	50	40
utomhusdödsfall	160	150	140	130	120	110	100	90	80	70	60	50
totalt	310	290	270	250	230	210	190	170	150	130	110	90
procent	48	47	46	45	44	43	42	41	40	39	38	37
1828	150	160	170	180	190	200	210	220	230	240	250	260
1829	140	150	160	170	180	190	200	210	220	230	240	250
1830	130	140	150	160	170	180	190	200	210	220	230	240
1831	120	130	140	150	160	170	180	190	200	210	220	230
1832	110	120	130	140	150	160	170	180	190	200	210	220
1833	100	110	120	130	140	150	160	170	180	190	200	210
1834	90	100	110	120	130	140	150	160	170	180	190	200
1835	80	90	100	110	120	130	140	150	160	170	180	190
1836	70	80	90	100	110	120	130	140	150	160	170	180
1837	60	70	80	90	100	110	120	130	140	150	160	170

Årskiftet 1831-1832 i Stockholms län

Febris typhoides 1897.

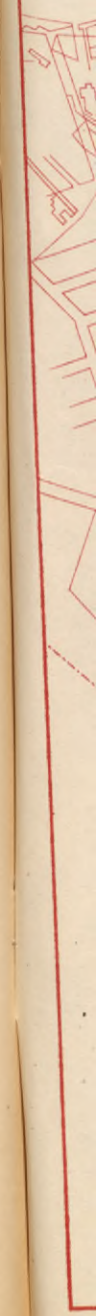

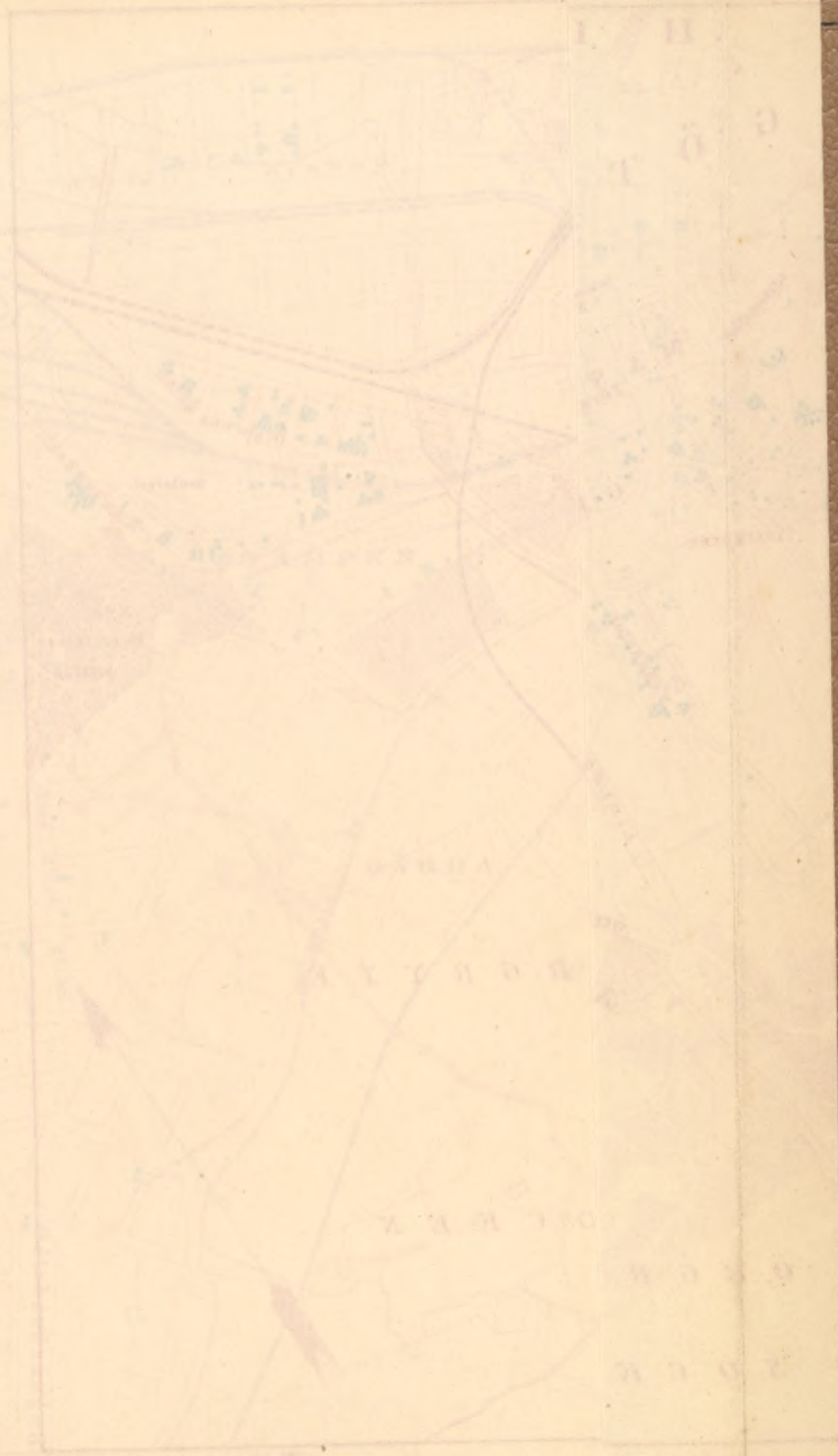
1851

D

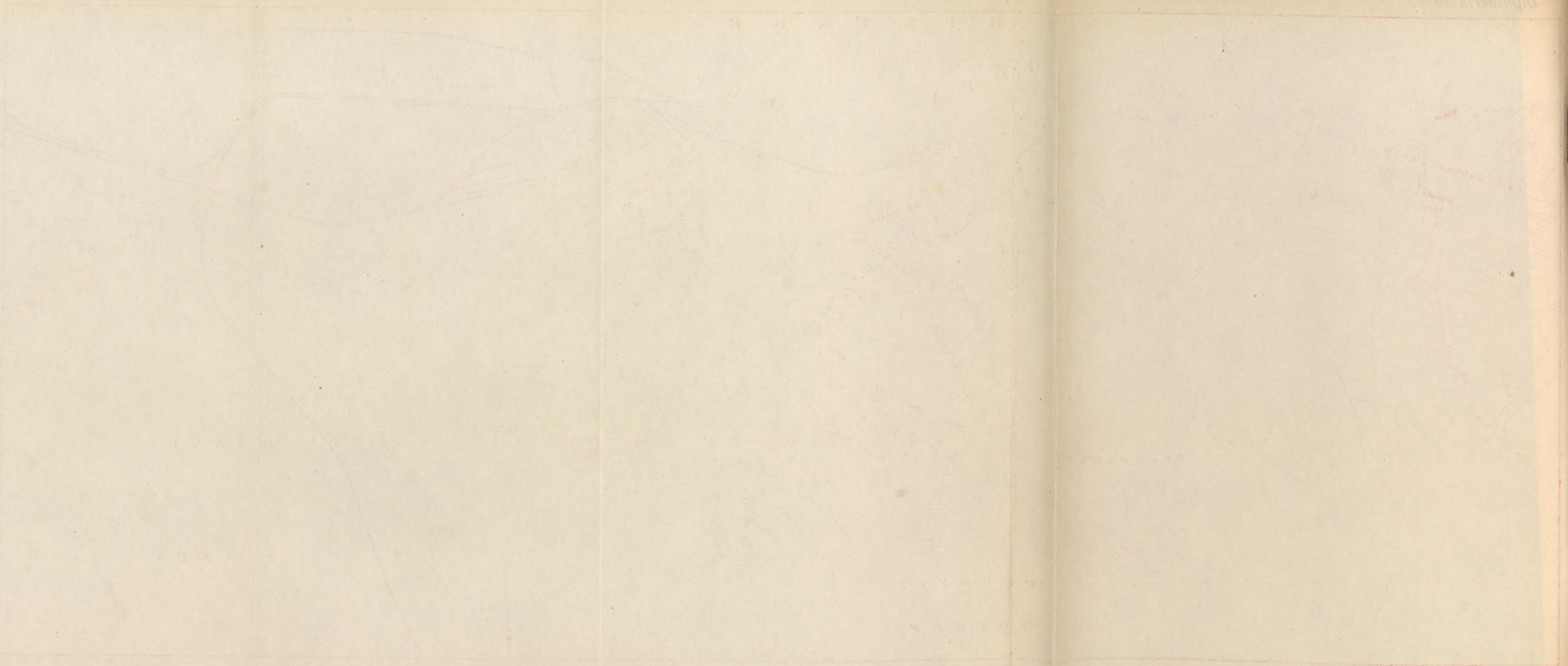

1891

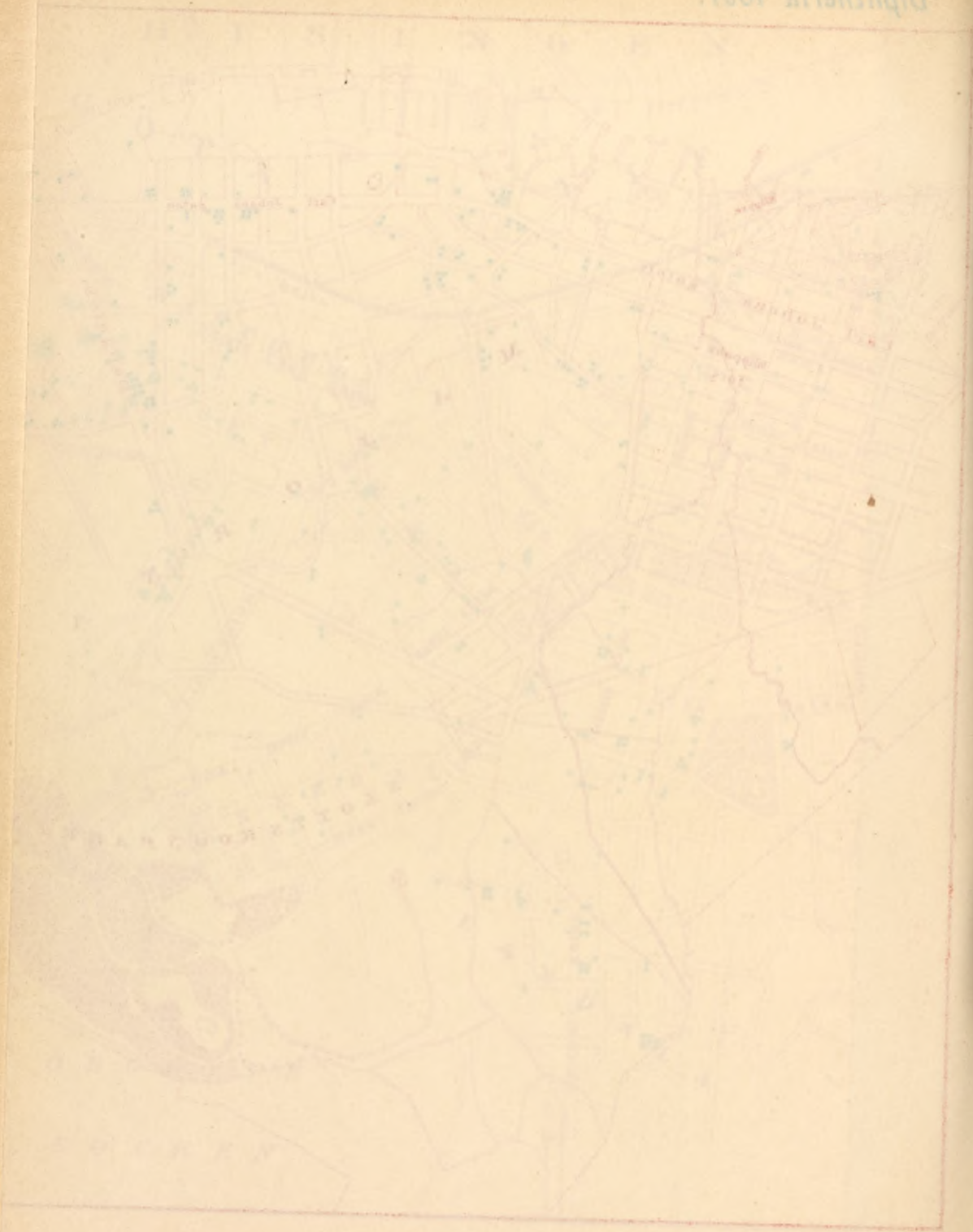
Dip

Diphtheria 1897.

6000172002

Göteborgs universitetsbibliotek

